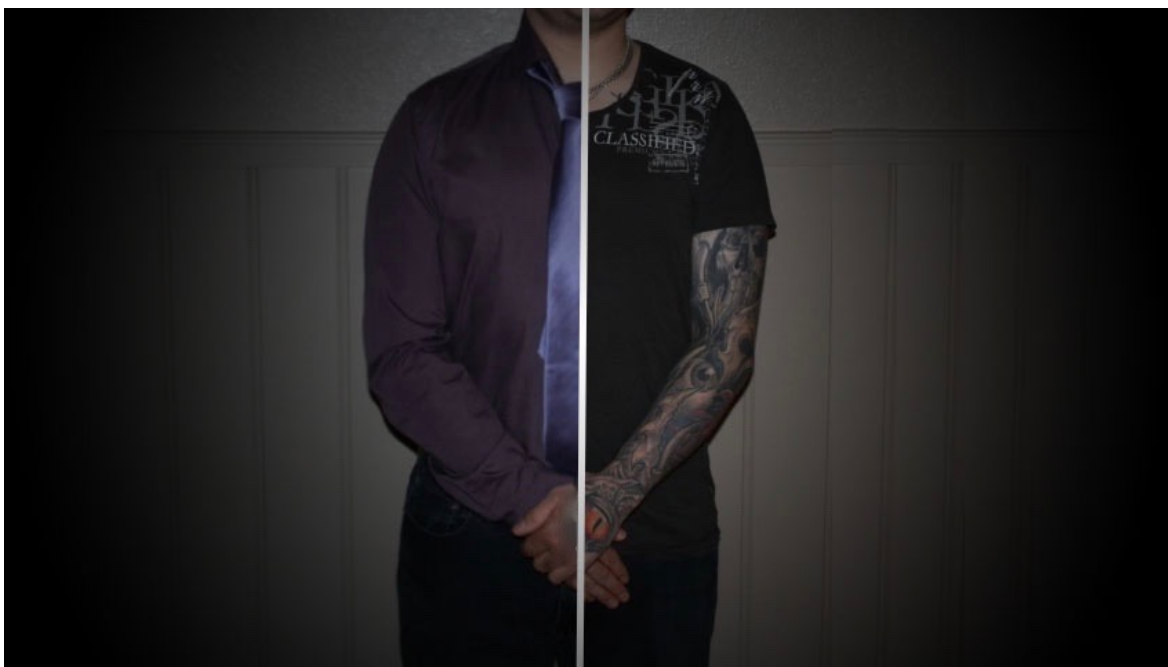

*”Jeg er en profesjonell lærer, på den måten som jeg synes er
best”*

En kvalitativ studie av opplevelsen og oppfattelsen av tatoverte lærere i den norske skolen:
holdninger, reaksjoner og grenser for aksept.

Marita Løkås

Masteroppgave i sosiologi

31.05.2016

Forord

Etter fem lange, men lærerike år på universitetet markerer denne masteroppgaven slutten på denne delen av livet mitt og muligens starten på min fremtidige akademiske karriere. Det å skrive denne masteroppgaven har vært det mest interessante og frustrerende jeg har gjort i min tid på universitetet. Jeg har fått muligheten til å skrive en oppgave tilknyttet en tematikk som interesserer meg, jeg har fått reist rundt i Norges langstrakte land for å gjennomføre intervjuer og oppleve hvordan det er å være sosiolog.

Først og fremst vil jeg takke min veileder Arve Hjelseth, for dine raske og konstruktive tilbakemeldinger på alle mine spørsmål og problemstillinger. Foruten deg hadde jeg nok ikke levert en oppgave som jeg er såpass stolt av. Jeg vil også takke Eli Smeplass for din åpne dør, samt interessante samtaler og diskusjoner gjennom denne prosessen.

En stor takk til informantene mine som tatt seg tid ut av deres travle hverdag for å dele sine erfaringer og forståelser. Oppgaven hadde ikke vært mulig uten dere.

Selv om skriveprosessen i stor grad har vært preget av selvstendig arbeid, hadde det heller ikke vært mulig uten all den støtten og hjelpen jeg har fått gjennom denne prosessen. Jeg må gi en kjempstor takk til mine medstudenter som har sørget for at studietiden min her på NTNU har vært helt fantastisk. Dere har hørt på mine problemstillinger og vært viktige støttespillere gjennom de siste årene. Jeg vil vie en spesiell takk Hilde, Anne, Malin, Nina og June som tatt seg tiden til å korrekturlese oppgaven. Jeg vil også benytte anledningen til å takke mine gode venner, kolleger og familie, for all støtten gjennom disse årene på universitetet. Deres gode humør og morsomme påfunn har gjort hverdagen lystigere.

Sist og ikke minst vil jeg takke min flotte samboer Marianne Evensen, takk for all støtte og tålmodighet. Takk for at du tok deg tid til korrekturlesning og ikke minst forståelse for mine prioriteringer det siste året. Det har jeg satt virkelig stor pris på.

31.05.2016

Marita Løkås

Abstract

This master thesis investigates how tattoos can affect teachers' professional appearance in the Norwegian school. How are tattoos perceived in encounters with other teachers, principals, pupils and parents, as well as how does the tattooed teacher reflect around the probability that their position as a role model can be challenged because of their tattoos. Through this study I also reflect around what the position of tattoos is in today's society, what it symbolizes to be visibly tattooed and what boundaries the tattooed must relate to. The aim is to understand the limits of acceptance in the context of the expectations to the *teacher role*, and thereby create an awareness of how being tattooed can affect the individual's professional role in the workplace. A focus that has not been researched to such an extent in other papers and books. The main questions in this paper is: 1) How is being a tattooed teacher perceived in the face of their own and others expectations of the *teacher role*, and what consequences do the tattoos have for their professional role? 2) What significance does the teachers base their tattoos on and which elements do they emphasize as important? 3) Which differences have the teachers experienced in gender expectations with regard to the use and attitudes towards being tattooed?

In this paper I have used qualitative depth- and group interviews with tattooed teachers and non-tattooed principals. By interviewing both teachers and principals I was able to compare the teachers' understandings with the principals, and I was also able to identify the attitudes of authorities, given their position as the norm setters in the institution. My theoretical inspiration in this paper is based on micro sociology, and especially the interactional perspective.

The findings show that there are some normative boundary issues in terms of what is considered acceptable in the face of the *teacher role*, which also means tattoos can have an impact on whether one emerges as professional or not. The problems associated with the *teacher role* is that the established expectations of what the *teacher role* involves relate to individuals subjective interpretations. Specifically, the analysis shows that the tattooed boundaries mainly includes design-related limits and location/visibility of tattoos, but it can also be influenced by the tattoo quantity and size. Teachers internalises the expectations to the *teacher role* and professional identity as a part of their personal identity. Although informants believe that they haven't taken their occupational position in account in the choice of tattoos. I will argue that they have done it, but then more unconsciously. Tattoos that have negative connotations aren't interesting for the teachers, because it challenges not only their professional identity, but also a

part of their personal identity. Furthermore, my findings suggest that the difference in gender expectations also results in that the tattooed women and men probably have to negotiate professionalism differently, because of varying expectations.

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	7
1.1 HVORFOR TATOVERINGSFELTET OG TATOVERTE LÆRERE?	7
1.2 FORSKNINGSSPØRSMÅL	8
1.3 OPPGAVENS STRUKTUR	9
2.0 TIDLIGERE FORSKNING OG BEGREPER	11
2.1 TIDLIGERE FORSKNING	11
2.1.1 FRA AVVIKSKULTUR TIL MAINSTREAM	11
2.1.2 MIDDELKLASSENS BRUK AV KROPPSKUNSTEN	12
2.1.3 EN KJØNNMESSIG FORSKJELL	13
2.2 RELEVANTE BEGREPER I TATOVERINGSFELTET	15
3.0 DET TEORETISKE BAKTEPPET	17
3.1 LÆRERROLLEN	17
3.2 IDENTITETSKONSTRUKSJONS I MODERNE SAMFUNN	18
3.3 GOFFMAN OG INNTRYKKSSTYRING	20
3.4 AVVIKSSOSIOLOGI	21
3.4.1 SOSIALE AVVIK	21
3.4.2 STIGMA	22
3.5 BETYDNINGEN AV KJØNN	23
3.6 SYMBOLSKE GRENSER	25
3.7 TEORIENS ROLLE I OPPGAVEN	26
4.0 METODE OG DATA	27
4.1 METODE FOR DATAINNSAMLING	27
4.2 VALG AV UTVALG	28
4.3 DYBDEINTERVJU	29
4.3.1 UTVALG OG REKRUTTERING	29
4.3.2 INTERVJUGUIDE	32
4.3.3 GJENNOMFØRING	32
4.4 GRUPPEINTERVJU	32
4.4.1 UTVALG OG REKRUTTERING	32
4.4.2 INTERVJUGUIDE	33
4.4.3 GJENNOMFØRING	34
4.5 FORSKNINGSETISKE VURDERINGER	35
4.6 FORSKERROLLEN	35
4.7 OVERFØRBARHET	37
4.8 FORBEREDELSE TIL ANALYSEN	37
4.9 TEMATISK ANALYSE	38

ANALYSE	41
5.0 TATOVERINGENS BETYDNING	41
5.1 TATOVERING SOM EN PERMANENT IDENTITETSMARKØR	41
5.2 TATOVERING SOM INNTRYKKSSTYRER	44
5.3 MED KRAV TIL REFLEKSJON	45
5.4 PERSONLIG BETYDNING BAK TATOVERING	48
5.5 OPPSUMMERENDE REFLEKSJON	51
6.0 TATOVERINGEN OG KJØNN	53
6.1 FORVENTNINGER OG GRENSER FOR AKSEPT	53
6.2 TATOVERING SOM MASKULINT OG FEMININT UTTRYKK	56
6.3 MANNE- OG DAMETATOVERING	59
6.4 OPPSUMMERENDE REFLEKSJON	61
7.0 TATOVERING I MØTE MED LÆRERROLLEN	63
7.1 KRAV OG FORVENTNINGER TIL LÆRERROLLEN	63
7.2 MOTIV, PLASSERING/SYNLIGHET OG MENGDE	69
7.2.1 MOTIV	69
7.2.2 PLASSERING OG SYNLIGHET	73
7.2.3 MENGDE	77
7.3 NÅR FØRSTEINNTRYKKET AVGJØR	78
7.3.1 FORMELLE SITUASJONER: JOBBINTERVJU OG KURS	79
7.3.2 UFORMELLE SITUASJONER: FORELDREMØTE, FORELDRESAMTALE OG MØTE MED ELEVENE	81
7.4 OPPSUMMERENDE REFLEKSJON	84
8.0 AVSLUTNING	87
8.1 KONKLUSJONER	87
8.2 VEIEN VIDERE	89
9.0 REFERANSER	93
VEDLEGG	97
10.1 INFORMASJONSSKRIV TIL TATOVERTE LÆRERE	97
10.2 INTERVJUGUIDE FOR TATOVERTE LÆRERE	99
10.3 INFORMASJONSSKRIV TIL REKTORER OG ANDRE ANSATTE	102
10.4 INTERVJUGUIDE FOR GRUPPEINTERVJUET	104
10.5 BESKRIVELSE AV BILDER TIL DEL 3 AV GRUPPEINTERVJUET	106
10.6 SAMTYKKEERKLÆRINGSSKJEMA	108
10.7 GODKJENNELSE NSD	109

1.0 Innledning

I september 2013 publiserte Romerikes Blad saken “Tatoveringene spolerte for jobb” (Romerikets Blad, 2013). Saken handlet om Maj Linn Solberg som hadde blitt tilbudt en stilling som vikar på SFO og assistent på en skole i Skedsmo. Da hun møtte ledelsen for å skrive under arbeidskontrakten fikk hun beskjed om at hun ikke kom til få jobben likevel, på grunn av tatoveringene og hårsveisen. Jeg husker at saken ble plukket opp av flere nasjonale aviser og delt utallige ganger på Facebook og andre sosiale medier. Noen kom med støtteerklæringer til Solberg, mens andre sa seg enige med skoleledelsen. Mente at hun hadde overskredet en grense for hva som var passende i arbeidslivet og ikke minst i skoleverket. Jeg har selv noen tatoveringer og har vært fasinert av kroppskunsten så lenge jeg kan huske. Etter denne saken begynte jeg å undre på hvilke konsekvenser det å være tatovert kunne ha i arbeidslivet. Ikke minst at det kan resultere i at man blir fratatt jobbmuligheter på grunn av måten man har valgt å utsmykke kroppen sin på. I etterkant av denne saken merket jeg at jeg ble mer opptatt av hvordan mine tatoveringer kunne påvirke inntrykket andre fikk av meg, spesielt i situasjoner hvor jeg har hatt lederansvar og har ønsket å fremstå som profesjonell. Jeg er stolt av tatoveringene mine og de betyr mye for meg, men likevel velger jeg å dekke dem til, i frykt for at jeg ikke skal bli sett på som profesjonell i det jeg gjør.

I 2014 skrev jeg bacheloroppgave i sosiologi hvor jeg undersøkte tatoveringer som en del av aktørens selvpresentasjon. Det som trigget min videre interesse for å forske på tatoveringer, var da en av informantene fortalte at hun opplevde at fremmende og kolleger satte spørsmålstejn ved hennes evne til å utøve jobben sin profesjonelt på grunn av tatoveringene hun hadde. Hva er grunnlaget for å tro at tatoveringer påvirker en aktørs evne til å utføre en jobb profesjonelt?

1.1 Hvorfor tatoveringsfeltet og tatoverte lærere?

Det er skrevet mange bøker og artikler om kroppskunstens utvikling og hvorfor individer velger å skaffe seg tatoveringer (se for eksempel, Carlsen, 2004; DeMello, 2000; Hemingson & Bielenberg, 2011; Kraft, 2005), hvorfor tatoveringer kan knyttes til stigma og negative egenskaper (se for eksempel, Armstrong & McConnell, 1994; DeMello, 1995; Sanders, 1985), og kjønnsmessige forskjeller i bruk og grenser for aksept som tatovert (se for eksempel, Atkinson, 2002; Laumann, 2009; Schildkrout, 2004; Thompson, 2015). Forskerne har i større grad sett på tatovering som et fenomen, enn på hvordan ulike aspekter ved en tatovering (som motiv, mengde, størrelse, plassering, kontekstuelle forskjeller) kan påvirke hvilket uttrykk det

å være tatovert gir. Selv om det er skrevet mye om ulike aspekter og konsekvenser av kroppskunsten, er det få som har fokusert på tatoveringer i møte med arbeidslivet. Dette er faktorer som jeg vil trekke frem i mitt forskningsprosjekt.

Interessen for lærerne og skoleverket generelt som utgangspunkt for mitt forskningsprosjekt, skyldes flere ting. Først og fremst er jeg selv nysgjerrig på dette. Jeg skal ta praktisk-pedagogisk utdanning til høsten og har intensjoner om å søke på undervisningsstillinger når jeg er ferdig utdannet. Jeg lurer derfor på hvordan det å være tatovert oppleves og oppfattes i en slik stilling. Dernest er lærerne interessant å forske på fordi dette er en gruppe alle må forholde seg til i en periode i livet og derav muligens ha en formening om hvordan en lærer burde fremstå.

1.2 Forskningsspørsmål

Formålet med denne oppgaven er å undersøke både hvordan det oppleves og oppfattes å være en synlig tatovert lærer. Jeg vil også benytte denne studien for å si noe om tatoveringens posisjon i dagens samfunn. Hva symboliserer det å være å være synlig tatovert og hvilke grenser må tatoverte forholde seg til? Ambisjonen er å forstå grensene for aksept i sammenheng med forventninger til lærerrollen. Med dette som bakgrunn er denne oppgavens overordnende problemstilling:

Hvordan oppleves det å være en tatovert lærer i møte med egne og andres forventninger til lærerrollen og hvilke konsekvenser har tatoveringene for deres yrkeshverdag?

I tillegg til den overordnende problemstillingen har jeg valgt å gå mer i dybden på hvorfor lærerne har valgt å tatovere seg:

Hvilken betydning har tatoveringene for lærerne og hvilke elementer vektlegger de som viktige?

Dernest vil jeg også undersøke hvorvidt og hvordan ulike kjønnsforventninger strukturerer tatoveringsfeltet, ettersom forskning viser at det er flere fordommer mot tatoverte kvinner enn mot tatoverte menn (Atkinson, 2002; Thompson, 2015).

Hvilke kjønnsmessige forskjeller opplever lærerne eksisterer med tanke på bruk og holdninger til det å være tatovert?

1.3 Oppgavens struktur

I kapittel 2 vil jeg redegjøre for tidligere forskning på tatoveringsfeltet, med vekt på tatoveringens historiske utvikling i vesten og sentrale begreper innad i tatoveringsfeltet. Dette gjør jeg for å plassere prosjektet i et forskningsfelt, men også for å aktualisere problemstillingene og trekke frem relevant forskning som senere vil ha relevans for analysen.

I kapittel 3 vil jeg presentere oppgaven teoretiske bakteppe. Oppgaven har et interaksjonistisk fokus, som også gjenspeiles i teoriene som er blitt brukt i oppgaven. Først vil jeg redegjøre for begrepet *lærerrollen*. Deretter vil jeg utrede om Giddens identitetsteori og Goffmans begrep om inntrykksstyring, som er utgangspunktet for å forstå og tolke tatoveringens betydning. Som jeg har vært inne på tidligere, kan det ennå eksistere negative holdninger mot det å være tatovert. For å kunne belyse dette på en sosiologisk måte har jeg valgt å ta utgangspunkt i Beckers *Outsiders* og Goffmans *Stigma*. Disse perspektivene er sentrale for å belyse hvordan det å være tatovert oppleves, men vel så viktig er det at disse perspektivene danner en ramme for videre diskusjon i analysekapittelet. For å utdype kjønnsmessige forskjeller i bruk og holdninger til det å være tatovert har jeg valgt å bruke Butlers *Gender trouble*, samt West og Zimmermans *Doing gender*, teorier om sosial konstruksjon av kjønn og kjønnsforståelse. Avslutningsvis vil jeg gjøre rede for Lamonts teori om symbolske grenser for å belyse hvordan og hvorfor sosiale grupper konstruerer grenser for aksept både for å skape tilhørighet, men også for å differensiere grupper fra hverandre.

I kapittel 4 vil jeg gjøre det rede for de metodiske valgene jeg har tatt. Her vil jeg vise til prosjektets forskningsdesign, valg av informantgrupper, rekruttering og selve datainnsamlingen. Jeg vil også drøfte datamaterialets kvalitet, bearbeidingen av datamaterialet og hvordan det vil bli benyttet i analysen.

I kapitlene 5-7 analyseres og drøftes datamaterialet. Her vil jeg tolke informantens fortellinger i lys av tidligere forskning og teori. Kapitlet er strukturert med utgangspunkt i problemstillingene. Jeg vil først ta for meg underproblemstillingene og deretter den overordnede problemstillingen. Dette er gjort fordi elementer som kommer frem i kapittel 5 og 6 vil være relevante for det siste analysekapitlet. I kapittel 5 vil jeg analysere tatoveringens betydning for lærerne, og deretter vil jeg i kapittel 6 vurdere kjønnsmessige forskjeller i bruk

og aksept tilknyttet tatoveringskunsten. Avslutningsvis vil jeg ta for meg hvordan det oppleves og oppfattes å være tatovert i møte med lærerrollen.

Kapittel 8 er oppgavens avsluttende og oppsummerende del. Her vil jeg besvare problemstillingene mine og trekke frem oppgavens mest sentrale funn og konklusjoner. Til slutt vil jeg presentere noen forslag til videre forskning i forlengelsen av denne oppgavens funn.

2.0 Tidligere forskning og begreper

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for tidligere forskning på tatoveringsfeltet. Her har jeg fokusert på kroppskunsten historiske utvikling i vesten fra en avvikskultur og opp mot dagens samfunn. Her vil jeg gå i dybden på middelklassens og kvinners inntog i tatoveringsfeltet. Jeg fokuserer på disse delene fordi de vil være relevant for å belyse lærernes bruk av bruk av kroppskunsten, samt ulike kjønnsmessige problemstillinger som eksisterer i dagens samfunn. Avslutningsvis vil jeg redegjøre for noen begreper hentet fra tatoveringsfeltet som er relevante for å forstå deler av analysen og informanters utsagn.

2.1 Tidligere forskning

2.1.1 Fra avvikskultur til mainstream

Tatovering som kroppskunst har eksistert i flere kulturer helt siden oldtiden og har gjennom historien gjennomgått store kulturelle endringer. Ikke bare med tanke på hvordan selve tatoveringsprosessen ble gjennomført, men også hvilken betydning tatoveringene har hatt for individene (Schildkrout, 2004, s. 319). I vestlig sammenheng har kroppskunsten blitt brukt som symbol på kollektiv- og individuell identitet, men har også vært et verktøy for å posisjonere individer innad i samfunnet, for eksempel ved å markere embeter, religiøs status og lojalitet (i militær forstand) (DeMello, 2000, s. 12; Hemingson & Bielenberg, 2011; Schildkrout, 2004, s. 326). På begynnelsen av 1900-tallet var det for det meste kriminelle og sjømenn som hadde kroppskunsten. Det var en måte å vise en kollektiv tilhørighet til en gruppe (Kraft, 2005, s. 22; Shapiro, 2015, s. 46-47). Selv om det ikke var slik at alle som skaffet seg tatoveringer tilhørte avvikende grupperinger, hadde store deler av det tatoverte miljøet som hadde tilknytning til disse avvikende miljøene. Det å være tatoverert ble ofte oppfattet som noe negativt (Kraft, 2005, s. 22-24; Shapiro, 2015, s. 46). Denne oppfatningen rådte utover mot midten av 1900-tallet, selv om det var stadig flere samfunnsgrupper som begynte å tatovere seg (Schildkrout, 2004, s. 326). Hovedvekten av de nye tatoverte samfunnsgruppene ble også betraktet som avvikere i samfunnet, herunder punkere, homofile, hippier og gotere (Kraft, 2005, s. 22; Schildkrout, 2004, s. 326). Mye av årsaken til dette, argumenterer DeMello (2000, s. 3), har med at vesten har brukt tatoveringer for å vise opprør og avstand fra de høyere klassene. Det å være tatoverert ble en måte å fremme en kollektiv tilhørighet, men også et verktøy for å danne et skille fra de høyere samfunnsgruppene.

2.1.2 Middelklassens bruk av kroppskunsten

Tradisjonelt sett har middelklassen sett på tatoveringer som uttrykk for mangel på disiplin og selvkontroll. Det ble antatt at individene som skaffet seg tatoveringer ikke klarte å vurdere konsekvensene det kunne ha for fremtiden (DeMello, 2000). Selv om de tatoverte på midten av 1900-tallet ble betraktet som avvikere, var de sentrale i prosessen med å ufarliggjøre kroppskunsten og bidro til en spredning innad blant de tatoverte (DeMello, 2000; Schildkrout, 2004, s. 326). Utover 1970-tallet skjer det en profesjonalisering av tatoveringsprosessen. Det ble strengere krav til renhold, bedre lokaler og mer moderne tatoveringsutstyr som bidro til at kroppskunsten fikk økende utbredelse (DeMello, 2000). Mot slutten av 1900-tallet ble det vanligere at personer med middelklassebakgrunn skaffet seg kroppskunsten (DeMello, 2000, s. 72; Schildkrout, 2004, s. 326-327), som synliggjør hvordan tatoveringens kulturelle posisjon endret seg gjennom hele 1900-tallet (DeMello, 2000), fra å være ansett som en avvikende handling til å bli *mainstream*.

Middelklassen redefinerte kroppskunsten for å skape en distinksjon mellom arbeiderklassens og deres bruk av tatoveringene (DeMello, 1995, s. 49; 2000, s. 84). Det ble nedgang i bruk av *flash* og det ble mer vanlig at kundene krevde unike (*custom*) tatoveringer (Schildkrout, 2004, s. 335-336). Dette bidro til at det ble satt høyere krav til tatovørene. Det ble vanligere at tatoveringsartistene tok mer formell trening, som igjen bidro til at tatoveringskunsten fikk en ny respekt i samfunnet (Schildkrout, 2004, s. 336-337). Tatoveringene ble kun ansett med respekt så lenge de var artistisk og godt gjennomtenkt: det vil si, bare hvis disiplin og selvkontroll var en aktiv del av tatoveringsprosessen (DeMello, 2000, s. 84-85). En slik redefinering av tatoveringene kan forstås som et verktøy middelklassen brukte for å rettferdiggjøre deres inntog i tatoveringstreden. Siden de åpenbart hadde begynt å konsumere arbeiderklassens populærkultur, skapte de en ironisk distanse til arbeiderklassen ved å utfordre den tradisjonelle bruken.

For middelklassen ble det viktig å bruke tid og innsats på å velge tatoveringer som symboliserte deres individuelle identitet og ha en mening for utover det dekorative (DeMello, 2000, s. 46). Middelklassen legitimerte bruken av tatoveringene ved å gi den en intellektuell betydning som skilte deres tatoveringer fra det som de fra de lavere klassene skaffet seg. Middelklassens tatoveringer skulle ha en kunstnerisk kvalitet som manglet i de tradisjonelle tatoveringene. DeMello (2000, s. 188-191) konkluderer i sin bok *Bodies of inscription* at selv om tatoveringer

regnes som et tegn på individualitet, vil det miste sin betydning etterhvert som det blir vanligere å ha tatovering. Betydningen til tatoveringene vil bli redefinert og individene vil utfordre de sosiale grensene for kunne skille seg ut og uttrykke det individuelle. Det er nå seksten år siden DeMello publiserte boken. Jeg vil argumentere for at over disse årene har det blitt mer vanlig å se individer, ikke bare med tatoveringer, men med tatoveringer som dekker store deler av kroppen, i større grad enn det DeMello skisserer som normalt i sin bok. Videre påpeker DeMello (2000, s. 189-193) et sentralt historisk poeng for tatoveringskunstens utvikling: samfunnet (re)definerer kontinuerlig grensene for aksept, både i forhold til hva individene velger å tatovere, men også hvorfor. Av den grunn må man for å kunne forstå bruken av tatoveringer, se det i sammenheng med samfunnets utvikling.

Tatoveringer ansees gjerne som en identitetsmarkør for individer, både for å markere en individuell og en kollektiv identitet. Tatoveringer innskriver et personlig forhold til samfunnet, til andre og til seg selv. På en måte som ikke bare er visuell for den som bærer tatoveringen, men også for andre aktører. Tatoveringene viser ikke bare et privat uttrykk, men uttrykker også et behov for at andre skal se og lese de på en bestemt måte. Selv om tatoveringer som fenomen har endret seg de siste 60-80 årene med hensyn til hva som kreves av tatovøren, endring i kundene (fra avvikere til middel- og høyklasse) og endring i ikonografi (fra flash til custom) (Schildkrout, 2004, s. 335-336). Har noe forholdt seg relativt konstant; det at tatoveringer blir oppfattet som en måte å markere en form for identitet hos individet (DeMello, 2000; Hewitt, 1997; Kraft, 2005; Sanders, 1989; Schildkrout, 2004). Selv om man i stigende grad ser tatoverte mennesker med høy utdannelse og høy sosial status, syntes det enda å være relativt flere mennesker fra de tradisjonelle subkulturene, herunder bandmedlemmer, prostituerte, innsatte i fengsel og psykiatriske pasienter, som skaffer seg kroppskunsten (Serup et al., 2015, s. 37).

2.1.3 En kjønnsmessig forskjell

I vestlig sammenheng har bruken av tatoveringer, historisk sett, hovedsakelig vært tilknyttet mannsdominerte (sub)kulturer som motorsykkelgjenger, kriminelle og sjømenn (DeMello, 1995, 2000; Sanders, 1989). For mange menn var tatoveringene et verktøy for å bekrefte deres maskulinitet utad (Shapiro, 2015, s. 47-48) og derav også forsterke en forståelse av tatoveringer som noe maskulint. Dette antas for å være noe av bakgrunnen for at det gjennom hele 1900-tallet var svært få kvinner som skaffet seg tatoveringer. Tatoveringer symboliserte maskuline egenskaper, noe som ikke var ikke forenelig med de feminine skjønnhetsidealene i samfunnet

(Shapiro, 2015, s. 48-49; Atkinson, 2002, s. 221). Lars Hellgren fant lignende tendenser i Sverige hvor det var en tydelig overvekt av tatoverte menn i forhold til kvinner. Tatoveringshyppigheten var beregnet til ca. 6,3% hos menn og 0,07% hos kvinner (Hellgren, 1967, s. 28).

Fra 1970 og utover ser man tendenser til at stadig flere kvinner skaffet seg tatoveringer, likevel er antallet av tatoverte kvinner i forhold til menn relativt lavt (Shapiro, 2015, s. 49). Atkinson (2002, s. 224) argumenter for at noe av grunnen til at flere kvinner skaffet seg tatoveringer var en motreaksjon på samfunnets oppfattelse av feminitet; som noe svakt, seksuelt undertrykket og ellers underdanighet hos kvinner. Tatoveringer ble brukt som en politisk protest for å utfordre en slik oppfatning, samt for å utfordre samfunnets kjønnsnormativitet, sexisme og kulturelt skapte begrensinger av den feminine kroppen (Atkinson, 2002, s. 224; Shapiro, 2015, s. 49). Økningen av kvinner som skaffet seg tatoveringer kan også sees i lys av den pågående diskusjonen om kjønnsforståelse og maskulinitet/feminitet som utfordret samfunnets forståelse av kjønn, kropp og kjønnssegenskaper (Butler, 2006; West & Zimmerman, 1987). En pågående debatt i samfunnet som tok for seg idealer om frihet og kontroll over egen kropp, der tatoveringer ble tolket som et symbol på denne frigjøringen, fordi det brøt med de normative forventningene til feminitet.

Selv om det gradvis ble vanligere å se kvinner med tatoveringer, er det først de siste årene at antallet kvinner som skaffer seg tatoveringer er tilnærmet likt antallet menn (Laumann, 2009; YouGov, 2009, 2013). YouGov gjennomførte kvantitative undersøkelser på den danske befolkningen i 2009 og 2013, som kartla befolkningens bruk og holdninger til tatoveringer. Funnene fra denne undersøkelsen viser at det har vært en markant økning antall kvinner som skaffer seg tatoveringer. I 2009 var andelen kvinner på 11 % og i 2013 var den 17 %, mens blant menn hadde økt fra 12 % i 2009 til 13 % i 2013 (YouGov, 2009, 2013). Store deler av denne økningen kommer av at stadig flere unge i alderen 18-29 år tar tatovering. Denne gruppen har økt fra 10 % i 2009 til 23 % i 2013 (YouGov, 2009, 2013). Funnene viser at det i dag er like mange, om ikke flere, kvinner som skaffer seg tatoveringer som menn. Derimot er det fortsatt kjønnsmessige forskjeller med tanke på mengde, plassering og motiv på tatoveringene. Kvinner tar færre tatoveringer enn menn, samt mindre i størrelse og mindre synlige tatoveringer (Laumann, 2009, s. 4-5; YouGov, 2009, 2013).

Laumanns (2009, s. 5) forskning viser at nærmere 90 % av alle menn med tatoveringer har lett synlige tatoveringer (tatoveringer på ansikt, nakke, armer, hender, fingre, legger, ankler, føtter og tær), mens hos kvinner er andelen på ca. 48%. Hvorvidt denne forskjellen baserer seg på ulike interesser hos kjønnene, eller om det er en konsekvens av kulturelle rammer i samfunnet som skaper grenser for kjønnene, kan man sette spørsmålstegn ved. Shapiro (2015, s. 49) argumenterer for at noe av denne forskjellen baserer seg på at det foreligger ulike kjønnsmessige forståelser tilknyttet tatoveringer. Selv om det nå er en nokså jevn fordeling av bruk av kroppskunst hos kvinner og menn, har det ikke fjernet alle de kulturelle normene tilknyttet tatovering og kjønn, eller den partikulære funksjonen tatoveringer fortsatt har i relasjonen til maskulinitet (Shapiro, 2015, s. 49). Thompson (2015, s. 36) argumenterer for at kvinner med store eller mange tatoveringer blir sett ned på fordi deres kjønnsuttrykk ikke aksepteres som passende og at de har “ødelagt” deres femininitet. Det er rimelig å anta at kvinner som skaffer seg tatoveringer, kanskje spesielt store og synlige tatoveringer, kan oppleve stigmatisering på grunn av denne assosiasjonen mellom slike tatoveringer og maskulinitet.

2.2 Relevante begreper i tatoveringsfeltet

Flash og custom, “flash” er en standardisert tatoveringsdesign, gjerne funnet på postere på veggene på enkelte tatoveringsstudioer. “Custom” viser til tatoveringer som er designet av tatovøren og derav betraktes som mer kreativt og populært i dagens samfunn (DeMello, 2000, s. 37, 161).

Sleeve er en tatovering som dekker store deler av armen, som ermet på en skjorte. Full-sleeve dekker hele armen, mens half-sleeve dekker bare øvre del eller nedre del av armen.

Ryggtavle er en betegnelse på at man har tatovert hele ryggen. Som oftest en stor tatovering som dekker hele ryggen, men kan også være sammensatt av flere mindre.

Tribal er en tatovering som originalt stammer fra Maori-folket (Sanders, 1989, s. 181-182) som ble brukt som et tegn på å vise tilhørighet til stammer eller familier. En tribal-tatovering er en mørk tatovering, som oftest brukes kun svart og består av tykke linjer satt i mønster. Rundt 1990-tallet og frem til begynnelsen av 2000-tallet var det veldig populært å skaffe seg slike tatoveringer og det ble ansett som en “motetatovering”.

3.0 Det teoretiske bakteppet

De teoretiske perspektivene som vil bli presentert i dette kapitlet danner rammeverket for den videre analysen av oppgavens problemstillinger. Jeg har valgt et interaksjonistisk fokus for å kunne belyse hvordan identitet, avvik, grensdragninger tilknyttet kjønn, lærerrollen og profesjonalitet blir konstruert og forhandlet i og gjennom sosiale relasjoner. Først og fremst vil jeg redegjøre hva som menes med begrepet lærerrollen, dette er et komplekst og sentralt begrep innad i skoleverket som trenger avklaring for å kunne anvendes i analysen. Deretter vil jeg presentere Giddens identitetsteori og Goffmans begrep om inntryksstyring, som er relevante teorier for å belyse tatoveringens betydninger for lærerne. Deretter vil jeg presentere Beckers og Goffmans avviksteorier, som et rammeverk for å belyse det å være tatovert kan assosieres med avvikende handling og hvilke konsekvenser dette kan ha for individets identitetsforståelse. Videre har jeg valgt å bruke Butlers og West & Zimmermans teorier om sosial konstruksjon av kjønn og kjønnsforståelse for å belyse kjønnsmessige forskjeller i bruk og holdninger til det å være tatovert. Deretter vil jeg gjøre rede for Lamonts teori om symbolske grenser, som for å belyse hvordan og hvorfor sosiale grupper konstruerer grenser for aksept for å differensiere grupper fra hverandre og skape tilhørighet. Avslutningsvis vil jeg vise til teoriens rolle i oppgaven. Det teoretiske rammeverket som brukes i oppgaven er relativt mangfoldig. Dette er fordi jeg har hentet begreper og perspektiver som har opplyst datamaterialet, i større grad enn at jeg har bare tatt utgangspunkt i et perspektiv.

3.1 Lærerrollen

Lærerrollen er et sentralt begrep i skoleverket og benyttes både i offentlige dokumenter, samt i fag- og pensumlitteratur. Det finnes imidlertid ingen entydig definisjon på hva lærerrollen faktisk innebærer. I spesielt fag- og pensumlitteratur defineres *lærerrollen* i en normativ forstand; det beskrives ikke hva lærerrollen *skal* inneholde, men heller om hva den *burde* inneholde (se for eksempel Bergrem, 1994; Clark, 1989; Nilssen & Klemp, 2014; Rønbeck & Germeten, 2014). For å begrense begrepet har jeg valgt å ta utgangspunkt i Kunnskapsdepartementets offisielle utredning om hva lærerrollen *burde* innebære, siden jeg antar at departementets visjon vil være sentral i forståelsen av lærerrollen på virksomhetsnivå, samt være utgangspunktet for hvordan den eksisterende fag- og pensumlitteraturen på temaet tolker rollen. St.meld. nr. 11 (2008-2009) utredes det om lærerens rolle i skolen og hvilke forventninger og krav som stilles.

Her defineres *lærerrollen* på følgende måte: “summen av de forventninger og krav som kan stilles til utøvelsen av yrket” (St.meld. nr. 11 (2008-2009), s. 7). Det er definert tre hovedområder for å understreke hva lærerrollen innebærer: 1) læreren i møte med elevene, 2) læreren som del av et profesjonelt fellesskap og 3) læreren i møte med foreldre og andre samarbeidspartnere (St.meld. nr. 11 (2008-2009), s. 7). Definisjonen gir retningslinjer for hva Kunnskapsdepartementet anerkjenner som de sentrale akseptene av lærerrollen. Retningslinjene er derimot relativt generelle og gir derfor for eksempel skoleledere stort handlingsrom med hensyn til hvordan de fortolker disse forventningene. Forventningene til lærerrollen baserer seg derfor i større grad på subjektive forståelser av hva lærerrollen *burde* inneholde istedenfor en fastsatt definisjon av hva den *skal* inneholde.

Det er viktig påpeke kompleksiteten rundt lærerrollen. I tillegg til definisjonen av lærerrollen viser St.meld. nr. 11 (2008-2009) et mangfold av andre forventninger til læreren, blant annet: Som lærer har man ansvar for barnas oppvekst og å ha innsikt i relevant kunnskap for å avdekke mulige overgrep av barn (ibid., s. 9), bidra til mangfold innad i lærerstaben (ibid., s. 9), kjenne formålet med skolen (ibid., s. 14) og ha faglig tyngde (ibid., s. 47). Dette bare for å nevne noen av kravene til lærerrollen. Dette er sentralt fordi det synliggjør omfanget av lærerens rolle i skolen, samtidig som det synliggjør de kontekstuelle forventningene som informantene mine må forholde seg til og basere i sine handlinger på daglig basis. Det er derimot ingen offisielle krav til fremtreden og dermed er dette basert på aktørens subjektive forståelse, forventninger og tolkning av hva det vil si å være en profesjonell lærer.

3.2 Identitetskonstruksjon i det moderne samfunnet

I boken *Modernity and self-identity* tar Anthony Giddens' (1991, s. 1-2) for seg hvordan nye identitetsmekanismene er med på å forme og bli formet av, det moderne samfunnet og dets institusjoner. Giddens (1991, s. 2) tar utgangspunkt i endringsprosessene samfunnet har gjennomgått fra det tradisjonelle samfunnet til det moderne, og fra det moderne til det senmoderne samfunnet. Giddens (1991, s. 2-3) argumenterer for at aktørens identitet ikke kan forstås som kun et resultat av prosesser på individnivå, men må sees i sammenheng med de strukturelle rammene i samfunnet. Identitet er ikke lenger bare et resultat av tradisjoner, sosiale forventninger eller biologisk arv, men et resultat aktørens refleksive valg og aktive beslutninger (Giddens, 1991, s. 5).

Moderniteten konfronterer individet med et mangfold av valgmuligheter ettersom de tradisjonelle rammene ikke lenger velger for individet. En konsekvens av dette er fremveksten av dominerende *livsstiler* (Giddens, 1991, s. 80-88). Livsstil er en rutinemessig praksis som individet vil ha et aktivt forhold til gjennom hele livet. Den omfatter ikke bare hvordan individet handler, men også hvilke grupper aktøren ønsker å assosiere seg med og hvilke grupper aktøren ønsker å ta avstand fra (Giddens, 1991, s. 81-82). Giddens (1991, s. 84-85) fremhever at mennesker som aktørene idoliserer kan påvirke deres valg av livsstil. I likhet kan livsstilene påvirkes av gruppepress, reklamer og sosioøkonomiske forhold som kan resultere i *standardisering* istedenfor *individualitet*. Livsstil har en sentral betydning for individenes identitetsforståelse og er derfor avhengig av at de baserer seg på refleksive valg hos individet for at livsstilen skal kunne forstås som en del av identiteten. Giddens åpner med dette for at deler av individets identitet kan basere seg på påvirkning fra faktorer som ikke er underlagt de refleksive prosessene hos individet.

“A person’s identity is not found in the behaviour, nor – important though this is – in the reaction of others, but in the capacity *to keep a particular narrative going*” (Giddens, 1991, s. 54). For Giddens handler identitet om individets evne til å holde en bestemt fortelling, eller biografi, om seg selv gående. Biografien baserer seg på aktørens forståelse om hvordan man har blitt den man er og hvor man kommer fra. En slik biografi fører til en stabil opplevelse av selvidentiteten (Giddens, 1991, s. 54-55). Det problematiske med denne forståelsen er hvis individene ikke opplever en kontinuitet i biografien, eller at aktøren føler at deres fortelling ikke er tilstrekkelig i sammenligning med andre. I en slik sammenheng kan aktøren oppleve *eksistensiell angst*. Eksistensiell angst er knyttet til de valgene man har tatt og hvorvidt man opplever at de strider med deres biografi. Dette gjøre at de reflekterer over hvordan biografien kunne ha vært annerledes hvis de hadde gjort et annet valg (Giddens, 1991, s. 55). Giddens bruker eksistensiell angst for å forklare de tilfellene hvor individer ikke klarer å tilpasse seg samfunnet, ut fra en følelse av manglende biografisk kontinuitet. Som en konsekvens vil aktøren ha vanskeligheter med å omstille seg til endringer i omgivelser, på grunn av at de fremstår med en hemmet eller skadet selvoppfatning (Giddens, 1991, s. 50-71). Giddens er derfor relevant for å forstå individers mistilpasning og ulike utfordringer relatert til identitetskonstruksjon, samtidig som det kan forstås som en måte å sykeliggjøre samfunnet på. Det paradoksale er at individenes identitet er avhengig av refleksivitet, men kravet om

refleksivitet kan også medføre at individet opplever eksistensiell angst, som resulterer i en hemmet identitet.

3.3 Goffman og inntryksstyring

Inntryksstyring er et begrep Goffman bruker for å iscenesette hvordan individer forsøker å styre hvilke inntrykk de gir til andre og derav også styre andres inntrykk av seg selv. For aktøren er *fasaden* de uttrykksmidlene som er både bevisst og ubevisst syntes gjennom en opptredenen (Goffman, 1992, s. 27). Goffman (1992, s. 28) skiller mellom to former for fasade, *generell fasade* og *personlig fasade*. Den førstnevnte knyttes opp mot *kulisser*, som er den fysiske rammen for en opptreden, for eksempel møbler og innredning i et rom (Goffman, 1992, s. 28). *Personlig fasade* er alt det andre som uttrykker noe i opptredenen og er noe aktøren fører med seg overalt. Den består av flere meningsbærere som kjønn, antrekk, alder og ansiktsuttrykk. I den personlige fasaden viser Goffman til virkemidlene *utsmykning* og *manerer*. Utsmykning som en vital del av individets selvpresentasjon, der aktøren endrer på det ytre for å styre andres oppfatning av seg selv. Mens manerer omfatter på hvilken måte aktøren ønsker uttrykke seg på i en situasjon, for eksempel talemåte, kroppsspråk og blikkbruk (Goffman, 1992, s. 30). Med tanke på min oppgave er det mest relevant å fokusere på aktørens personlige fasade og herunder hvordan tatoveringene kan forstås som en del av aktørens utsmykning. Tatovering kan i en slik forstand betraktes som en form for utsmykning, og det som gjør tatoveringer interessant ved en slik forståelse er at den er (relativt¹) permanent. Synlige tatoveringer vil derfor være en konstant del av individenes selvpresentasjon.

Målet med selvpresentasjonene er å styre publikummets inntrykk mot den identiteten aktøren ønsker å vise (Goffman, 1992, s. 12). Giddens kritiserer Goffman i *The constitution of society* for å fremstille individenes handling som kynisk og kalkulerende (Giddens, 1984, s. 70) siden målet med presentasjonene er å styre publikummets inntrykk mot den identiteten aktøren ønsker å vise. Selv om dette kan forstås som en måte å fremstille individets handling som intensjonsrettet viser Goffman (1992, s. 12) til en dualitet i aktørens presentasjon som utfordrer denne kritikken. Aktørens inntrykk baserer seg på to former for tegnbruk, de aktøren bevisst

¹ Grunnen til at jeg påpeker at den er relativt permanent er at det finnes muligheter for fjerne tatoveringer ved kirurgiske eller dermatologiske behandlinger (Serup m.fl., 2015), eller så kan man gjøre en såkalt "cover up" som fortsatt vil være en tatovering, men da ta en ny tatovering over den gamle (Sanders, 1985)

gir og de som han ubevisst *avgir*. En konsekvens av en slik forståelse er at man ikke kan tolke identitetsdannelse kun gjennom individets forståelse, men man må forstå den ut fra kombinasjonen av de tegnene aktøren gir og avgir. Hvis en aktør forsøker å uttrykke en identitet som ikke samsvarer med det publikummet oppfatter, kan det få konsekvenser for aktørens identitetsforståelse. Dette tvinger aktøren til å revurdere egen selvpresentasjon slik at den fremstår som troverdig. I forhold til min oppgave kan dette knyttes til hvordan aktørens oppfatning av tatoveringens uttrykk kan være ulikt hvordan andre i interaksjonen tolker tatoveringen. Da vil det være et manglende samsvar mellom det inntrykket aktøren ønsker å gi og det de andre tolker. Dette teoretiske perspektivet er også interessant fordi denne dualiteten aktualiserer hvorfor tatoveringer kan forstås som en del av aktørens ikke-verbale kommunikasjon med andre. Tatoveringer er ikke bare en uttrykksform og en identitetsmarkør, det er også et kommunikativt verktøy i enhver interaksjonsprosessen.

3.4 Avvikssosiologi

3.4.1 Sosiale avvik

En generell definisjon på avvik er en handling som bryter (eller kan oppfattes som man bryter) med de sosiale normene (Becker, 1963, s. 3). Sosiale normer er med på å definere sosiale situasjoner og hvilke typer handlinger som ansees som akseptert ved å forstå noen handlinger som “rett” og andre som “feil” (Becker, 1963, s. 2-3). En handling vil betraktes som et sosialt avvik hvis den strider med de forventningene som ligger til grunn for den sosiale situasjonen. Dette betyr også at sosiale avvik er kontekstuelle. Sosiale grupper skaper avvikere ved å lage regler for hvilke brudd som utgjør et avvik og bruker disse reglene på personer for å stemple de som *outsidere* (Becker, 1963). Med utgangspunkt i en slik forståelse, kan en sosial gruppe definere tatoverte mennesker som avvikere hvis det å være tatoveret betraktes som et brudd på de sosiale normene som ligger til grunn for den sosiale situasjonen.

En sentral del av denne forståelsen av sosiale avvik er at den som har blitt stemplet som en outsider, ikke nødvendigvis anser seg selv på denne måten (Becker, 1963, s. 15-18). Aktøren som har “brutt” de satte sosiale normene kan være uenig i hvorvidt de sosiale normene er reelle for den sosiale situasjonen, eller være uenige i at de som stemplet aktøren har rett til å gjøre det. I et slikt tilfelle kan aktøren betrakte de andre som den faktiske avvikeren (Becker, 1963, s. 15-18). Becker viser derav til en dualistisk forståelse av avvik mellom de som stempler avvikeren og hvordan avvikeren forholder seg til denne stemplingen. Dette er relevant for min

oppgave ettersom jeg både fokuserer på hvordan tatoverte lærere blir oppfattet, men også hvordan lærerne opplever det og hvordan de i sin tur responderer på dette.

Det moderne samfunn er ikke organisert slik at enhver kan si seg enige i hva reglene skal innebære og hvordan de skal gjelde i de ulike situasjonene. De er istedenfor svært differensielle i de ulike sosiale klasselinjene, etniske linjene, yrkeslinjene og de kulturelle linjene (Becker, 1963, s. 17-18). Det vil si at det er forskjellige normer som gjelder for de ulike grupperingene i samfunnet. Lærerne vil mest sannsynlig gjennom sin arbeidsdag møte individer som kan ha ulike forventninger til hva deres rolle som lærer skal innebære enn det de selv har. I forhold til denne oppgaven vil jeg spesielt fokusere på hvilke forventninger som er satt for lærernes fremtreden av ulike typer aktører og hvilke reaksjoner lærerne har fått i tilfeller der lærernes fremtreden har blitt oppfattet som avvikende.

3.4.2 Stigma

Goffmans *stigma* og Beckers *outsiders* har til likhet at begge ser på sosialt avvik i sosiale situasjoner, men Goffman fokuserer i større grad på hvilke konsekvenser stigmatisering har for aktørens identitet og fremtidig selvpresentasjon, enn det Becker gjør i sitt verk. *Stigma* er en diskrediterende egenskap som diskvalifiserer personer fra full sosial aksept og bygger gjerne på menneskers stereotypiske oppfatninger (Goffman, 1990). Begrepet har sitt grunnlag i de ubevisste forventningene og de sosiale normene som rår som usynlige dommere i alle sosiale situasjoner (Goffman, 1990). Stigmatisering kan arte seg på ulike måter, for eksempel hvis en aktøren opplever en personlig egenskap som stigmatiserende, vil aktøren forsøke å unngå at publikummet skal oppdage egenskapen. Aktøren kan også ha en egenskap som han selv ikke opplever som stigmatiserende, men andre i den sosiale situasjonen gjør det (Goffman, 1990, s. 12). Selve stigmatiseringen kan derfor dannes både bevisst og ubevisst hos aktørene.

Hvis en aktør får negative sanksjoner på bakgrunn av en egenskap vil han mest sannsynlig endre sin fremtreden i slike situasjoner i fremtiden for å unngå ny stigmatisering (Goffman, 1990). Ved et slikt tilfelle skiller Goffman (1990, s. 12) mellom to typer for identitet: *Den tilsynelatende identiteten* er tilknyttet hvordan individer presenterer seg selv og publikumets respons på dette. *Den faktiske identiteten* er de egenskapene som individet faktisk har. Hvis en tatovert lærer har opplevd stigmatisering på grunn av tatoveringene, vil muligens læreren vurdere å dekke til tatoveringene i lignende situasjoner senere for å unngå ny stigmatisering.

Da vil tatoveringene ikke lenger bli en del av den tilsynelatende identiteten, men kun en del av den faktiske identiteten.

3.5 Betydningen av kjønn

Med fremveksten av moderne feministisk teori på slutten av 1960- og begynnelsen av 1970-tallet ble det vanligere i kjønnsforskningen å skille mellom *sex* (biologisk kjønn) og *gender* (sosialt kjønn). Bakgrunnen for skillet baserte seg blant annet på en kritisk holdning til at det biologiske kjønn ble oppfattet som determinerende for kjønnsforståelsen. For eksempel ved at termen “kvinne” ble brukt for å vise til en felles identitet som var gjeldene for alle kvinner, uten å ta høyde for kulturelle forskjeller og forventninger (Butler, 2006). Ifølge Butler (2006) finnes det ikke noen forutinntatte egenskaper som enten maskulin eller feminin, men bare handlinger som vi selv assosierer med maskulinitet eller feminitet. Butler (2006) argumenterer for at kjønn, i likhet med maskulinitet og feminitet, ikke kan forstås som noe biologisk, men som noe sosialt konstruert. For å forstå kjønn, samt maskulinitet og feminitet, må man ta høyde for det kontekstuelle, som påvirkes av rase, klasse, etnisitet, seksualitet og regionale modaliteter (Butler, 2006).

West og Zimmerman (1987, s. 125) bygger på en lignende logikk som Butler, ved å forstå kjønn som noe mer enn bare biologisk. Deres teori tar utgangspunkt i hvordan kjønn “gjøres” og “dannes” igjennom sosial interaksjon. Dette interaksjonistiske perspektivet videreutvikler Butlers (2006) forståelse om hva kjønn er, til hvordan kjønn gjøres og derav hvilke konsekvenser det å “feile” i å gjøre kjønn kan ha. West og Zimmermans (1987, s. 126-127) viser tre konsepter i sin teori, *sex*, *sex-category* og *gender*, hvor sammenhengen mellom konseptene er sentral for å kunne forstå hva det vil si å være en *kjønn* person i samfunnet. *Sex* (biologisk kjønn) er definert som de biologiske kriteriene som det er universell enighet om, for eksempel hvilket kjønnsorgan man er født med vil avgjøre om man er kvinne eller mann. *Sex-category* (kjønnskategori) baserer seg på hvilken av kategoriene som en viser tilhørighet til i hverdagen. Det er mulig å vise tilhørighet til en kjønnskategori, selv om det biologiske kjønn ikke er tilstede (West & Zimmerman, 1987, s. 127). Biologisk kjønn og kjønnskategori er derfor uavhengig av hverandre. *Gender* (sosialt kjønn) omfatter aktørens evne til å håndtere situert oppførsel i tråd med de normative forventningene om oppførsel og aktiviteter som ansees for å være passende for det kjønn man tilhører. Siden kjønnskategoriene og det å “gjøre kjønn” ikke er det samme kan handlinger som strider med de normative forventningene føre til at

kvinner eller menn ikke blir sett på som feminine eller maskuline (West & Zimmerman, 1987, s. 137).

Det å “gjøre kjønn” er ikke å leve opp til de normative oppfatningene av hva som er feminint og maskulint til en hver tid, men ved å delta sosiale interaksjoner vil det være en risiko for kjønnsvurdering (West & Zimmerman, 1987, s. 136). Individene blir vurdert etter de normative forventningene i den sosiale situasjonen og hvis de “feiler” å gjøre kjønn kan dette medføre sanksjonering fra de andre deltakerne i interaksjonen. Å “gjøre kjønn” danner og forsterker forståelser om hvilke atferder som kulturelt sett ansees som maskuline eller feminine og hvilke atferder som er passende for menn og for kvinner. Disse forskjellene er ikke naturlige, essensielle eller biologiske, men brukes for å forsterke legitimiteten til kjønnsforskjellene (West & Zimmerman, 1987, s. 137). I enhver sosial situasjon vil det være noen forutinntatte forventninger til hva som ansees for å være en passende oppførsel hos de forskjellige kjønnene. Hvis man gjør kjønn i samsvar med det som anses som passende, opprettholdes og forsterkes forskjellene mellom kjønnskategoriene. Hvis personer “feiler” med å gjøre kjønn kan personen oppleve negativ sanksjonering (West & Zimmerman, 1987, s. 134-135). Det som regnes maskulint eller feminint bygger på kulturelt betinget idealiseringer av egenskaper tilknyttet de ulike termene (West & Zimmerman, 1987, s. 134), det vil si at vår forståelse av maskulinitet og feminitet bygger på hvilke egenskaper samfunnet tolker som maskulint/feminint og er ikke basert på biologiske sannheter.

Historisk sett har tatoveringsmiljøet hovedsakelig vært tilknyttet mannsdominerte grupper, som kan være noe av årsaken til at tatoveringer assosieres med maskuline verdier (DeMello, 2000, s. 77; Atkinson, 2002, s. 221). Videre at store og/eller synlige tatoveringer gjerne oppfattes som et maskuline uttrykk, fordi det tilsynelatende uttrykker en slags maskulin verdi. På den ene siden har det bakgrunn i hvilket motiv som er tatovert på kroppen, men på den andre siden har med den smerten som man gjennomgår i tatoveringsprosessen (Thompson, 2015). Selv om det i dag er tilnærmet lik fordeling av kvinner og menn som skaffer seg tatoveringer (Serup et al., 2015), er det mulig at det enda foreligger assosiasjoner om tatoveringer som noe maskulint og at kvinner med tatoveringer får tilegnet maskuline egenskaper på bakgrunn av dette. Selv om West og Zimmerman (1987) ikke legger så stor vekt på hva som ligger i begrepene maskulinitet og feminitet, men uttrykker at de forholder seg til dette på en lignende måte som de gjør med kjønn. De kan ikke forstås som gjensidig utelukkende kategorier som baserer seg på ens

biologiske kjønn. Teorien er relevant for problemstillingen fordi den fokuserer på normativ forståelse av kjønn og kjønnsuttrykk. Perspektivet vil derfor bli brukt som et verktøy for å vurdere hvorvidt tatoverte kvinner og menn blir sanksjonert fordi de “feiler” å gjøre kjønn på grunn av at de avviker fra normative forventning om feminitet og maskulinitet.

3.6 Symbolske grenser

Over de siste tiårene har ideen om grenser og grenseforskning fått en sentral rolle i samfunnsvitenskapen (Lamont & Molnár, 2002, s. 167-168). I boken *Money, morals and manners* (1992) viser Michèle Lamont hvordan *symbolske grenser* skapes og opprettholdes i samfunnet, basert på en komparativ undersøkelse av den øvre middelklassen i Frankrike og Amerika. *Symbolske grenser* er konseptuelle distinksjoner skapt av individer for å kategorisere objekter, personer, praksiser, tid og sted. Symbolske grenser separere mennesker i grupper og genererer følelser av likhet og gruppetilhørighet, samtidig som at det er et verktøy for å differensiere grupper fra hverandre og fremheve forskjeller. Symbolske grenser er derfor et essensielt medium for å tilegne seg status og for å monopolisere ressurser (Lamont & Molnár, 2002, s. 168-169). Symbolske grenser kan både forstås som et verktøy og en hindring for individer i møtet med andre.

Hensikten med boken er å forstå symbolske grenser som helhet, men også å fremvise en mer nyansert forståelse av ulike former for symbolske grenser: *moralske grenser*, *sosioøkonomiske grenser* og *kulturelle grenser* (Lamont, 1992, s. 4). *Moralske grenser* er basert seg på aktørens moralske karakter, og er sentrert rundt kvaliteter som ærlighet, arbeidsetikk, personlig integritet og medmenneskelighet. *Sosioøkonomiske grenser* er basert på sosial posisjon, som indikerer velstand, makt og profesjonelle suksess. *Kulturelle grenser* er knyttet til utdanningsnivå, intelligens, manerer, smak og beherskelse av høykulturnormer (Lamont, 1992, s. 4-5). Disse tre formene for symbolske grenser er sentrale i Lamonts teori. Ikke bare fordi de gir et utfyllende bilde av begrepets betydning, men også fordi hun benytter termene for å undersøke likheter og forskjeller mellom Frankrike og Amerika. Symbolske grenser vil være et sentralt verktøy i min oppgave fordi det gi et mer nyansert bilde av hvilke symbolske grenser lærerne opplever i sitt yrke, både i og på tvers av samfunnsgrupper.

Lamont (1992, s. 7) ønsket å utvide forståelsen av grensearbeid og samtidig danne en mer kompleks forståelse av kulturelle forskjeller mellom nasjoner og klasser. Sett i sammenheng

med mitt prosjekt er ikke det multinasjonale fokuset like sentralt, men heller hvordan de symbolske grensene kan være forskjellig både innad og på tvers av ulike klasser i samfunnet (Lamont, 1992, s. 6-8). Lærere befinner seg innenfor en tilnærmet lik samfunnsklasse og status, tilnærmet lik utdanningslengde og lønn. Lamonts forståelse av symbolske grenser er derfor interessant for å belyse hvordan tatoverte lærere opplever slike grenser i hverdagen og hvordan de forholder seg til andres kategorisering av seg selv. Lærerne må klare å differensiere seg selv fra andre grupper ved å skape kriterier for samhold og en følelse av delt tilhørighet innenfor egen gruppe. De er også avhengig av at denne tilhørigheten blir gjenkjent av utenforstående for at det skal bli en del av deres kollektive identitet. I tilfeller hvor en lærer ikke “ser ut/oppfattes” som en lærer av andre, vil det påvirke deres yrkesidentitet og opplevelse av tilhørighet innad i gruppen. De kriteriene som de blir kategorisert/dømt etter baserer seg på andres subjektive forventninger til den gruppen og vil derfor være utenfor aktørens egne grenser.

3.7 Teoriens rolle i oppgaven

Ut fra de presenterte teoretiske perspektivene og begrepene tar jeg med meg følgende forståelser inn i analysen. Begrepet *Lærerrollen* vil være sentral for å belyse forventningene til lærerne, i sammenheng med Lamonts forståelse om *symbolske grenser* innad i denne yrkesposisjonen. For å forstå tatoveringens betydninger for aktørens identitet vil jeg bruke Giddens krav om refleksivitet, biografi og eksistensiell angst, samt Goffmans forståelse av inntrykksstyring for å synliggjøre tatoveringens betydning i interaksjon. For å belyse lærernes negative opplevelser og håndtering av slike hendelser vil jeg ta utgangspunkt i Beckers forståelse av *outsiders* og Goffmans forståelse av *stigma*, dernest vil også Lamonts forståelse av grupper bruk av symbolske grenser som en del av deres differensieringsstrategi være relevant for å forstå lærernes håndtering av negative opplevelser og sanksjonering. Butlers forståelse av kjønn som noe sosialt konstruert, samt West og Zimmermans *doing gender* vil bli brukt for å belyse ulike kjønnsnormative forventninger som eksisterer og hvordan dette påvirker forhandlingen av profesjonalitet i lærerrollen.

4.0 Metode og data

I dette kapitlet vil jeg gå gjennom de ulike stegene i forskningsarbeidet. Kapitlet er kronologisk bygd opp etter de ulike fasene jeg har vært gjennom i forskningsprosessen. Jeg vil først redegjøre for metode for datainnsamlingen og deretter hvilke utvalgsgrupper jeg har tatt utgangspunkt i. Jeg vil så presentere valgene og refleksjonene jeg har gjort gjennom selve datainnsamlingen. Videre vil jeg reflektere rundt min rolle som forsker og hvordan dette kan ha påvirket forskningsprosjektet. Dernest vil jeg trekke frem eventuelle forskningsetiske problemsstillinger og prosjektets overførbarhet. Avslutningsvis vil jeg redegjøre for behandlingen av data og den tematiske analysen. Underveis i teksten vil jeg vurdere *validitet og reliabilitet*, dette er elementer som påvirker hele forskningsprosessen og det er derfor viktig å trekke inn der dette er relevant.

4.1 Metode for datainnsamling

Fokuset i denne oppgaven sentrerer rundt tre hovedspørsmål: hvordan det oppleves å være tatovert i lærerrollen, hvordan det å være tatovert lærer oppfattes av andre og om det er forskjellige kjønnsmessige grensedragninger med tanke på aksept. Jeg valgte å undersøke disse problemstillingene ut fra et kvalitativt design siden oppgavens formål er å undersøke aktørenes subjektive opplevelser, hendelser og forståelser (Thagaard, 2003, s. 11-13). Jeg tok utgangspunkt i to former for kvalitative intervju i denne oppgaven ettersom formålene med de ulike informantgruppene var noenlunde forskjellig. Formålet med å intervju de tatoverte lærerne var formålet å få innsikt i informantenes subjektive erfaringer, tanker, holdninger og reaksjoner til det å være en tatovert lærer. I den sammenheng anså jeg dybdeintervju som en passende metode fordi dette er en metode som åpner for en dypere samtale om temaet (Berg & Lune, 2012, s. 105). Tidligere forskning på tatoveringsfeltet viser at det enda foreligger noen negative fordommer mot de som er tatovert (Atkinson, 2002; DeMello, 1995, 2000; Kraft, 2005; Laumann, 2009). Det var derfor viktig å ta høyde for at noen av informantenes erfaringer kunne være av sensitiv karakter. En av fordelene med dybdeintervju er at en-til-en interaksjonen kan bidra til å skape en atmosfære hvor det vil være lettere for informantene å snakke ærlig og åpent om erfaringene sine (Berg & Lune, 2012).

Hensikten med de andre intervjuene var å undersøke erfaringer og holdninger, men i motsetning til lærerne var det ikke hvilke holdninger de hadde opplevd, men heller hvilke holdninger de

selv hadde. Som forsker kan det være utfordrende å stille holdningsspørsmål uten at de blir for ledende slik at informantene svarer ut fra hva de tror forskeren vil høre, eller at spørsmålene blir for direkte slik at det kan oppleves for informantene som at forskeren er “ute etter å ta dem” (Berg & Lune, 2012; Thagaard, 2003). Derfor anså jeg det som hensiktsmessig å intervju disse informantene som en gruppe. En av fordelene med gruppeintervju er at informantene er i flertall, mens forskeren er “alene”, noe som kan bidra til opplevelse av trygghet i intervjusituasjonen for informantene (Krueger & Casey, 2000). Dernest kan denne metoden åpne for en friere samtale om tema som kan være vanskelig å snakke om en-til-en, som holdningsspørsmål (Berg & Lune, 2012; Krueger & Casey, 2000). Informantene responderer/reagerer heller på hverandres kommentarer til forskerens spørsmål og trenger ikke nødvendigvis å svare direkte på spørsmålene. En mulig ulempe med denne intervjuformen er at det kan være de mest dominerende synspunktene som kommer frem, fordi personer som har avvikende synspunkter kan vegre seg for å presentere dem i gruppen (Frey & Fontana, 1991, s. 183-185). Det er derfor anbefalt å velge deltakere som er noenlunde samkjørt, i den betydningen at de har en felles referanseramme som de kan diskutere ut i fra (Frey & Fontana, 1991, s. 184-185), at utvalget er en homogen gruppe.

4.2 Valg av utvalg

Jeg valgte å undersøke problemstillingene ut fra to ulike grupper i skoleverket slik at jeg fikk undersøkt både hvordan det oppleves å være tatovert, men også hvordan det oppfattes utad. Den første informantgruppen ble derfor tatoverte lærere, mens den andre gruppen ble valgt ut fra premisset at de skulle ha en sentral rolle i læreres arbeidshverdag. Som lærer må man forholde seg til rektor og kollegene på en annen måte enn elevene og foresatte. Intervju med elever ville reist en rekke forskningsetiske problemstillinger (Mishna, Antle, & Regehr, 2004, s. 450) som gjør de til en problematisk informantgruppe, mens foresatte har ikke en like sentral del i lærerens hverdag. Av den grunn valgte jeg å fokusere på rektorer og kolleger som den andre informantgruppen. Rektorene har som oftest en sentral rolle i ansettelsesprosessen og er en autoritet som lærerne må forholde seg til. Det er også deres ansvar å sørge for at skolens retningslinjer blir fulgt av alle ansatte. Det er viktig å være bevisst på at rektorene ikke nødvendigvis kun ville uttale seg ut fra de deres personlige meninger, men som leder av en institusjon hvor de er en autoritet og normsetter. Rektorer må gjerne uttale seg på vegne av *andre* aktører og hvordan de vil reagere på tatoverte lærere, for eksempel kommunens skolesjef, besøkende, foreldre osv. Av den grunn var intervjuene med rektorene også ment for å

identifisere holdninger hos autoriteter, men så vel som rektorenes holdning på vegne av et større “man”, som delvis undersøkes. Av den grunn valgte jeg å prioritere rektorene som informantgruppe, men var åpen for at andre ansatte også kunne delta. Det var også et strategisk valg fordi det hadde vært veldig kostnadskrevende å finne kontaktinformasjon til et utvalg av lærere i Trondheim.

4.3 Dybdeintervjuene

4.3.1 Utvalg og rekruttering

Rekruttering av informanter kan ha påvirkning på studiets reliabilitet. For å sikre transparens i oppgaven vil jeg redegjøre for de kriteriene utvalget baserer seg på. Utvalget oppgaven baserer seg på et *strategisk utvalg* (Thagaard, 2003, s. 53). Som betyr at informantene ble valgt ut på bakgrunn av noen forhåndsbestemte kriterier utviklet av forskeren. Dette er gjort for å sørge for at informantene har de egenskapene som er sentrale for å kunne undersøke problemstillingene (Thagaard, 2003, 53). Jeg satte følgende kriterier: 1) Informanten måtte jobbe eller ha jobbet som lærer på barne- eller ungdomsskole eller lektor ved videregående skole. 2) Informanten måtte være tatovert. 3) Noen av tatoveringene måtte være synlige ved normal påkledning og helst av betydelig størrelse. Kravet om “betydelig størrelse” på tatoveringen er for å sikre at informantens kolleger, elever eller sjefer har hatt mulighet til å se tatoveringene, slik at informantene kunne svare på spørsmål knyttet til reaksjoner fra disse aktørene. “Betydelig størrelse” er et relativt mål, men jeg gjorde det bevisst slik at informantene ville reflektere over dette kriteriet før de tok kontakt.

Jeg kom i kontakt med mulige informanter ved bruk av sosiale medier. I første omgang tok jeg kontakt med to Facebook-sider som hadde tydelig forbindelser til læreryrket for å få publisert informasjonsskrivet mitt (se vedlegg 10.1): “Status lærer” er en offentlig gruppe med ca. 7000 medlemmer og “Jeg er lærer, og jeg elsker det! – La lærere være lærere” er en lukket gruppe med ca. 2000 medlemmer. Videre brukte jeg min private Facebook-profil for å rekruttere informanter blant mine venner og venners-venner, det Thagaard (2003, s. 54) kaller for tilgjengelighetsutvalg. Et problem med denne metoden er at det kan bidra til skjevheter i datamaterialet som kan påvirke oppgavens reliabilitet. I tillegg bistod et lokalt tatoveringsstudio i rekrutteringsprosessen ved å dele informasjonsskrivet på sin offisielle side. For å sikre informantenes anonymitet er alle innlegg jeg har publisert blitt slettet. Det er selvfølgelig en mulighet å forsøke å finne informantene gjennom de Facebook-gruppene som jeg publiserte

informasjonsskrivet på, men siden begge gruppene har såpass mange medlemmer anser jeg dette som lite sannsynlig. På forhånd satte jeg et mål om ti informanter i denne gruppen, helst med lik fordeling mellom kjønnene siden den ene underproblemstillingen baserer seg på kjønnsmessige forskjeller. Tanken var å bruke dette målet som et utgangspunkt for datainnsamlingen og heller forsøke å komme i kontakt med flere informanter hvis jeg ikke opplevde å nå et metningspunkt i datainnsamlingen (Thagaard, 2002, s. 56).

Alle som tok kontakt var medlem av en av de to facebookgruppene jeg publiserte informasjonsskrivet på. Totalt var det 27 personer som tok kontakt, hvorav 6 menn og 21 kvinner. Av disse passet 4 menn og 9 kvinner alle kriteriene. Det viste seg å være utfordrerne å finne informanter bosatt i Trondheimsområdet. Jeg måtte derfor velge informanter på bakgrunn av hvor i landet de bodde og vurdere hvor jeg kunne reise for å gjøre datainnsamlingen. Siden jeg måtte basere deler av utvalget på bakgrunn av geografiske betingelser kan det ha hatt påvirkning på studiens reliabilitet, men siden samtlige informanter kvalifiserte med tanke på de kriteriene jeg hadde satt, anser dette for å ikke påvirke reliabiliteten i noen betydelig grad.

Intervjuene ble gjennomført i tre byer i Norge. Av forskningsetiske årsaker har jeg valgt å ikke spesifisere hvilke byer for å sikre informantenes anonymitet, siden informantene påpekte at det var få tatovert lærere i deres omkrets. Så langt det lot seg gjøre gjennomførte jeg intervjuene ansikt-til-ansikt, men en av informantene mine bodde utenfor min rekkevidde og ble intervjuet via Skype. Utfordringen med slike digitale intervju er at det begrenser muligheten for å se og tolke kroppsspråk og man vil ikke få øyekontakt på samme måte som ved ansikt-til-ansiktsintervjuer, samt den generelle dynamikken i intervjuet påvirkes (Deakin & Wakefield, 2014; Janghorban, Roudsari, & Taghipour, 2014). For eksempel vil man i et digitalt intervju kun se deler av informanten, samtidig som at kameraet vil begrense oppløsningen i videooverføringen. I tillegg gjør den digitale forsinkelsen ved videooverføring at det kan være vanskeligere å tolke om informanten er “ferdig” å svare på spørsmålet eller om informanten bare tenker.

Tabell 4.1: Oversikt over informantene:

Navn:	Alder:	Plassering:
Ingvild	24 år	Halv sleeve, skulder, fot og finger
Johanna	36 år	Lår, legg, skulder, mage, rygg, nakke, underarm og overarm
Rita	33 år	Skulder, overarm og underarm
Sandra	37 år	Halv sleeve på ene armen og påbegynt full sleeve på andre
Frida	38 år	Hofte, korsrygg, legg og skulder
Kine	30 år	Full sleeve på ene armen, underarm, finger og lår
Richard	43 år	Underarm og overarm (Sleeve)
Kristoffer	29 år	Full sleeve på begge armene, bryst og skulder
Jacob	31 år	Full sleeve på begge armene, rygg, bryst, mage og ben
Kristian	40 år	Full sleeve på begge armene, bryst og rygg

Den yngste informanten på 24 år var opprinnelig kun ment som et prøveintervju, hun er utdannet lærer i grunnskolen (5-10 klasse), men har påbegynt videreutdanning for å bli lektor. Derfor hadde hun ikke vært ansatt som lærer enda, men hadde noen erfaringer fra praksisperioder og vikariatstillinger som gjorde at hun kunne reflektere rundt de fleste spørsmålene. I tillegg var det givende å få prøvd spørsmålene på forhånd før de “faktiske” intervjuene, som styrker oppgavens indre validitet (Leseth & Tellmann, 2014, s. 24). Intervjuet brakte fram mye verdifull og relevant informasjon, og av den grunn inngår hun i det helhetlige datamaterialet. Jeg hadde som nevnt et mål om å samle ti informanter med lik fordeling mellom kjønnene, men som tabellen viser ble det endelige resultatet seks kvinner og fire menn. Jeg anser ikke dette som særlig problematisk i forhold til oppgavens reliabilitet, og evne til å undersøke kjønnsmessige forskjeller. Selv med lik fordeling mellom kjønnene ville det ikke være tilstrekkelig for å gjennomføre en statistisk sammenligning, som for så vidt heller ikke er målet med studien. Målet var å undersøke problemstillingen og gjøre en analytisk sammenligning. Da vil det ikke være avgjørende at det var en helt lik fordeling, men heller at man oppnår tilstrekkelig data slik at man når et metningspunkt. Mot de slutten av de avtalte intervjuene begynte flere av forståelsene å gå igjen, og jeg opplevde at jeg hadde oppnådd et slikt metningspunkt i datainnsamlingen.

4.3.2 Intervjuguide

Jeg valgte å ta utgangspunkt i en halvstrukturert intervjuguide (Leseth & Tellman, 2014, s. 88). Intervjuguiden ble utarbeidet med utgangspunkt i oppgavens teoretiske bakteppe og tidligere forskning. Fordelen med denne intervjuformen er at det åpnet for tema som jeg ikke har tenkt på forhånd slik at jeg fikk en interessant bredde i materialet, samtidig som det er strukturert slik at alle informantene svarer på de samme grunnspørsmålene (Leseth & Tellmann, 2014, s. 88). I prøveintervjuet testet jeg intervjuguiden (se vedlegg 10.2) for å sikre at spørsmålene var tydelige og ikke for ledene. Under prøveintervjuet noterte jeg ned de spørsmålene som var utydelig eller for ledende. Disse ble omformulert eller fjernet fra guiden. I tillegg la jeg til noen oppfølgingsspørsmål som ble relevant i prøveintervjuet.

4.3.3 Gjennomføring

Intervjuene ble gjennomført mellom 12. oktober og 23. november. Seks av intervjuene ble holdt hjemme hos informantene, de resterende ble holdt på ulike gruppe rom og ett over Skype. Jeg ønsket at intervjuene skulle gjennomføres i omgivelser hvor det ikke var mange forstyrrelser for å sørge for at informanten følte seg trygg i situasjonen og for å unngå støy på opptakene. Intervjuene varte mellom 30 til 90 minutter. Det siste intervjuet ble gjennomført via Skype. Jeg valgte å gjennomføre dette intervjuet sist, slik at jeg ville ha mer erfaring med intervjusituasjonen og føle meg tryggere med både intervjuguiden og min rolle som forsker. Som forventet ble det utfordrende å forholde seg til tidsforsinkelsen som er ved videooverføring, som medførte at vi snakket litt i munnen på hverandre i begynnelsen av intervjuet. Jeg mener at det ikke fikk noen nevneverdige konsekvenser for datamaterialet som helhet, fordi jeg ble oppmerksom på dette såpass tidlig i intervjuet og løste det med å heler vente litt lenger med å stille oppfølgingsspørsmål slik at jeg var sikker på at informanten var ferdig å snakke.

4.4 Gruppeintervju

4.4.1 Utvalg og rekruttering

Den andre informantgruppen jeg ønsket å intervjuer var rektorer og ansatte. For å undersøke forholdet mellom kroppsutsmykking og lærerrollen, hvordan de påvirker og påvirkes av hverandre, og hvordan tatoveringer tolkes i sammenheng med mer påvirkbare sider ved ens fremtoning (som bekledding). For å være informant måtte vedkommende være rektor eller ansatt ved en skole. Det var ønskelig at vedkommende selv ikke var tatovert, samt at

informantene hadde erfaring med tatoverte lærere, men sistnevnte var ikke et krav. Målet var å rekruttere fire informanter som kunne stille til ett gruppeintervju, men jeg belaget meg på at det antallet kunne bli både større eller mindre. Jeg tok kontakt med 55 rektorer i Trondheimsområdet og alle tilsendt informasjonsskrivet (se vedlegg 10.3) per e-post.

Jeg fikk 16 svar, tre var positiv til å delta, hvorav en av disse trakk seg senere. I tillegg til disse var det to rektorer som var positiv, men ikke hadde mulighet til å delta selv. Disse videresendte informasjonsskrivet til de ansatte, men jeg fikk ikke noen videre respons. For å samle flere informanter sendte jeg en påminnelse til de som ikke hadde svart etter en uke. Da fikk jeg 12 svar, hvor en var positiv. Datagrunnlaget mitt i denne gruppen ble derfor tre rektorer og ingen andre ansatte.

Tabell 4.2: Oversikt over informantene:

Navn:	Yrkeseerfaring:
Henrik	Rundt 10 års erfaring som rektor
Inger	Rundt 15 år erfaring som rektor
Silje	Rundt 20 års erfaring som rektor

4.3.2 Intervjuguide

En av fordelene med gruppeintervju er at man kan samle inn store mengder data på nokså kort tid (Berg & Lune, 2012, s. 164-166). Siden det er flere informanter som skal svare på spørsmålene samtidig medfører dette at intervjuguiden er bygget opp noe annerledes. Intervjuguiden (vedlegg 10.4) valgte jeg å dele inn i tre deler. Del 1 var relativt lik formatet på intervjuguiden brukt på dybdeintervjuene, det vil si en halvstrukturert guide. Intervjuguiden bygger på oppgavens teoretiske tilnærming. Jeg valgte å fokusere på generelle og åpne spørsmål om deres forventninger til lærernes fremtoning som et helhetlig tema og ikke et rent fokus på tatoveringene.

Del 2 var en påstandsovelse hvor jeg lanserte fem påstander som informantene måtte respondere og diskutere rundt. Dette ble gjort for å få informantene til å reflektere og respondere på de tematikkene som hadde sterk tilknytning til deres personlige holdninger, uten å spørre direkte. Den siste delen var en bildeøvelse for å få informantene til å aktivt vurdere og reflektere over deres forståelse og holdninger av tatoverte gjennom bilder. Dette er en interessant øvelse i et

gruppeintervju fordi det tvinger informantene til å ta et standpunkt (Goldman, 1962, s. 61-62). Formålet med denne øvelsen var å få informantene til å reflektere over hvordan de ville ha reagert hvis personene på bildene hadde vært en lærer på deres skole og dernest hva de hadde reagerte på. Goldman (1962, s. 65) argumenterer at det er sentralt å spille på stereotypiske forståelser ved valg av bilder som skal brukes i intervjuene. Jeg valgte derfor gjennomgående bilder av personer med relativt store tatoveringer. Jeg antok at det ville bidra til en mer omfattende diskusjon om både tatoveringene i seg selv og om tatovering som fenomen. På grunn av opphavsrett har jeg ikke lagt ved de faktiske bildene som er brukt, men i vedlegg 10.5 har jeg beskrevet hvert bilde så detaljert som mulig. Jeg forsøkte å finne bilder som ikke hadde opphavsrett, men det viste seg å være vanskelig å få variasjon i tatoveringenes motiv og plassering.

4.4.3 Gjennomføring

Det ble vanskelig å organisere intervjuet innenfor arbeidstiden som passet for alle tre rektorene (et kriterium satt av informantene). Det resulterte i at jeg istedenfor måtte gjennomføre intervjuene i to seanser. Det første intervjuet ble med Henrik og Inger, mens det andre intervjuet ble med bare Silje. Begge intervjuene fulgte samme intervjuguide, men det andre intervjuet tok mer form av et vanlig dybdeintervju. Det kan settes spørsmålsteget ved hvorvidt disse samtalerne kan betegnes som gruppeintervju, siden det var få informanter som deltok. Det er mulig å tenke seg at intervjuene hadde generert mer utdypende diskusjoner rundt temaene hvis det hadde vært flere informanter i hvert intervju, men på et tidspunkt måtte jeg bare godta at datagrunnlaget i denne gruppen ikke ble som planlagt og gjøre det beste ut av det jeg hadde. Uavhengig av denne endringen, opplevde jeg at jeg fikk stort utbytte av intervjuene, selv om det ikke var optimalt som gruppeintervju. Det første intervjuet varte i ca. 75 minutter og det andre i overkant av 20 minutter. Den relativt store forskjellen i tidsbruken mellom de to intervjuene har med at det første intervjuet var med to deltakere, mens det andre var kun med en. Dette frigjorde tid i det andre intervjuet som det første intervjuet brukte til diskusjon mellom informantene. I tillegg opplevde jeg at informanten i det andre intervjuet svarte noe raskere og muligens mer nyansert og konkret enn deltakerne i det andre intervjuet.

Frey og Fontana (1991, s. 180) hevder at det generelt sett er to roller intervjueren kan ta i et gruppeintervju: enten passiv og ikke-direktiv tilnærming, eller aktiv og direkte tilnærming. Jeg valgte å ta utgangspunkt i en mer hybrid tilnærming i gruppeintervjuet, hvor jeg ikke tok for

mye styring i hvilken retning diskusjonen utviklet seg, men brukte intervjuguiden aktivt for å styre noen av temaene som skulle tas opp. Min rolle som intervjuer ble derfor noe annerledes i disse intervjuene enn i dybdeintervjuene. Intervjuguiden ble oppbygd med mer generelle og åpne spørsmål slik at informantene kunne styre samtalen i den retningen de ønsket, men at intervjuguiden satte betingelsene for hvilke tema som skulle diskuteres.

4.5 Forskningsetiske vurderinger

Utgangspunktet for ethvert forskningsprosjekt er at forskeren må ha deltakerens *informerte samtykke*, som baserer seg på å respektere individets råderett over eget liv og kontroll over de opplysninger som skal deles med andre (Thagaard, 2003, s. 23). For å sikre dette i mitt forskningsprosjekt har alle informantene fått kjennskap til studiets formål gjennom informasjonsskrivet, som også ble gjentatt før intervjuene. De fikk tildelt et samtykkeskjema (se vedlegg 10.6) før intervjuet, som informantene som ønsket å delta i prosjektet signerte. Før intervjuet startet ble de gjort bevisst på deres rettigheter som deltaker i dette prosjektet, hvor jeg vektla at de ikke måtte svare på alle spørsmålene som ble stilt, hvis de ønsket et utsagn fjernet fra datamaterialet ville det bli respektert uten videre spørsmål og at de kunne trekke seg når som helst både før, under og etter intervjuet. Videre konkretiserte jeg at informantene ville bli anonymisert og behandlet konfidensielt, samt at lydfilene ville bli destruert etter transkribering. Det ble deretter informert om at prosjektet er meldt inn og godkjent hos Norsk Samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) (se vedlegg 10.7). For å sikre informantenes anonymitet har jeg blant annet valgt å ikke presentere hvilke motiv informantene har tatovert, men kun tatoveringenes plasseringer. I forhold til den andre informantgruppen er anonymiseringen mer utfordrende, siden informantene er en del av et mindre miljø. Av den grunn valgte jeg å kun presentere omtrentlig år med erfaring. Alle informantene har fått fiktive navn i selve analysen.

4.6 Forskerrollen

I løpet av en forskningsprosess må man som forsker ta mange valg, fra kriterier for utvalg til at man setter det siste punktet i masteroppgaven. Nilssen påpeker (2012, s. 29-31) spesielt tre egenskaper som viktige for å være en god forsker: *toleranse for ambivalens* betyr at forskeren må være åpen for det uventede og ikke bare se det man forventer og ønsker. *Sensitivitet* baserer seg på at forskeren må lytte til signaler og nyanser i hele forskningsprosessen, være bevisst på sin rolle i intervjuet. *Kommunikasjon* er knyttet til kvaliteten på materialet. Kvaliteten påvirkes

av forskerens kommunikative ferdigheter, dette handler om å stille gode oppfølgingsspørsmål, å være oppmerksom på hva som sies, men også hva som ikke sies (Nilssen, 2012, s. 29-31).

I kvalitativ forskning vil man aldri oppnå fullstendig nøytrale og objektive observasjoner, som ikke nødvendigvis er et mål i seg selv. Det er viktigere at man som forsker reflekterer over valgene man tar i løpet av forskningsprosessen og at disse valgene blir redegjort for (Leseth & Tellmann, 2014, s. 15). Gjennom hele forskningsprosessen har jeg forsøkt å ha et reflektert forhold til hvilke valg jeg har tatt og hvorfor, noe som er med på å styrke prosjektets reliabilitet. For å sikre transparens har jeg også redegjort for disse valgene. Jeg har selv noen tatoveringer og har personlig interesse innenfor tatoveringsfeltet, som kan ha påvirket oppgaven. Ifølge Leseth og Tellmann (2014, s. 101) kan kjennskap til feltet man studerer være en fordel, fordi intervjuer og informant deler muligens de samme ord, uttrykk og kunnskapsgrunnlaget. Jeg anser mitt kjennskap til tatoveringsfeltet som en fordel fordi jeg er kjent med tatoveringsprosessen og har kjennskap til begreper som brukes innad i tatoveringsfeltet. Likevel er det viktig at man som forsker å ikke bruke sine egne forståelser som mal for hvordan andre oppfatter samme situasjon. Derfor er det viktig å fremstå mer objektiv i både intervjusituasjonen og behandlingen av dataene. Jeg har egne *bias* i møte med tatovert, egne forståelser og grenser for aksept. For å sikre at dette ikke påvirket forskningsprosessen utviklet jeg intervjuguidene i samarbeid med veileder slik at de ikke ble for ledende. Dernest respekterte jeg informantenes forståelser, selv om de nødvendigvis ikke var sammenfallende med mine egne.

Som forsker er det sentralt at man bidrar til å skape en trygg atmosfære. Man bidrar til å skape en slik atmosfære ved å være tilstede i samtalen, sørge for at informanten føler seg hørt og respektert, ved å vise passende følelser med tanke på informantens fortellinger (Beuving & de Vries, 2015). I tillegg må man i en intervjusituasjon være forsiktig med å stille for sensitive spørsmål direkte. Både fordi det reiser forskningsetiske problemstillinger som utfordrer kvaliteten på studien og fordi det kan ha konsekvenser for informantens opplevelse av selve intervjusituasjonen, som igjen kan påvirke informantens evne eller lyst til å svare på spørsmål (Beuving & de Vries, 2015). Dette er et aspekt som jeg har hatt et aktivt forhold til gjennom intervjuene og som er med på å styrke studiens validitet.

4.7 Overførbarhet

I kvalitativ forskning brukes gjerne analytisk generalisering, som er knyttet til hvilken grad funn fra en studie kan brukes som retningslinjer for hva som kommer til å skje i andre lignende situasjoner (Leseth & Tellmann, 2014, s. 163). Overførbarheten baserer seg på hvorvidt forskerens tolkninger kan overføres til å gjelde i andre lignende sammenhenger (Leseth & Tellmann, 2014, s. 163). I forhold til funnene som blir presentert i analysen viser disse likheter til tidligere forskning på tatoveringsfeltet og jeg vil derfor argumentere for at funnene vil være overførbare til lignende situasjoner. Funnene vil være spesielt aktuelle for å forstå hvordan et tatovert uttrykk kan påvirke profesjonalitet i lærerrollen, og generelt innad i det norske skolesystemet, hvor jeg antar at det er tilnærmet like symbolske grenser for aksept. Funnene er ikke nødvendigvis bare relevante med tanke på lærerrollen, men kan også gi indikasjoner for grensedragninger i andre lignende institusjoner som barnehage, universitet og høyskole. Funnene kan videre ha en overføringsverdi for å forstå og utforske grenser generelt i middelklassen, men kan også sees i sammenheng med andre yrkesgrupper hvor aktørens evne til å fremstå som profesjonell er sentral for deres yrkesutøvelse, for eksempel innenfor helse- og omsorgsarbeid.

4.8 Forberedelser til analysen

I kvalitative studier pågår analysen gjennom hele forskningsprosessen fra start til slutt (Nilssen, 2012, s. 38). Hvert intervju ble transkribert svært nøye og detaljert. I tillegg skrev jeg en protokoll i etterkant av intervjuene, som omfatter nøkkelpunkter om intervjusituasjonen og interessante momenter som hadde kommet opp i samtalen. Hensikten med protokollen var at det skulle være et verktøy for analysen, ved å utfylle deler og detaljer av intervjuene som ikke nødvendigvis ble fanget opp i transkripsjonen. Datamaterialet ble dekontekstualisert ved at datamaterialet ble løsrevet fra sin originale sammenheng og tatt ut av "feltet". Derneft begynte arbeidet med å rekontekstualisere datamaterialet ved å se på datamaterialet med et kritisk blikk og omstrukturere materialet (Leseth & Tellmann, 2014, s. 141). Jeg gikk gjennom alle intervjuene på nytt og skrev refleksjonsnotater hvor jeg benyttet meg av teori og tidligere forskning. Jeg valgte å gjennomgå datamaterialet på denne måten ut fra to strategier: For det første var dette en strategi for å bli bedre kjent med datamaterialet og for at analysen skulle bli mer empirinær. Datamaterialet ble bearbeidet grundig for å finne tendenser og funn. Refleksjonsnotatene dannet grunnlaget for kategoriseringen og kodingen av datamaterialet, og

ble utgangspunktet for den tematiske analysen (Thagaard, 2003, s. 153) som jeg vil komme tilbake til senere i kapitlet.

Oppgavens datamateriale baserer seg på to ulike synsvinkler for å kunne ha en komparativt blick på tatovering som fenomen. Ved å undersøke både hvordan de tatoverte lærerne forholdt seg til egne og andres grenser og forståelser til det å være tatovert. Sett i sammenheng med de grenser rektorene anerkjenner med tanke på lærerrollen vil det danne grunnlaget for en bredere forståelse om hvordan det er å være tatovert i en profesjonell yrkesposisjon. Ifølge Grimen, Jåsund, og Ugelvik (2000, s. 216) kan sammenligning ha opptil fire forskjellige formål: 1. fastslå kausale forbindelser mellom fenomener, 2. skaffe oversikt over likheter mellom fenomener, 3. skaffe oversikt over forskjeller mellom fenomener, 4. skaffe oversikt over ett eller flere fenomeners utviklingstrekk mellom to tidspunkter. I henhold til min oppgave er hensikten knyttet til en variasjon av alle punktene, da målet er å sammenligne lærerens forståelser av grenser med rektorenes grenser. Leseth og Tellmann (2014, s. 59-60) påpeker at ideelt sett burde det være lik fordeling mellom gruppene, noe det i mitt tilfelle ikke er. Men siden målet ikke er å statistisk generalisere og heller gjøre en analytisk generalisering, og av den grunn anser jeg ikke dette som problematisk.

4.9 Tematisk analyse

Analysen er strukturert tematisk for å belyse forskningsspørsmålene, som tilsier at analysen av datamaterialet er knyttet til temasentrerte tilnærminger hvor forskeren sammenligner informasjon fra alle informantene på hvert tema (Thagaard, 2003, s. 153). Fordelen med en slik analyse er at det kan bidra til en dyptgående forståelse av hvert enkelt tema, mens sammenhengen mellom temaene gir grunnlaget for en helhetlig forståelse (Thagaard, 2003, s. 154). Med bakgrunn i refleksjonsnotatene ble det utarbeid tre hovedkoder, som dannet grunnlaget for analysens oppbygning. For å strukturere hver enkelt hovedkode laget jeg flere underkoder for å systematisere innholdet. Hver hovedkode hadde mellom ti og femten underkoder, og av den grunn vil ikke underkodene blir presentert, men jeg vil uttrede grundig hva hver hovedkode innebærer.

1) "Tatoveringens betydninger" er knyttet til hvorfor informantene har valgt å tatovere seg og hva tatoveringene betyr for dem. Fokus i denne delen var tatovering som en identitetsmarkør, hvilke refleksjoner de gjør før de tar en tatovering, hva er viktig og hvorfor, spesielt

betydningen av tid, personlig betydning og tatoveringens særegenhet ble sentrale momenter i denne delen. 2) “Tatovering og kjønn”, er knyttet til kjønnsnormative forventninger til det å være tatoveret, og hvordan dette påvirker informantenes bruk av kroppskunsten. Spesielt sentralt var det å identifisere hvilke kjønnsmessige grensedragninger som eksisterer og hvilke konsekvenser det kan ha for deres forhandling av profesjonalitet og yrkesutøvelse. 3) “Tatovering i møte med læreryrket” er knyttet til hvordan det oppleves og oppfattes å være tatoveret i lærerrollen. Denne koden ble den mest omfattende og knyttes til både generelle forventninger og krav til lærerrollen, tatoverte grensedragninger, situasjonelle og kontekstuelle begrensninger som påvirkes av fremtreden, og ikke minst hvilke konsekvenser en tatoveret kropp kan ha for opplevelsen og oppfattelsen av hva det vil si å være en profesjonell lærer.

Analyse

I de påfølgende kapitlene vil jeg presentere mine empiriske funn. Analysen er delt opp i tre kapitler med utgangspunkt i oppgavens problemstillinger. Den første delen jeg for meg underproblemstillingen: *Hvilken betydning har tatoveringene for lærerne og hvilke elementer vektlegger de som viktige?* Neste del har fokus på underproblemstillingen: *Hvilke kjønnsmessige grensedragninger opplever lærerne eksisterer med tanke på bruk og holdninger til det å være tatovert?* I denne delen tar jeg sikte på å undersøke kjønnsmessige grensedragninger for å belyse hvordan det å være en tatovert kvinne eller mann. Det siste kapitlet tar utgangspunkt i hovedproblemstillingen: *Hvordan oppleves det å være en tatovert lærer i møte med egne og andres forventninger til lærerrollen og hvilke konsekvenser har tatoveringene for deres yrkeshverdag?* Her vil jeg gå i dybden på lærernes refleksjoner i lys av deres rolle som lærer, samt hvilke konsekvenser tatoveringene har for deres yrkesutøvelse.

5.0. Tatoveringens betydning

I dette kapitlet undersøker jeg hvilken betydning tatoveringene har for lærerne. DeMello (2000) hevder i sitt verk at middelklassen har redefinert tatoveringskunsten og tillagt den en refleksivitet for å rettferdiggjøre sin adoptering av kroppskunsten. Hvordan denne refleksiviteten kommer til uttrykk kan derimot være forskjellig fra aktør til aktør. For å strukturere kapitlet har jeg delt inn i fem deler. Den første delen tar for seg tatovering som en permanent identitetsmarkør, det neste viser til tatoveringer som inntryksstyrere, det tredje baserer seg på hvordan kravet om refleksivitet opprettholdes og utfordres. Deretter vil jeg fokusere på hvilken betydning tatoveringen har for den tatoverte. Avslutningsvis vil jeg vise til en oppsummerende refleksjon hvor jeg reflekterer over betydningen bak lærernes tatoveringsvaner, betydningen av trygghet, og tatovering som en individuell- og kollektiv identitetsmarkør.

5.1 Tatovering som en permanent identitetsmarkør

Ifølge Kraft (2005, s. 71) er tatoveringskunsten i det moderne samfunnet blitt et verktøy for å fremme det personlige og unike hos individet, og bidrar til selvutvikling og selvrealisering.

Alt er hentet fra musikk på en eller annen måte [...] Er jeg på en nisjefestival for min type musikk, så ser de andre [deltakerne] tatoveringene mine og de skjønner at han der liker den type musikk. Så der symboliserer tatoveringene veldig hvem jeg er, for de som skjønner hva tatoveringene symbolisere. Men Kåre på 12 skjønner ikke hva som ligger bak. – Kristoffer (lærer)

Kristoffer viser i dette sitatet hvordan de sosiale situasjonene setter premissene for hvorvidt tatoveringene hans blir forstått og tolket som et korrekt symbol på hans identitet. For han gjenspeiler tatoveringene hans musikalske preferanser, mens for at utenforstående skal forstå dette budskapet krever det en innsikt og kunnskap til motivenes bakgrunn. Manglende samsvar mellom det kommuniserte budskapet han assosierer med tatoveringene og det budskapet andre oppfatter kan utfordre tatoveringenes betydning som identitetsmarkør. Hvis “de andre” i interaksjonen tolker tatoveringene ut fra andre premisser enn den tatoverte, kan det få konsekvenser for selve interaksjonen ved at den tatoverte opplever en større distanse mellom den faktiske og den tilsynelatende identiteten (Goffman, 1968). Det vil si at de inntrykkene som avgis er ulike fra det aktøren aktivt gir. For eksempel hvis “de andre” tolker den tatoverte som truende og unngår interaksjon, kan det resultere med at den tatoverte opplever at han blir sett på som avviker og tatoveringene kan få en stigmatiserende effekt.

Jeg er jo ikke en gammel sjømann, men tatoveringene sier vel noe om hvordan type person jeg er. At de gjenspeiler litt interesser og musikksmak. – Kine (lærer)

Kine mener at tatoveringene signaliserer egenskaper som gjenspeiler hennes personlighet, samtidig som hun ønsker å distansere seg fra den tradisjonelle symbolikken som slike motiver har hatt. Sitatet viser hvordan tatoveringene kan ha en betydning for aktørens identitetsforståelse ved at de kommuniserer et uttrykk som andre kan fortolke i retning av den tatovertes interesser og preferanser. I likhet med Kristoffer er hun avhengig av at de andre tolker uttrykkene på rett måte. Tatoveringer blir en identitetsmarkør som individer bruker for å kommunisere et budskap om hvem de er. Dette i seg selv er ikke spesielt for tatoveringer. Hver gang vi kler på oss og deltar i en sosial interaksjon kommuniserer et budskap om hvem vi er. Det uttrykket vi ønsker å fremme og det som blir oppfattet kan være forskjellig. Forskjellen mellom klær og tatoveringer er at tatoveringene fremmer et permanent uttrykk, mens klær er fleksible. Derav vil også uttrykkene tolkes og vurdert på bakgrunn av dette aspektet. Siden tatoveringene er permanent settes det andre grenser til hvilke uttrykk som er akseptable, fordi disse uttrykkene vil være vanskelige å endre senere.

Giddens (1991) mener at vår identitet skapes og gjenskapes kontinuerlig i det sen-moderne samfunnet. Som et permanent identitetsmerke utfordrer tatoveringene Giddens krav til gjenskapelse av identitet, siden tatoveringene er kostbare og vanskelig å endre. Det betyr at tatoverte motivet vil være en konstant del av individets identitet, uavhengig av hvordan individet senere utvikler sin identitet. Selv om det tatoverte motivet være evigvarende fra individet skaffer seg de, kan betydningen og assosiasjonene til tatoveringen endre seg gjennom livet. Individet kan derfor redefinere tatoveringens betydninger slik at den samsvarer med egen identitetsforståelse. Dog kan også samfunnet redefinere tatoveringens posisjon eller hva ulike motiv symboliserer. Som både DeMello (2000) og Serup et al. (2015) har påpekt, har kroppskunsten endret posisjon i samfunnet, spesielt de siste ti årene, og den vil nok fortsette å endre seg i fremtiden. For eksempel på tidlig 1990-tallet var tribal-tatoveringer ansett som en “motetatovering”, som resulterte i at spesielt mange menn skaffet seg slike tatoveringer. På begynnelsen av 2000-tallet endret denne typen tatoveringer sin posisjon og i dagens samfunn ansees disse tatoveringene som lavstatus og symboliserer utad andre verdier nå enn det de gjorde på 1990-tallet.

Fengselstatoveringer som er knyttet til gjenger og gjengssymbol, som dødninghoder. Hvis folk har slike voldsomme ting på seg så er det kanskje ikke så akseptert. – Richard (lærer)

Richard fremhever i dette sitatet hvilke assosiasjoner han tilegner tatoveringer som han tolker som negative, som han også forventer at andre tolker på en lignende måte. Samtlige informanter uttrykte en bevissthet rundt motiv som de betraktet som ekstreme. Flere påpekte tatoverte dødninghoder som problematiske, spesielt i skolesammenheng, på grunn av assosiasjon til døden. En slik tatovering tolkes som ekstrem fordi motivet i seg selv formidler et negativt budskap, som forsterkes ved det faktum at aktøren ønsker at dette skal være en permanent del av i sin selvpresentasjon. Har man på seg ei t-skjorte med et bilde av et dødninghode vil det gi et annet uttrykk på grunn av at det er et fleksibelt uttrykk. Hvis man opplever sanksjonering på bakgrunn av dette uttrykket kan man endre fremtreden slik at man ikke opplever slike hendelser senere. Har man derimot tatovert et dødninghode på armen er det vanskeligere å fjerne. Motivet kan gjerne være de samme, men tolkningen av hva det symboliserer blir annerledes. Videre må det tas til etterretning at informantene responderer med utgangspunkt i sin rolle som lærer og som lærer er det en del retningslinjer som de må

forholde seg til. Lærernes tatoveringsvalg påvirkes og styres av forventningene som settes til lærerrollen. Lærerne synliggjør og legitimerer disse grensene ved å markere en negativ holdning mot slike tatoveringer, og gjennom dette opprettholdes de grensedragningene som lærerne selv anerkjenner.

5.2 Tatovering som inntryksstyrer

Tatoveringer må forstås som en del av individets kommunikasjon med andre. En tatovering er ikke bare en tatovering, men et sosialt medium som vil være en del av deres interaksjon med andre. En tatovering kan tolkes som et budskap i seg selv, ut fra hvilke verdier man selv eller andre tilegner det å være tatovert. Det kan også være et verktøy for å styre andres inntrykk av seg selv, og å kommunisere sin identitetsforståelse med andre.

Regner ikke meg selv som en veldig tørr A4 person, i alle fall ikke hele tiden, men noe av meg er vel det. Har noe med at jeg har en annen side også og jeg føler at det kommer frem hvis man ser på armene mine. – Rita (lærer)

Rita fremhever at tatoveringene uttrykker egenskaper som hun assosierer med sin identitet, men også hvordan tatoveringene får en betydning utover hva motivene i seg selv symboliserer. Det å “være tatovert” får en betydning i seg selv ved at det symboliserer egenskaper utad som hun assosierer seg med og tolker som positive. Det å fremstå som A4 får en negativ verdi, selv om hun delvis oppfatter seg selv på denne måten. Tatoveringene får en betydning ved å korrigere andres inntrykk av seg selv. De kan styre hvordan andre oppfatter individet, men dette avhenger på publikummets aksept eller avvisning av tatoveringens symbolikk (Goffman, 1992). Tatoveringene kan få en betydning ved å korrigere andres inntrykk av seg selv, samtidig som at det er en måte for aktøren å distansere seg fra personlige egenskaper som man ikke ønsker skal være for dominerende.

Jeg tror for de fleste så handler det om at du har sett tatoverte folk og ha tenkt at det er tøft, jeg vil se sånn ut. Så får du et bilde av det i hode. Kanskje er det ikke slik for alle, men for meg var det sånn, at jeg ville se tatovert ut. Så blir man interessert for kunsten og for motivene, men man skal ikke være redd for å innrømme at det er for å se tøff ut [...] Hvis du er sånn som meg, flink med unger, liker å rydde hjemme og liker å ha det fint rundt seg, og er veldig snill og sånn, så tror jeg at tatoveringene er en liten reaksjon på det at jeg aldri vært veldig tøff, alltid vært veldig snill. Jeg har hatt rampete venner,

men var aldri rampete selv. Jeg syns ikke det var kult å være slem eller sloss og sånn, men man vil jo være tøff for det om. – Jacob

For Jacob handler det å være tatovert både om at han ønsker å bli assosiert med en gruppe mennesker som har samme interesse for kroppskunsten som seg selv, samtidig som tatoveringene bidrar til å korrigere inntrykk andre har av han slik at det har bedre koherens med hans biografi. Giddens (1991) mener at individets identitetskonstruksjon kan bli så påvirket av populære livsstiler at det vil fremme standardisering, istedenfor individualitet. Dette mener Giddens er problematisk for den refleksive identitetskonstruksjonen, fordi den ikke lenger vil basere seg på aktørens refleksive valg, men heller påvirkning fra andre. En kan derfor sette spørsmålstegn ved om tatoveringene faktisk symboliserer individets identitet når motivasjonen bak bruk av tatoveringskunsten er hentet fra personer eller grupper man idoliserer. På den ene siden kan det tolkes som at tatoveringen mister dens betydning i identitetskonstruksjonen fordi man velger å tatovere seg på bakgrunn av at andre bruker kroppskunsten. Mens på den andre siden kan man tolke det ut fra at selve motivasjonen bak interessen for kroppskunsten ikke er det avgjørende, men heller de refleksive prosessene aktøren gjennomgår fra idé til tatovering.

Videre påpeker Jacob at hans personlige egenskaper, som å være flink med unger, ha det ryddig og å være snill, undergraver hans maskuline uttrykk utad, men at tatoveringene bidrar til å korrigere dette uttrykket slik at det korrelerer med hans identitetsforståelse. Tatoveringene symboliserer derfor ikke bare deler av hans individuelle identitet, men baserer seg på en forventning om at den mengden og motivene som han har, vil også andre assosiere med maskulinitet. Jacob viser til en refleksivitet knyttet hans valg om å bli tatovert, og det å kan forklare hvorfor, som underbygger tatoveringens betydning som identitetsmarkør. Felles for alle informantene er at samtlige har refleksjoner rundt hvorfor de har valgt å tatovere seg. De opplever at tatoveringene forteller noe om hvem de selv opplever at de er, hvilke interesser eller preferanser de har, samtidig som det er et verktøy for å skille seg ut.

5.3 Med krav til refleksjon

Når det gjelder motiv, hvis jeg finner et bilde som jeg syntes er veldig fint, så lar jeg tanken få gro et år. Hvis jeg har lyst på det etter et år så tar jeg det. For da vet jeg at jeg kan leve med den senere. – Ingvild (lærer)

Først er det jo å finne hva man liker, og så drøfte det med tatovøren hva han syns. Han er nok den som ser best hva som går an. Også er det noen runder frem og tilbake, tegne litt og teste litt, også er det bare å kjøre på. – Kristian (lærer)

Både Ingvild og Kristian pålegger tatoveringsprosessen en tidsdimensjon, som de anser som avgjørende for å være trygg på at motivet er noe de ønsker å ha permanent på kroppen. Sitatene gjenspeiler to ulike strategier for å bevare denne tryggheten. Ingvild lar “tanken få gro” i et år før hun bestemmer seg for hvorvidt hun skal tatovere eller ikke, mens for Kristian er det tilstrekkelig at selve prosessen fra tanke til tatovering har vært nøye gjennomtenkt, uavhengig av hvor lang tid det har tatt. Disse strategiene kan sees i lys av Giddens’ (1991) krav til refleksivitet i identitetskonstruksjon. Har man tatovering som ikke gjenspeiler aktørens identitet, at man ikke kan begrunne hvorfor man har tatt tatoveringen, kan det medføre at aktøren mister kontinuitet i sin biografi. Selv om ikke alle informantene brukte like lang tid som Ingvild på å vurdere tatoveringene, la flere stor vekt på at tatoveringsprosessen var nøye gjennomtenkt, derav refleksiv. Det at informantene fremhever refleksivitet som et viktig moment, kan forstås i lys av deres rolle som lærer. De ønsker ikke å fremstå som en spontan tatovert lærer. I forlengelsen av dette kan det også tolkes som at spontanitet passer mindre godt sammen med lærerrollen og de forventninger de og andre har til rollen.

DeMello (2000) mener middelklassen redefinerte kroppskunsten ved å tilføre tatoveringene en intellektuell dimensjon for å rettferdiggjøre deres bruk av kroppskunsten. Siden tatoveringene deres gjenspeilet mer intellekt enn det den tradisjonelle bruken gjorde, og slik sørget de for at tatoveringene ikke undergravde deres posisjon i samfunnet. Lærerne vektlegger refleksiviteten fordi det oppleves som et krav med tanke på egne og andres forventninger til læreren som en reflektert person. Denne refleksiviteten kommer til syne på ulike måter fra aktør til aktør, for eksempel ved å kreve custom tatoveringer.

Jeg møtte på en som hadde samme tatovering som den jeg har på ryggen, og jeg syns at det var skikkelig dritt [...] Da tenkte jeg “herregud så teit”, det er det samme som hvis du drar på fest, også er det noen der som har på seg samme kjole som deg. Da sa jeg til meg selv at dette skal jeg ikke oppleve igjen, jeg skal ha mine egne. – Johanna (lærer)

Johanna viser til en hendelse der hennes individuelle identitetsforståelse ble utfordret av at noen andre hadde valgt samme markører som seg selv. Gjennom denne interaksjonen innså hun at

hennes streben etter individualitet ble utfordret av at noen andre hadde det samme merket som seg selv, noe som påvirket henne til å skaffe seg ytterlige identitetsmarkører med krav om særegenhet. Dette understreker hvor viktig tatoveringens særegenhet kan være for individets identitetsforståelse. Der fravær av denne dimensjonen kan resultere i at tatoveringen mister sitt individuelle uttrykk og eierskap til denne delen av identitetsforståelsen. DeMello (2000) argumenterer for at middelklassen setter høyere krav til det kreative og kunstneriske i deres tatoveringer enn arbeiderklassens tradisjonelle bruk, for eksempel ved å kreve custom tatoveringer. Overgangen til custom tatoveringer kan også forstås som en strategi for individet for å sikre kontinuitet i sin biografi. Ved å konsumere mer detaljerte og teknisk utfordrende tatoveringer skiller middelklassen seg fra arbeiderklassen både gjennom at de ønsker andre typer tatoveringer. Økende vanskelighetsgrad på tatoveringene vil kreve en viss økonomisk kapital. Det kan tolkes som en strategi for å opprettholde en distinksjon fra de lavere klassene, som enten ikke har tilstrekkelig økonomisk kapital for å konsumere slike spesialdesignede tatoveringer, eller ikke ser verdien i det. Det å vektlegge slike elementer som viktig kan sees i lys av deres posisjon som lærer, at disse elementene passer overens med de verdier som ansees som forenelig med lærerrollen.

Jeg er mest opptatt hva jeg legger i den, for det er jeg som skal ha den og det er meg den betyr noe for. – Marianne (lærer)

For Marianne er det ikke avgjørende at motivet må være unikt, men heller hva tatoveringen betyr for henne. Sitatene til Johanna og Marianne viser to forskjellige opplevelser rundt viktigheten av unike tatoveringer. For Marianne er det viktigste hvilket emosjonelle bånd hun assosierer tatoveringen med, som et minne eller en interesse som er sentrale for hennes identitetsforståelse. Hun viser til seg selv i begrunnelsen for valg av tatoveringer. Mens Johanna viser til omgivelsene og knytter en verdi til tatoveringens særegenhet. Alle informantene passer inn under en av disse to strategiene, som forteller oss at det ikke nødvendigvis er gjennom custom tatoveringer middelklassen skiller seg fra arbeiderklassen, slik som DeMello (2000) hevder, men heller ved at de setter andre krav til refleksjon, fordi de verdsetter det å kunne begrunne hvorfor de har valgt å tatovere seg.

5.4 Personlig betydning bak tatoveringer

Intervjuer: Hvorfor valgte du å dekke over?

Kristian (lærer): Jeg synes ikke det var noe fint. De første tre [tatoveringene], var sånn "spur of the moment"

Intervjuer: Syns du det var motivene i seg selv som ikke var så fine eller var det at de ikke hadde betydning?

Kristian: Ja, var mest det andre. I tillegg fikk jeg beskjed av de som skulle tatovere at det var ikke noe problem å bake det inn på en måte og da var det ikke noe lure på.

For Kristian er det avgjørende at tatoveringene har en personlig betydning. De første tatoveringene han skaffet seg var ikke knyttet til hans identitet og han valgte derfor å dekke over de senere med tatoveringer som hadde en betydning. Dette forstås som en måte å sørge for at alle deler av individets selvpresentasjon er knyttet til refleksive prosesser (Giddens, 1991). Hvis individet ikke opplever at tatoveringene representerer identiteten, kan en oppleve diskontinuitet i biografien. Samtidig som det også kan tolkes i sammenheng med hans rolle som lærer, at han opplever at motiver uten betydning ikke passer overens med hans selvforståelse som en reflektert person.

Sønnen min er jo sønnen min uansett. Så det føltes som en trygg ting å tatovere, uten noen fare for at det skulle måtte fjernes. – Richard (lærer)

Jeg tenker jo litt på det at man skal angre når man blir gammel [...] De fleste må nok innse at de kommer til å ende livet sitt på et sykehjemsinstitusjon. Og det å ha minner på armen som man kan se på, og kanskje glede noen andre med er jo en god tanke. Pappa beviste jo for en kamerat at det ikke går an å tatovere seg selv, ved å smeltet blekk og stikke seg selv med passer. Så han måtte leve resten av livet med den stygge pinnemannen og det er jo et minne det også. På ett eller annet tidspunkt sitter man igjen med bare det, og da kan det være greit å ha disse minnene på kroppen. – Sandra (lærer)

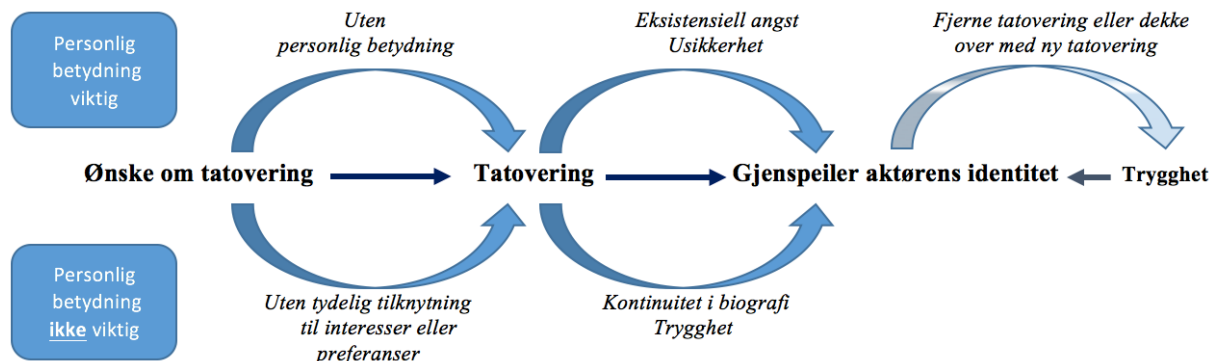
For fem av de ti informantene var det viktig at tatoveringene hadde en personlig betydning, mens de resterende var mer opptatt av at tatoveringene skulle vise til deres interesser eller preferanser. Det som er interessant er at de informantene som fremhevet viktigheten av en personlig betydning forholdt seg annerledes til det å angre, enn de som valgte tatoveringer på bakgrunn av interesse. Richard som tilegner tatoveringene betydning opplever det som en

trygghet for at man ikke skal angre senere. Mens Sandra som ikke vier tatoveringene slike betydninger forholder seg til tatoveringene som en permanent minnebok, der tatoveringene bidrar til å fremkalle minner som man muligens glemmer når man blir eldre. Herunder spesielt minner for å se tilbake på, å reflektere over hvem og hvor man har vært. Selv om disse historiene viser to forskjellige måter å forholde seg til bakgrunnen til en tatovering, gjenspeiler de en tendens der samtlige av informantene har en tanke, en årsak, for hva de tar, og gjennom dette oppleves tatoveringene som gjennomtenkt og reflektert.

Giddens (1991) vektlegger viktigheten av at individene opplever kontinuitet i sin biografi, at valgene individet tar gjenspeiler deres identitet. Konsekvensen av manglende kontinuitet kan medføre til *eksistensiell angst*. Ut fra informantenes uttalelser fremgår det et mønster mellom betydning og frykt for å angre. Informantene som har tilegnet tatoveringene en personlig betydning opplever at dette skaper en trygghet, fordi de mener det vil medføre mindre risiko for at de kommer til å angre på tatoveringen senere. Frykten for å angre på en tatovering ved at de senere i livet og ikke identifiserer seg med det permanente merket er såpass reele, at de heller ønsker fjerne/dekke over tatoveringer som de ikke assosierer med deres identitet. Derimot forholder informantene som ikke tilegner tatoveringene en betydning seg annerledes til anger. Ved å knytte tatoveringene opp mot minner og interesser, som for eksempel Kristoffer som kun har tatt musikkrelaterte tatoveringer. Han opplever ikke frykt for å angre, fordi hvis han senere slutter å identifisere seg med det bandet har tatoveringene fortsatt en relevans i form av et minne om hvem han har vært. Denne måten å forholde seg til tatoveringene på var felles for alle informantene som ikke tilegnet tatoveringene noen klar personlig betydning.

Disse ulike måtene å forholde seg til tatoveringer som enten har mistet, eller ikke har hatt noen spesiell betydning for informantene lenger er visualisert i modell 5.1 (se s. 50). Modellen er inspirert av Giddens (1991) forståelse av eksistensiell angst, viktigheten av biografisk kontinuitet og hvilke konsekvenser manglende kontinuitet kan ha for aktørens selvoppfattelse. I modell 5.1 ser vi hendelsesforløpet fra en aktør bestemmer seg til å skaffe seg en tatovering og konsekvensene dette kan ha for aktøren hvis tatoveringen ikke har noen tydelige betydning. Hvis en aktør som anser personlig betydning som viktig i en tatovering, men likevel skaffer seg en tatovering uten betydning kan aktøren oppleve en usikkerhet til hvorvidt denne tatoveringen gjenspeiler aktørens identitet (som de første tatoveringene Kristian skaffet seg). I forhold til

informantene er disse tatoveringene gjerne de første tatoveringen som ble tatt, hvor informantene ikke reflekterte over betydningsaspektet i så stor grad som ved de senere tatoveringene.

Modell 5.1 - Betydningen av trygghet til tatoveringens gjenspeiling av aktørens identitet

Når aktøren blir eldre opplever de en form for *eksistensiell angst* ved at aktøren angrer på tatoveringen og har problemer med å identifisere seg med denne. Da opplever aktøren en usikkerhet. For å bli kvitt angsten og skape trygghet igjen kan aktøren fjerne tatoveringen eller gjøre en “cover up” med en ny tatovering, der den nye tatoveringen har en personlig betydning. Dette bidrar til å skape en trygghet hos aktøren, fordi tatoveringen nå gjenspeiler aktørens identitet. Derimot for aktører som ikke anser personlig betydning som viktig og skaffer seg en tatovering uten noen tydelig sammenheng til deres preferanser eller interesser opplever ikke en slik eksistensiell angst. De forholder seg heller til tatoveringene som et minne på hvem de har vært og gjennom dette skaper en kontinuitet i deres biografi. Disse to ulike måtene for å skape en trygghet for at tatoveringene skal gjenspeile aktørens identitet er interessante for de både synliggjør hvor viktig opplevelsen av trygghet er i forhold til slike permanente kroppsmarker, så vel som det viser ulike strategier for å skape og opprettholde denne tryggheten.

De informantene som ikke tilegner tatoveringene personlige betydninger opplever derimot som utfordrende å kommunisere tatoveringens budskap i interaksjon med andre:

Man er kanskje vant til hvis man har tatovert navn, at da tenker folk at dette må være kjempe viktig, men det er det jo ikke. De fleste har ikke en reaksjon som passer til det. Det er ikke noe de har hørt før, så de vet ikke hvordan de skal reagere og eller hvordan de skal gå videre i samtalen. – Sandra (lærer)

Tatoveringene som Sandra har på kroppen har ikke personlige betydninger og det har vist seg å være utfordrende å formidle i situasjoner hvor tatoveringene er tema. Det oppleves som om det er en sosiale forventning om at det skal være en personlig betydning. Dette kan sees i sammenheng med Sandras rolle som lærer. Andre aktører har forventninger til henne som gjennomtenkt og reflektert. Denne refleksiviteten kommer ikke til syne gjennom tatoveringene, fordi det passer ikke overens med deres forventninger til henne som lærer. Selv om Sandra anser sine tatoveringer som refleksive, blir hun tvunget gjennom interaksjon med andre å revurdere hva tatoveringene faktisk symboliserer utad. Dette er interessant fordi det sier noe om hvilke krav som settes til lærerrollen, samtidig som det forteller oss noe om tatoveringer som en del av vår kommunikasjon. Å forstå kommunikasjon som et pluralistisk fenomen, som ikke nødvendigvis informantene har oversikt og kontroll over da de tatoverte seg. Som utfordrer deres evne til å kommunisere tatoveringens budskap i etterkant på grunn av tatoveringens vide fortolkningsramme.

5.5 Oppsummerende refleksjoner

Datamaterialet mitt viser at de tatoverte lærerne bruker tatoveringer som en identitetsmarkør ved at de knytter tatoveringene opp mot ulike aspekter av sin identitetsforståelse. Tatoveringene blir et verktøy for å markere deres individuelle identitet i likhet med det DeMellos (2000) konklusjon. For de fleste informantene var refleksivitet en vesentlig del av tatoveringsprosessen, som kan basere seg på yrkesmessige forventninger til de som lærere. Som lærer er det forventet at man er gjennomtenkt og derfor overføres denne forventningen til å bli en realitet som begrenser informantenes tatoveringsvaner.

Videre viser funnen mine at opplevelsen av trygghet er en sentral del av det å knytte personlig identitet til tatoveringene. Informantene har ulike strategier for å opprettholde eller skape trygghet. Enten ved tilegne at alle tatoveringer har en personlig betydning eller ved å knytte tatoveringene opp mot perioder i livet, og gjennom dette danne kontinuitet i deres biografi. Opplevelsen av trygghet er veldig viktig, foruten opplevelsen av trygghet er det fare for at aktøren erfarer en form for eksistensiell angst, hvor aktøren begynner å betvile egen identitetsforståelse på grunn av manglende samsvar mellom tatovering og identitet.

Samtidig påpeker flere av informantene at det i like stor grad omhandler å vise en form for tilhørighet til interesser eller preferanser. Dette forteller oss at tatoveringene også er et verktøy

for å vise en kollektiv tilhørighet, en markør for en kollektiv identitet, så vel som en individuell. Det å være tatovert har en verdi i seg selv, fordi det symboliserer noen “universelle” egenskaper som de assosierer seg med. Ved å være tatovert uttrykker de en form for kollektiv tilhørighet til andre tatoverte, i alle fall en tilhørighet til andre tatoverte innenfor en noenlunde lik sosioøkonomisk posisjon. En kan derfor sette spørsmålstegn ved at tatoveringens betydning i det senmoderne samfunnet både kan betraktes som et verktøy for markere individuell identitet, samtidig som å vise tilhørighet til en form for kollektiv identitet.

6.0 Tatoveringer og kjønn

I dette kapitlet vil jeg undersøke underproblemstillingen: *Hvilke kjønnsmessige grensedragninger opplever lærerne eksisterer med tanke på bruk og holdninger til det å være tatovert?* Her fokuser jeg på hvordan lærerne opplever eventuelle kjønnsmessige forskjeller og hvordan disse grensene kommer til syne. Jeg vil først ta for meg kjønnsmessige forskjeller med tanke på hvilke forventninger det er til de ulike kjønnene i forhold til det å være tatovert. Deretter fokuserer jeg på kjønnsmessige grenser tilknyttet bruk av kroppskunsten, hvor jeg vil trekke frem elementene plassering, mengde, størrelse og motiv. Videre vil jeg knytte dette opp mot forventninger om maskulinitet og femininitet. Avslutningsvis har jeg vise til noen oppsummerende refleksjoner der jeg vurderer hvorfor slike kjønnsmessige forskjeller eksisterer og hvilke konsekvenser det kan ha for forhandling av profesjonalitet i lærerrollen.

6.1 Forventninger og grenser for aksept

Historisk sett har kroppskunsten vært en uttrykksform som har hatt sterke tilknytninger til mannsdominerte (sub)kulturer, men dette har gradvis endret seg ved at stadig flere kvinner tar del i tatoveringstrenden (Serup et al., 2015, s. 35). Likevel viser forskning (se for eksempel Shapiro, 2015; Thompson, 2015) at det i dagens samfunn foreligger ulike kjønnede forventninger til det å være tatovert, og at det er konstruert ulike grenser for aksept knyttet til hvilken kjønnskategori man tilhører.

Jeg oppfatter at det å snakke om hva du har tatovert, med en sånn lang historie bak, ikke skjer så ofte med menn som med kvinner. – Sandra (lærer)

Jeg tror ikke damer vil ta så tilfeldige tatoveringer, at damer oftere tar tatoveringer som betyr noe, mens at mennene tar mer tatoveringer som er litt meningsløse, men sånn sett er jo jeg lik damene. – Richard (lærer)

Både Sandra og Richard mener menn og kvinners motivasjoner for å skaffe seg tatoveringer er delvis ulike. Kvinner er mer reflektert i forhold til hvilken tatovering de tar og ikke minst hvorfor. Menn forholder seg ikke like alvorlig til det å skaffe seg tatovering, og velger tatoveringene mer impulsivt og vilkårlig. Informantene skildrer gjennom disse fortellingene deres egne kjønnsmessige forståelser, samtidig som de antar at disse forståelsene også gjelder generelt i samfunnet.

Atkinson (2002, s. 225) argumenterer for at kvinner måtte rettferdiggjøre sitt inntog i tatoveringsverden ved å knytte tatoveringene sine opp mot diskurser om *selvrealisering, identitetskonstruksjon og personlig betydning*. Å være tatovert ble dermed basert på ulike følelsesmessige aspekter i livene deres. Ved å knytte tatoveringene til disse diskursene kunne altså kvinner utsmykke kroppen med tatoveringer, uten at det nødvendigvis påvirket deres feminine uttrykk. Det er viktig å påpeke at Atkinsons (2002) forskning ble publisert i 2002 og da var det fremdeles ansett som relativt uvanlig at kvinner tatoverte seg. I dagens samfunn viser forskning gjort av YouGov (2009, 2013) at er det relativt lik fordeling av kvinner og menn som skaffer seg tatoveringer. Det er derfor mulig å anta at kvinner ikke nødvendigvis må rettferdiggjøre bruken av kroppskunst på samme måte som for 15 år siden. Det som er interessant er at dette forteller oss at disse diskursene ble anerkjent som akseptable som feminine verdier, og at tatoveringer med tilknytning til disse diskursene ble betraktet som relativt feminine.

Av informantene var det tre av seks kvinner og to av fire menn som hadde knyttet en personlig betydning til tatoveringen sine, mens samtlige informanter mente tatoveringene uttrykte deler av deres identitet. Dette kan tolkes som at det ikke nødvendigvis er noen kjønnsmessig forskjell med tanke på den faktiske motivasjonen bak aktørenes ønske om å utsmykke kroppen med tatoveringer. Selv om praksisen fremstår som relativt lik mellom kjønnene, er de normative forventningene til kjønnene forskjellig. Richard mener at kvinner er mer reflektert når det gjelder hva de skaffer seg, tatt til betraktning at han også bruker mye tid på å finne tatoveringer med en personlig betydning. Han distanserer egen bruk av kroppskunsten fra det han antar andre menn bruker kroppskunsten til. Mens Sandra forholder seg til disse kjønnsnormative forventningene ved å aktivt “bryte” disse forventningene om refleksivitet. Hun unnlater å tilegne tatoveringene personlige betydninger og heller vektlegge impulsivitet som en del av tatoveringsprosessen. Dette er ikke fordi hun ikke er bevisst på grensenes eksistens, men muligens heller en motreaksjon på grensene eksistens i utgangspunktet.

Folk vil alltid se og lurer på hva det betyr. Men jeg holder nok ganske mye igjen med tanke på betydninger, folk har liksom ikke noe med det. – Kristian (lærer)

Både Richard og Kristian tilegner tatoveringene sine personlig betydning. Felles for begge er at de ikke nødvendigvis forteller hva tatoveringene symboliserer videre til alle som spør, men

holder den delen av tatoveringen privat. Derimot anså de fleste kvinnene ikke dette som problematisk og fortalte gjerne om tatoveringenes personlige betydning. Butler (2006) argumenterer i sin teori for at forventningene til kjønn er sosialt konstruert i samfunnet. Samfunnet definerer et skille mellom maskulinitet og femininitet, og knytter spesielle menneskelige egenskaper til enten det ene eller det andre. Dette er med på å skape kunstige sosiale konstruksjoner som enkeltmennesker opprettholder og forsterker gjennom sin daglige praksis. Det at både Richard og Kristian velger å holde betydningene skjult kan tolkes som en strategi for å stryke deres maskuline uttrykk utad. Dette kan sees på som en konsekvens av samfunnets kunstige grenser, hvor personlig betydning er knyttet til femininitet, som videre er med å begrense mennenes evne eller ønske om å formidle av tatoveringenes egentlige personlige betydninger. Ved å unnlate å fortelle om betydningene så unnlater de at dette skal undergrave deres maskulinitet, og derav også forsterker samfunnets syn på personlig betydning som noe feminint. De kvinnelige informantene anså ikke dette aspektet som problematisk, muligens fordi det å verbalt bekrefte forventningen om personlig betydning styrker deres feminine uttrykk.

Jeg tror det er veldig store forskjeller i tematikkene i forhold til hva damer og menn tatoverer. De damene jeg kjenner med tatoveringer tar veldig mye følelsesmessige ting, navn på unger, familie og sommerfugler, som representerer det og det og det. Mens mennene er mer, primal, tatovering er tøft.[...] Så jeg tror at menn tar litt mer lettfattelig på det, bryr seg ikke så mye om konteksten, men det tror jeg at damene gjør. – Kristoffer (lærer)

Gjennom dette sitatet viser Kristoffer til en forståelse av at kvinner er mer reflektert enn menn når det kommer til valg av tatoveringer. Han opplever at kvinner knytter tatoveringene til sentrale følelsesmessige aspekter i livet sitt, mens mennene bruker tatoveringene for å uttrykke maskulinitet. Dette kan bety at det er en forventning til at mennenes tatoveringsbruk skal ha sammenheng med en tradisjonell maskulin bruk av kroppskunsten (Shapiro, 2015, s. 47-48), som et symbol på maskulinitet. Kristoffer viser til to ulike aspekter i sitatet. På den ene siden handler det om hva aktøren ønsker å uttrykke med tatoveringene, ønsker man å uttrykke feminine eller maskuline verdier med tatoveringene. På den andre siden er det også kjønnsmessige grenser som begrenser hva aktøren faktisk tatoverer og at det heller er snakk om motivmessige grenser. Thompson (2015) skriver om kjønnsmessige forskjeller for aksept i tatoveringsfeltet og understreker at det er flere elementer som påvirker grensen for aksept. Hun

påpeker at de ulike forventninger til kvinner og menn med tanke på tatoveringer i hovedsakelig baserer seg på hva aktøren faktisk skaffer seg. Derav hvilket motiv, plassering, mengde og størrelse på tatoveringene, og hvordan ulike forståelser av disse elementene påvirker tatoveringens feminine eller maskuline uttrykk.

6.2 Tatovering som maskulint og feminint uttrykk

Flere av informantene mener at tatoveringens plassering kan påvirke hvorvidt den assosieres med maskulinitet eller femininitet. For eksempel er hofter, ankel, korsrygg og mage ansett som feminine områder å tatovere seg på, mens ryggtafle, hender og ansikt ansees som maskuline områder å tatovere seg på. Armer, skuldre og ben er relativt likestilt. Det er også andre faktorer som påvirker hvorvidt tatoveringens tolkes som maskulin eller feminin, som for eksempel tatoveringens størrelse. Store tatoveringer ansees gjerne som mer maskuline enn små, og tatoveringer med mørke fargetoner ansees som mer maskuline enn tatoveringer med lysere fargetoner.

Intervjuer: Store tatoveringer oppfattes som et maskulint uttrykk [påstandsovelsen i del 2 av intervjuguiden]

Henrik (rektor): det kan kanskje det.

Inger (rektor): hvis jeg ikke hadde sett noen damer med store tatovering, så hadde jeg kanskje tenkt det. Men i og med at jeg har sett det så, nei. Men det kanskje flere menn enn damer som har det, jeg vet ikke.

Henrik: Altså den tatoveringen her er jo ikke en maskulin tatovering [henvisning til bilde 7, se vedlegg 10.5]. Den er stor, men den signaliserer ikke noe maskulint. Men vi skjønner jo at hun har hatt det like vondt når hun tok den.

Inger: hvis du sier et maskulint uttrykk ut fra de underliggende tingene, at du har tålt smerte, uansett hva som er motivet. At du vil signalisere noen ved å ha de store tatoveringene, så kanskje. Men, jeg vet ikke.

I disse sitatene vurderer Henrik og Inger forholdet mellom store tatoveringer og maskulinitetsforståelse. I denne øvelsen synliggjøres kompleksiteten av samfunnets kjønnsnormative forståelse av maskulinitet og femininitet. Grensedragningene avhenger ikke bare av hvilket motiv som er tatovert, eller hvorvidt dette motivet i seg selv ansees som maskulint eller feminint. Tatoveringen må tolkes i sammenheng med motiv, plassering,

synlighet, fargetoner, størrelse og mengde. Først i kombinasjonen av disse elementene kan man muligens klare å vurdere en tatovering som enten feminin eller maskulin. Av den grunn er det vanskelig å konkretisere nøyaktig hva som gjør tatovering maskulin eller feminin. Henrik og Inger påpeker et interessant moment knyttet til mer underliggende deler av tatoveringen. Det man har “holdt ut” selve tatoveringsprosessen kan forstås som noe maskulint. Prosessen kan være veldig smertefull, og det å håndtere og tåle smerte ansees kanskje mer i retningen av en maskulin egenskap. I en slik sammenheng kan det å ha en stor tatovering symbolisere noe maskulint, rett og slett ved at selve tatoveringsprosessen kan ha vært veldig smertefull og at man har kommet seg gjennom det.

Fasinasjonen med å kunne presse kroppen sin i form av smerte har også vært en faktor, atleter pusher kroppen sin fysisk, og de som tar store tatoveringer pusher kroppen sin på en annen måte. Det å ta litt kontroll over egen kropp, det å kjenne at dette har jeg klart å sitte igjennom. – Ingvild (lærer)

For Ingvild handler det å være tatovert ikke bare om hva tatoveringene betyr, men det står også som et symbol på en smerte hun har klart å beseire. Motivmessig regnes gjerne Ingvilds tatoveringer som feminine; det er fargerike med blomstermotiver og lignende, tatoveringene har personlig betydning, men de er også relativt store. Utad er derfor tatoveringene forenelige med de normative forventningene til henne som kvinne, men tatoveringene er også et verktøy for å (re)definere samfunnets forståelse av femininitet. Etterhvert som flere kvinner skaffer seg store tatoveringer kan det bidra til å fjerne denne maskuline assosiasjonen til slike tatoveringer og definere slike tatoveringer som feminine uttrykk og gjennom dette synliggjøre andre måter å gjøre femininitet på.

I enhver situasjon vil det være noen forutinntatte forventninger til hva som ansees som passende oppførsel. Handler man i samsvar med det som ansees som passende opprettholdes og forsterkes disse forskjellene, men avviker man fra dette kan det medføre sanksjonering (West & Zimmerman, 1987, s. 134-135). Ifølge Thompson (2015) ansees tatoveringer kun som feminine dersom de er “små, søte og skjulte” og helst lokalisert på seksualiserte deler av kroppen. Kvinner som er kraftig tatovert eller har tatoveringer som med strider noen av de andre normative grensene for aksept kan oppleve at tatoveringene utfordrer deres feminine uttrykk utad. Sandra, som har tatovert hele håndoverflaten, har opplevd å bli møtt med kommentarer som hun tolker som negative.

Det er en veldig passiv aggressiv måte som folk er veldig flinke til å uttrykke seg på, hvor folk sier at “det kunne ALDRI jeg ha gjort” og i den setningen ligger det jo at jeg godkjenner ikke det valget som du har tatt der [...] Men jeg har vel fått mer reaksjoner på det å ha piercinger i ansiktet, i retning av “du som er så pen, kan du ikke bare ta den ut...” – Sandra (lærer)

Det var ingen som skjønnte mine hvorfor jeg ville gjøre noe sånn med kroppen. Men på den tiden så røykte alle jeg jobbet sammen med, og jeg skjønnte jo ikke hvorfor de ville gjøre sånn med kroppene sine heller. – Johanna (lærer)

Hendelsene Sandra og Johanna viser til synliggjør hvordan sanksjonering av fremtreden kan iverksettes. De andre, som i disse tilfellene er kolleger og andre bekjente, anerkjenner ikke utsmykningen deres som passende feminine uttrykk, og gjennom slike verbale utsagn sanksjonerer de fremtreden for å understreke akkurat dette. Denne negative sanksjoneringen kan betraktes som relativt subtil, men kan også tolkes som en strategi for å opprettholde og forsterke de andres normative forventninger til hva de anser som feminint (West & Zimmerman, 1987, s. 136). I Johanna sitt tilfelle er det en konstatering av de andre at “de ikke forstår” og dermed ikke anerkjenner hennes valg om bruke tatoverings som passende. Hvor denne reaksjonen kan tolkes som en negativ sanksjonering av fremtreden. Johanna distanserer seg fra sanksjoneringen ved å kritisere de andres bruk av tobakksmidler, som en annen kroppslig endring. Sandra har opplevd å få kommentaren “du som er så pen”, dette er også en verbal sanksjonering av fremtreden, ved å påpeke at i utgangspunktet kvalifiserer utseendet hennes som passende innenfor de normative forventningene til kvinner, men ved å utsmykke ansiktet med piercinger undergraver hun sin egen femininitet, og har ødelagt den.

Sanksjonering av fremtreden og utsmykning er med på å synliggjøre en mer generell forståelse hva et feminint uttrykk *burde* være. Sett i lys av West og Zimmermans (1987) teori om *Doing gender*, kan reaksjonene Sandra og Johanna har opplevd kan forstås som en sanksjonering av fremtreden fordi de andre i interaksjon anser den som upassende i forhold til deres kjønnskategori. At de dermed feiler i å “gjøre kjønn” ved at atferden ikke ansees som passende ut fra de normative forventningene til femininitet og skjønnhetsidealer. Det kan også tolkes som strategi fra de andre i interaksjonen til posisjonere sin forståelse av det feminine over den forståelsen Sandra og Johanna har, ved å verbalt undergrave fremtreden som upassende med tanke på sin kjønnskategori. De andre anerkjenner sin egen forståelse av skjønnhetsidealer som

den mest legitime, og gjennom slik sanksjonering, opprettholdes og forsterkes disse forståelsene sin posisjon i samfunnet.

Det er viktig å konkretisere at dette kan sees i sammenheng med det kontekstuelle knyttet til Sandras og Johannas posisjon som lærer, og som en del av middelklassen. De blir dermed vurdert på bakgrunn av kvinnelig skjønnhetsidealer innad i disse gruppene. Dette forteller oss at deres utsmykning ikke nødvendigvis anerkjennes som akseptabel med tanke på deres rolle, og ut fra dette blir de stemplet som avvikere. Sandra og Johanna anerkjenner ikke de andres rett til å undergrave deres feminine fremtoning og kritiserer deres kommentarer for å forsøke å redefinere og forhandle skjønnhetsidealene for kvinner. I dagens samfunnet er det stadig flere som er tatoverte, men hovedvekten av befolkningen er uten tatoveringer (Serup et al., 2015, s. 29). Derfor er det rimelig å anta at deler av de kjønnsmessige forventningene er dannet av andre som ikke er tatovert. Jeg vil argumentere for at de tatovertes forståelser muligens bygger på et annet normsett enn det som eksisterer i samfunnet generelt, som resulterer i ulike forståelser og synspunkter i forhold til maskulinitet og femininitet i tatoveringer.

De kjønnsnormative forventningene til maskulinitet og femininitet må forstås som et viktig aspekt av det å være en kjønn person i arbeidslivet. Som lærer forhandler man profesjonalitet ut fra flere kompetanseområder, men herunder er fremtreden en vesentlig del av det å være profesjonell. Man bekrefter profesjonalitet ved å uttrykke seg i samsvar med andres forventninger til lærerrollen. Om man bryter med disse forventningene må man forhandle profesjonaliteten på nytt. Dermed påvirkes profesjonaliteten også av kjønnsnormative forventninger. Selv om forventningene til lærerrollen er beskrevet i kjønnsnøytrale termer (St.meld. nr. 11 (2008-2009)), blir forhandlingslandskapet også påvirket av en kjønnslig dimensjon. Som ikke bare påvirker tatoveringsvalgene til informantene, men også forståelsen av hvor de kjønnede grensdragningene går.

6.3 Manne- og dametatoveringer

Det er vi som skal være feminin, også er det de barske guttene, med barske tatoveringene. Men mine er jo ikke så feminine, eller noen kan vel kanskje kvalifiseres til det. – Kine (lærer)

At damene velger litt midlere motivene, portrett av familier, blomster, eller sløyfer. Mens menn går litt mer harde, det mer tøffe, sånn som hodeskaller. – Ingvild (lærer)

Informantene skimter en distinksjon mellom det som ansees som manne- og dametatoveringer. Dette synliggjør kjønnsmessige grensedragninger i forhold til hva de ulike kjønnene faktisk skaffer seg, som igjen påvirkes av kjønnsnormative grenser for aksept. Både Kine og Ingvild påpeker kjønnsmessige forskjeller der kvinner skaffer seg tatoveringer som sosialt sett ansees som *mildere* motiver og dermed tolkes som passende feminine uttrykk. Mens menn har motiver som ansees som *hardere/tøffere* og anerkjennes som passende maskuline uttrykk. Hva man tatoverer påvirkes derfor på både hva man selv ønsker å uttrykke med tatoveringen, men også hva som sosialt sett anerkjennes som akseptabelt med tanke på den kjønnskategorien man tilhører.

Jeg tror jo at de tatoveringene jeg har hadde blitt mer akseptert på en mann, fordi de er så store og mørke [...] Fordi det blir sett på som maskulint å ha store tatoveringer, mens jenter skal ha små delfiner, blomster og hjerter. – Johanna (lærer)

I dette sitatet viser Johanna en bevissthet om at de tatoveringene hun har kan tolkes som maskuline tatoveringer på grunn deres av størrelse, motiv og fargekombinasjoner, siden tatoveringene bryter med tilsynelatende kjønnsnormative grensene. Selv om hun var klar over at disse normene, valgte hun likevel å tatovere motivene. Hun er også en av de informantene som har opplevd flest negative kommentarer til det å være tatovert. Delvis kan disse negative reaksjonene være knyttet til det å være tatovert i seg selv, og det ikke ble ansett som passende med tanke på hennes rolle som lærer, men kan det også være knyttet til at tatoveringene hennes ble ansett som for maskuline. Thompson (2015, s. 157-158) mener at tatoveringer kan fremheve feminitet ved å være små, søte og gjemt, slik at tatoveringene kan tolkes som et tilbehør (accessory). Tatoveringer ansees som maskuline hvis motivene strider med disse kriteriene og tolkes som upassende med tanke på den kjønnskategorien man tilhører. Tatoveringene som Johanna har utsmykket kroppen sin med er motstridene med utgangspunkt i det Thompson (2015) anerkjenner som feminint, og det kan være en av årsakene til at Johanna har opplevd slike negative sanksjoner.

Sleeves er jo hverdags, men det er nok kanskje ikke for jenter. Det er mer akseptert med sommerfugl og stjerner. Å være tungt tatovert, er nok ikke like lett å være for ei jente som det er for en mann [...] Hvis de går i kjole med korte ermer får de kommentaren "åh, du har ødelagt deg, du har ødelagt det feminine. Tenk på hvordan det blir når du skal gifte deg og gå i brudekjole". – Jacob (lærer)

Jacob opplever at det er et tydeligere stigma til det å være mye tatovert for kvinner, enn hva det er for menn. Dette baserer seg på en tradisjonell forståelse av feminin skjønnhet. Hvor tatoveringer kan ødelegge feminiteten. Jacob viser til dette i en samfunnskontekst, som synliggjør at de normative forventningene ikke bare er knyttet til middelklassen sådan, men generelt i samfunnet også. West og Zimmermans (1987) uttrykker at det å “gjøre kjønn” er ikke å leve opp til alle normative forventningene om feminitet og maskulinitet til en hver tid, men å deltakelse i en interaksjon åpner for en risiko for kjønnsvurdering. De normative forventningene baserer seg på hvilken kontekst og situasjon man deltar i. Som en del av lærerrollen og skjønnhetsidealene innad i middelklassen kan tatoveringene ansees som upassende og maskuline. Mens i andre settinger, som for eksempel innad i tatoveringsmiljøet kan tatoveringene bli tolket ut fra andre premisser for skjønnhet og derav bli sett på som både vakre og feminine. Dette forteller oss at det eksisterer kjønnsmessige grensedragninger med tanke på hva som ansees som akseptabelt for kvinner og menn, men at disse er kontekstuelle og vil variere fra samfunnsgruppe til samfunnsgruppe. Det er også viktig å påpeke at slike grenser ikke bare er skapt for kvinner, men at det også er tilsvarende grenser for menn. At det er en forventning om at menn skal fremme et maskulint uttrykk gjennom tatoveringene sine, og hvis en mann tar en tatovering som strider med disse forventningene kan de også oppleve en lignende sanksjonering.

6.4 Oppsummerende refleksjoner

Datamaterialet mitt synliggjør at det enda eksisterer kjønnsnormative grensedragninger. Det er ulike forventninger til menn og kvinners “bruk” av tatoveringer, men funnene mine indikerer at praksisen innad i tatoveringsmiljøet ikke nødvendigvis forholder seg til disse normative forventningene. Av den grunn kan man sette spørsmålsteget til hvorvidt de kjønnsmessige forventningene er i endring, eller at dette er et resultat av at tatoverte forholder seg til et annet normsett enn samfunnet generelt. Informantene var bevisste over hvilke kjønnsmessige forventninger som var knyttet til de ulike kjønnskategoriene, men flere valgte likevel å handle i strid med disse og dermed “bryte” disse kjønnsnormene. Som kan bety at de enten forsøker å redefinere disse forventningene eller at de forholder seg til egne forventninger og forståelser innad i tatoveringsmiljøet. Som ikke nødvendigvis stemmer overens med de forventningene som eksisterer samfunnet generelt.

Konkret viser datamaterialet mitt at det eksisterer ulike kjønnsnormative grensedragninger og at de spesielt er knyttet til hvorfor man velger å bli tatovert, men også knyttet til ulike elementer i forhold til den faktiske tatoveringen aktøren skaffer seg. Det er vesentlig å være bevisst på at de normative skjønnhetsidealene er kontekstuelle og må forstås i sammenheng med den konteksten informantene mine er en del av. Funnene mine indikerer disse grensedragningene jeg har identifisert kan like gjerne være uproblematisk i andre grupperinger i samfunnet. Derimot er det interessant å påpeke at funnene mine også indikerer at det i en samfunnskontekst eksisterer former for *dominerende* feminitet og maskulinitet, som danner grunnlaget for de kjønnsnormative grensedragninger. Dermed kan de kjønnsnormative grensene for aksept basere seg på en samfunnsmessig forståelse om hva som ansees som passende for kvinner og menn, og ikke nødvendigvis bare i lys av deres middelklasseposisjon.

Hva lærerne velger å tatovere på kroppen baserer seg derfor ikke bare på hva de selv ønsker å uttrykke, men ut fra hva det vil si å være en kjønnet person i arbeidslivet. Ulike kjønnsmessige forventninger medfører også at måten man forhandler profesjonalitet som en tatovert kvinne kan være forskjellig fra hvordan en tatovert mann må forhandle profesjonalitet. Dette er aspekter som påvirker tatoveringsvalgene og forståelsene til informantene. Ved å utfordre de normative forventningene til kjønnene er dette med på (re)konstruere nye grensedragninger. Det eksisterer kjønnsmessige grensedragninger i utgangspunktet synliggjør også hvordan ulike roller i skolen påvirkes og utfordres av en slike kjønnslige dimensjoner.

7.0 Tatovering i møte med lærerrollen

I dette kapitlet vil jeg ta for meg den overordnede problemstillingen: *Hvordan oppleves det å være en tatovert lærer i møte med egne og andres forventninger til lærerrollen og hvilke konsekvenser har tatoveringene for deres yrkeshverdag?* Kapitlet er strukturert i fire deler for å belyse ulike aspekter tilknyttet hvordan det å være tatovert i yrkeshverdagen. I den første delen tar jeg for meg hvordan lærerne og rektorene har reflektert rundt egne og andres forventninger og krav til lærerrollen. Hvordan det å være tatovert passer inn under lærerrollen, sett i sammenheng med krav til generell bekledning i læreryrket. Deretter fokuserer jeg på hvilke symbolske grenser knyttes til valg av tatoveringene i sammenheng med lærerrollen, hvor jeg vil trekke frem elementene motiv, plassering og mengde tatoveringer for å utdype dette. Videre vil jeg analysere hvordan de tatoverte lærerne vurderer og håndterer ulike settinger i yrkeshverdagen hvor førsteinntrykket er spesielt viktig. Avslutningsvis har jeg gjort noen oppsummerende refleksjoner der jeg vurderer hvilken betydning det kontekstuelle har for grensenes eksistens i møte med lærerrollen, og hvilke negative konsekvenser grensebrytning kan ha.

7.1 Krav og forventninger til lærerrollen

Lærerrollen og profesjonalitet er sentrale begreper innenfor læreryrket (Nilssen & Klemp, 2014, s. 109-113). Dette var også begreper som informantene hadde reflektert rundt og hadde formeninger om hva disse begrepene betydde for dem, samt hvilke grensedragninger de forbandt de med. Gjennomgående for alle informantene var at de var opptatt av å fremstå som gode rollemodeller og profesjonelle lærere, og at fremtreden var en vesentlig del av dette. De fleste lærerne knyttet kravene og forventningene til fremtreden opp mot bekledningen og påpekte at grensene ville variere med tanke på hvilken sosial situasjon man deltok i. Grensene fremstår derfor som kontekstuelle. Det er andre krav til bekledning hvis man underviser i gym enn om man skal undervise i historie, og det er andre krav på sommeren enn på vinteren. Selv om lærerne og rektorene var enige om at bekledning var sentralt i lærerrollen, vektla de delvis ulike elementer.

Det betyr jo at den som skal jobbe som profesjonell lærer må være på. Koblet på, koblet på situasjonen og fremtiden, og ta med seg selv inn i dette for å kunne holde ut. For det er veldig selvstendig jobb, du må klare å holde tråden. Du må kunne tenke langsiktig, kunne planlegge. – Inger (rektor)

Rektorene fikk spørsmål om hva de anså som viktig for å sikre profesjonalitet i læreryrket. Gjennom sitatet til Inger påpekes det at profesjonalitet i læreryrket baserer seg på lærerens faglige kompetanse, samt sosiale og personlige egenskaper, elementer som også vektlegges tydelig i St.meld. nr. 11 ((2008-2009), s. 13-15). Dette er viktig, for selv om informantene mente at lærerens fremtreden var viktig for å kunne fremstå som profesjonell, var det andre faktorer som var like vesentlig. Det betyr ikke at informantene anså tatoveringene og bekleddingen som uvesentlige i denne sammenhengen, men heller en bevissthet om at dette må sees i en større sammenheng.

Syv av de ti informantene hadde skaffet seg synlige tatoveringer før de begynte å jobbe som lærer, men hadde da enten planer om å bli lærer eller hadde påbegynt selve lærerutdanningen. De resterende tre skaffet seg synlige tatovering etter de hadde begynt å jobbe. Det betyr at alle lærere forholdt seg til et tilnærmet likt utgangspunkt da de tok sin første synlige tatovering; de var klar over at de skulle jobbe som lærer i skolen. Det er derfor rimelig å anta at de hadde gjort noen vurderinger om hvorvidt tatoveringene passet inn i en slik sammenheng.

Opplevde at jeg var veldig opptatt av dette [det å ha synlige tatoveringer] når jeg skulle bli lærer, hvor vanskelig skal det bli, og hvordan skal dette bli. – Jacob (lærer)

Jacob, som skaffet seg sin første synlige tatovering som lærerstudent, viser i dette sitatet en usikkerhet om til hvordan tatoveringene ville passe overens med lærerrollen. For Jacob var det å være tatovert en viktig del av hans personlige identitet, men i yrkeshverdagen ble tatoveringene et usikkerhetsmoment. Dette forteller oss at selv om DeMello (2000) påpeker at stadig flere i middelklassen (deriblant lærere) tatoverer seg er det ikke nødvendigvis slik at andres tolkning av det tatoverte budskapet ansees som forenelig med forventningene de har til lærerrollen. Jacobs bekymring er bemerkelsesverdig fordi det synliggjør også en bevissthet hos den tatoverte om at det kan foreligge negative assosiasjoner til det å være tatovert. For Jacob handlet bekymringen om å ikke bli anerkjent som en profesjonell lærer:

Ja, det er du kanskje litt hele veien da. At du føler at du har noe å bevise, men derfor er jeg bare meg selv hele veien. Jeg er en profesjonell lærer, på den måten som jeg synes er best [...] Men du må se ordentlig ut. Så lenge du stiller deg godt, dusjer slik at du ser ordentlig ut, så er det greit. – Jacob (lærer)

I dette sitatet ser man at Jacob er bevisst på at det å være tatovert kan kommunisere ulike budskap utad. Innad symboliserer tatoveringene identitetsmarkører og en interesse for kroppskunst, mens de utad kan tatoveringene symbolisere andre verdier som ikke nødvendigvis er sammenfallende med det han selv ønsker å kommunisere. Dette viser kompleksiteten ved tatoveringene som uttrykksform, fordi den har vært, og er enda, dominert av tatoverte aktører fra ulike subgrupper i samfunnet (Serup et al., 2015, s. 37). Hvordan det tatoverte uttrykk tolkes avhenger derfor av hvilket erfaringsgrunnlag *de andre* i interaksjonen har til tatoverte mennesker. Hvis erfaringsgrunnlaget er basert på en forståelse av at det å ha tatoveringer vil være sammenfallende med en kriminell livsstil, vil det påvirke deres oppfatning av andre tatoverte. Jacob er den av informantene som har mest tatoveringer. Det er mulig å anta at de fordommene Jacob forholder seg til er tilknyttet det å være mye tatovert og ikke det å være tatovert i utgangspunktet. Studien til YouGov (2013) viser at 78 % av de tatoverte hadde kun én eller to tatoveringer, mens 4 % hadde ti eller flere tatoveringer. Selv om det tilsynelatende er blitt mer vanlig å se tatoverte mennesker, og kan se på dette som at det å være tatovert er akseptert i samfunnet. Jeg vil argumentere for at denne aksepten i større grad er knyttet til de som har få tatoveringer enn de som har mange. Det som er interessant er at Jacob forholder seg til slike holdninger ved å distansere seg fra *de andre* og heller anerkjenne *de andres* holdninger som det avvikende i situasjonen (Becker, 1968). For Jacob handler det å fremstå som profesjonell i fremtreden ved å kle seg ordentlig. Det omfatter ikke hvorvidt man er tatovert eller ikke, men om man etterretter seg etter skolens verdier og holdninger til fremtreden, og at man kler seg hensiktsmessig etter den situasjon man deltar i.

Men første skolen jeg jobbet på, det var en 1 til 7 skole, der at jeg fikk beskjed om at jeg måtte dekke alle tatoveringene mine når jeg var på jobb, uavhengig av hvor varmt det var. Kunne ikke vise de til de små barna, fikk jeg beskjed om av han som var rektor. Jeg var egentlig satt opp på kroppsøving, men ble fjernet. – Johanna (lærer)

Johanna sin fortelling synliggjør hvilke konsekvenser synlige tatoveringer kan ha hvis de blir tolket som noe negativt. Rektoren tolket Johannas fremtreden som upassende ut fra hennes rolle som lærer og rollemodell, og reagerte på bakgrunn av hvilke grenser han knyttet til lærernes fremtreden. Johannas fremtreden oversteg dermed rektorens symbolske grenser til lærerrollen, og han håndterte situasjonen ved å kreve at hun endret fremtreden. I St.meld. nr. 11 ((2008-2009), s. 7) står det “den enkelte lærer må være kjent med de nasjonale og *lokale* kravene og forventningene, holde seg orientert om og innrette seg etter endringer i disse”. En rektor kan

dermed, hvis han/hun anser synlige tatoveringer som upassende i møte med elevene, kreve at læreren endrer fremtreden på jobb. Selv om Johanna anså tatoveringene sine som uproblematiske med hensyn til lærerrollen fikk tatoveringene konsekvenser for hennes yrkesutøvelse.

På en barneskole jeg jobbet på tidligere fikk jeg veldig mange klager fra foresatte, som hadde sett meg på dugnad, jeg var en av tre lærere som orket å stille opp, på et loppemarked, som egentlig var de foresattes arrangement. Jeg var med og bar ting, og det rant svette av meg til tross for at jeg gikk i trøye og i shorts. Da var det flere foresatte som mente at jeg var et dårlig forbilde for deres barn, og mente at jeg ikke burde få jobbe på skolen. – Johanna (lærer)

Hendelsen som Johanna skisserer er fra en barneskole hun jobbet på tidligere, hvor hun ble ansett som en dårlig rollemodell på grunn av tatoveringene. Det at Johanna var en av få lærere som frivillig deltok på dugnaden og gjennom den handlingen viste engasjement ovenfor elevene og foresatte ble undergravd av foresattes forutinntatte forståelser av hva det å være tatovert symboliserer. Tatoveringene fikk en stigmatiserende effekt (Goffman, 1968) i møte med de foresatte som tolket tatoveringene som et symbol på en negativ egenskap, som igjen la føringer for hvordan hun ble evaluert som lærer. Andres assosiasjoner og forståelser om hva tatoveringene symboliserer utad kan derfor undergrave andre aspekter av lærerrollen, hun ble for eksempel ikke evaluert ut fra sin faglige kompetanse. Lamont (1992) peker på at for å skape en felles yrkesidentitet er aktøren avhengig av å både selv å føle en tilhørighet til yrkesgruppen, men også at andre utenforstående gjenkjenner denne tilhørigheten. Ved å bli stemplet som en avviker kan aktøren oppleve at man ikke blir gjenkjent som en del av lærergruppen og bli fratatt en del av sin yrkesidentitet på bakgrunn av å være tatovert. Det er viktig å påpeke at de fleste negative hendelsene Johanna har opplevd skjedde i begynnelsen av karrieren for rundt ti år siden, mens hun ikke har opplevd noe nevneverdig de siste årene. Det forteller oss noe om tatoveringens normaliseringsprosess i samfunnet, og at det å være tatovert i seg selv ikke nødvendigvis gir like klare assosiasjoner til avvikende miljøer og handlinger.

Det var kun et fåtall av informantene som hadde reflektert rundt hvordan det å være tatovert kunne påvirke deres profesjonelle fremtoning, men de hadde klare formeninge om hva det vil si å være rett kledd som lærer:

Jeg er mer nøye på hvilke klær man kan bruke, spesielt siden man jobber på ungdomskolen, ikke utringninger eller korte skjøt[...] Det å være tatovert gjøre deg ikke til et dårligere forbilde som lærer. – Rita (lærer)

I likhet med Jacob, distanserer Rita seg fra eventuelle fordommer mot det å være tatovert, ved å vektlegge de fleksible delene av fremtreden som det avgjørende. De tatoverte lærerne skaper et skille mellom sin forståelse av tatovering som noe uproblematisk og *de andres* som oppfatter tatoveringene som upassende. Dermed posisjonerer de tatoverte lærerne sin forståelse over *de andres* og velger å underbygge egen profesjonalitet ut fra andre kriterier enn holdningene de blir møtt med. De tatoverte lærerne godtar ikke *de andres* rett til å sette spørsmålsteget ved profesjonalitet på grunn av tatoveringene og forholder seg til denne skepsisen ved å heller stemple *de andre* som avvikerne (Becker, 1968). I dette tilfelles knyttes termen *de andre* til en samling av andre personer, som har en tilnærmet lik hierarkisk posisjon som Jacob og Rita. Dette er viktig å påpeke, fordi hvis *de andre* i interaksjonen hadde vært identisk med rektor, som er hierarkisk overordnet lærerne, vil distansering miste sin betydning fordi man som lærer er pliktet til å følge retningslinjene satt av rektor, slik som Johanna erfarte.

Det er kanskje ikke overraskende at de tatoverte lærerne mener at tatoveringer ikke burde ha noe å si for hvordan de blir evaluert som lærer. Hvis de hadde ment at synlige tatoveringer ikke var forenelig med lærerrollen hadde de mest sannsynlig ikke tatovert seg synlig i utgangspunktet. Likevel forteller det at de har valgt å tatovere seg synlig noe om kroppskunstens kulturelle posisjon i samfunnet. Selv om noen av informantene har opplevd negative sanksjoner på grunn av tatoveringene, har flesteparten kun hatt positive erfaringer. Dette viser en økende aksept for uttrykksformen. Lærere ansees gjerne for å være en del av middelklassen, og en økende aksept for tatoveringer innad i denne yrkesposisjonen kan knyttes til en økende aksept innad i middelklassen.

Flesteparten av lærerne knyttet profesjonalitet i fremtreden til det å være hensiktsmessig kledd, noe flere av rektorene påpekte som det mest sentrale:

Vi har ikke skrevet ned en kleskodeks [...] men har hatt enkelte som jeg har tatt en samtale med, at nå er du kanskje utenfor det vi tenker er en bekledning som er innenfor i forhold til det å være sammen med barn. Å være en rollemodell. - Henrik (rektor)

Være hensiktsmessig kledd i forhold til oppgaven, det kan jo være så mye det. Du kan jo for eksempel vise mer hud på sommerstid enn på vintertid. - Inger (rektor)

For både Henrik og Inger handler det å ha en profesjonell fremtreden om være hensiktsmessig kledd spesielt med tanke på læreren som en rollemodell. Gjennom sitatene kan vi identifisere to dimensjoner som påvirker grensene for aksept med tanke på fremtreden. Først og fremst handler det om at man skal kle seg i lys av lærerens posisjon som rollemodell. Dernest handler det om hvilken kontekst man befinner seg i. Kontekst vil derfor sette føringene for hvilke grenser som er reelle. Symbolske grenser for å kategorisere individer inn i grupper og posisjonere seg selv i forhold til dem (Lamont, 1992). Symbolske grenser kan derfor både være et verktøy og et hinder for individet i møte med andre. Som lærer kreves det derfor at de klarer å identifisere hvilke symbolske grensene som eksisterer i henhold til den posisjonen man er i og det kontekstuelle rundt. I tillegg kan man oppleve at andres forventninger til hvordan en lærer *burde* se ut kan være ulikt fra egen forståelse. Dette synliggjør det subjektive aspektet knyttet til forventninger og krav til lærerrollen. For noen er det å være tatovert sammenfallende med et negativt uttrykk og knyttes til verdier som uforenelig med lærerrollen, mens for andre kan det oppfattes som uproblematisk.

Av de som er ansatt her, så har ikke det [å være tatovert] svekket deres profesjonalitet, men på prinsipielt grunnlag, så mener jeg at det kan gjøre det. For det kommer litt an på omfanget tenker jeg. – Henrik (rektor)

Det Henrik viser i dette sitatet en distinksjon mellom det å være tatovert som fenomen, som ikke burde påvirke lærerens profesjonalitet og hva aktøren faktisk har tatovert som kan utfordre det profesjonelle uttrykket. Gjennomgående for alle informantene er at de mener at fenomenet tatovering ikke burde påvirke lærernes mulighet til fremstå som profesjonell i yrkeslivet, men at de også er enige om at det er andre dimensjoner ved en tatovering som kan påvirke ens profesjonelle uttrykk.

I skolen så er det nok litt mer åpent enn hva det er i andre yrker, hvor man skal representere på en helt annen måte. Det høres jo veldig rart ut, for er det et sted hvor man skal representere, så er det jo skolen. Men i skolen er vi vant med det å ha unger av alle mulige slag, så da er det jo klart at det vil være lærere av alle mulige slag også. Det er kanskje noen yrker hvor det ikke er greit [å være tatovert]. For man skal fremstå på en spesiell måte, da tenker jeg sånn "big business" yrker altså, ledere i oljebransjen,

Hydro. Jeg ser ikke for meg at de har tatoveringer i det hele tatt, men det kan godt hende de har det. – Marianne (lærer)

Jeg oppfatter at det er et klasseskille, at sosial status og inntekt påvirker hva man tatoverer og om man blir tatovert. Jeg kan ikke se for meg at Celina Midelfart kunne ha tatt ryggstavla eller kongelige for den saks skyld. At det ville ha vært et brudd på deres hierarkiske status. – Sandra (lærer)

Samtlige informanter var tydelig på at det å være tatovert i seg selv var uproblematisk som lærer, men at det heller eksisterer noen symbolske grenser (Lamont, 1992) knyttet til akseptert bruk av kroppskunsten som baserer seg på motiv, plassering og mengde tatoveringer. Derimot er det interessant at flere av informantene påpeker at i andre yrkesposisjoner kan det å være tatovert påvirke deres profesjonelle uttrykk. Lærerne posisjonerer seg selv i et hierarkisk system basert på sosial status i samfunnet, hvor personer eller grupper som de anerkjenner som høyere posisjonert enn seg selv, vil muligens møte andre forventninger til fremtreden enn det de gjør som lærer. For eksempel yrker tilknyttet næringslivet antok informantene hadde formaliserte krav til fremtreden og dermed ansees tatoveringer som upassende. Det ikke satt en formell kleskodeks i det norske skolesystemet, mens i det norske næringslivet er det i større grad anerkjente kleskoder for å fremstå som profesjonell (Mühleisen & Bolsø, 2015). Slike kleskodekser handler gjerne om at man skal fremme en likhet, mens denne likheten utfordres ved å vise en markør på noe unikt og individuelt. Dermed er det ikke snakk om at det å være tatovert i seg selv som er problematisk, men heller at tatoveringene utfordrer etablerte normer for likhet i fremtreden, og at det er dette som tolkes som avvikende og uprofesjonelle. Det handler kanskje da om hva man representerer, som lærer skal man representere en institusjon som skal utdanne og sosialisere barn og unge inn i samfunnet. Mens i næringslivet skal representere en bedrift på en annen måte og er avhengige av at ansatte fremstår som profesjonell utad.

7.2 Motiv, plassering/synlighet og mengde

7.2.1 Motiv

Både lærerne og rektorene påpekte at deres vurdering av tatoverte i hovedsak baserte seg på elementene motiv, plassering og mengde, og ikke det å være tatovert i seg selv. Motiver som kan assosieres med negative holdninger (for eksempel hat-relaterte tema eller kriminalitet), eller politiske og religiøse budskap (spesielt knyttet til kontroversielle holdninger) anså både

lærerne og rektorene som problematiske. Disse budskapene ble også ansett som grenser gjeldene for bekledding, som betyr at tatoveringer muligens burde tolkes som forlengelse av bekleddingens uttrykk. Selv om alle lærerne var enige om at man ikke kan kle seg utfordrende eller seksualisert som lærer, var dette et mer omdiskutert tema med tanke på utfordrende eller seksualiserte tatoveringer.

Vi tillater ikke utringninger ned på magen, ikke bar mager og heller ikke bukser som siger ned. Man skal ha et forbilledlig uttrykk. – Silje (rektor)

Det Silje viser i dette sitatet hvilke forventninger hun har med tanke på bekledding hos lærere. Læreren skal fremstå som et forbilde og rollemodell for elevene, og da er seksualisert bekledding upassende. Gjennomgående for alle informantene knyttes seksualisert bekledding til situasjoner der informantene har reagert på at spesifikke deler av kroppen har vært for synlig. For eksempel en for dyp utringning eller at for mye av magen har syntes. Derimot vil tatoveringer som har seksualiserte motiver ikke være begrenset til spesifikke deler av kroppen. I utgangspunktet fremmer de begge et tilnærmet lik budskap, men tatoveringene er med på å redefinere forståelsen av det seksualiserte, fordi det seksualiserte er ikke lenger begrenset til spesifikke deler av kroppen. I praksis kan man kle seg i samsvar med de krav og forventninger som er satt med tanke på yrkesposisjonen, men likevel utfordre grensene for aksept ved å ha permanente merker på kroppen som uttrykker et seksualisert budskap. For alle rektorene var det vesentlig at de tatoverte motivene ikke fremmet seksualiserte budskaper, i likhet tilsvarende krav til bekledding. Mens blant lærerne var holdningene knyttet til seksualiserte motiver mer splittet, hvorav to av informantene selv har tatoveringer som kan tolkes som seksualiserte:

Kine (lærer): Den pinup damen jeg har på armen, husker da jeg var i praksis i en tredjeklasse, de syns det var kjempeartig å vri på armen min for da danset dama. Selv om hun er litt lettkledd, så var ingen som sa noe eller tenkt noe mer på det.

Intervjuer: Den tatoveringen som fremstår som mest kontroversiell?

Kine (lærer): Nei, egentlig ikke, jeg tenkte at det kom til å gå veldig fint

Tatoveringen Kine fortalte om er et motiv av ei lettkledd dame, kjent som en *pinup* innad i tatoveringsfeltet. For henne handlet motivet mer om interesse for tradisjonelle motiver enn det å skaffe seg en seksualisert tatovering, og av den grunn anså hun ikke tatoveringen som

problematisk med tanke på lærerrollen. Det var flere av informantene mente at seksualiserte tatoveringer var problematisk, mens noen anså det som relativt uproblematisk, hvis motivet ikke var for grovt. Selv om det var ulik oppfatning blant lærerne om hvordan seksualiserte motiver passet overens med lærerrollen, vil jeg argumentere for at det må tas høyde for at det er ulike grader av seksualiserte motiv. Det er betydelig forskjell på det å ha tatovert et kjønnsorgan og det å ha tatovert ei lettkledd dame eller mann. Likevel forteller dette oss noe om hvilke symbolske grenser som knyttes til lærerrollen. Siden samtlige rektorer anså seksualiserte motiv som problematiske som lærer, synliggjør dette at slike motiv kan få konsekvenser for lærerens yrkeshverdag, og påvirke hvordan de blir vurdert som lærere.

Det er verdt å påpeke at Kine ikke hadde opplevd noen negative reaksjoner fra verken ledelse, kolleger eller noen andre på grunn av tatoveringene, som viser at slike motiv er omdiskutert og ikke nødvendigvis vil føre til negative konsekvenser. Derimot hadde Kristoffer fått tydelig negative reaksjoner på sine tatoveringer da han begynte på en ny jobb. De tatoverte motivene er hentet fra musikkinteresse, hvorpå han har tatovert ei lettkledd dame på ene armen og en tatovering mange vil assosiere med døden på den andre armen.

Jeg var den yngste læreren, den eneste med skjegg, og ikke slik pent og pyntelig skjegg, men da med mye mer piercinger som jeg hadde før. Jeg tror at folk var mye mer skeptisk til om jeg var lærer. Det var veldig mange som spurte jeg var ordentlig lærer, eller om jeg var sånn ufaglært person. – Kristoffer (lærer)

Kristoffer skildrer i sin fortelling hvilke konsekvenser tatoveringene og generelle fremtreden hans har hatt for yrkeshverdagen. Kristoffer var klar over at dette var tatoveringer som kunne generere reaksjoner fra personer som tolket uttrykkene ut fra et annet grunnlag enn seg selv, men han valgte likevel å tatovere motivene. For ham symboliserer tatoveringene bare hans interesser, verken et seksualisert budskap eller et budskap om død, og av den grunn tolker han tatoveringene som uproblematisk. Selv om lærerne er klar over at andre kan tolke tatoveringene i en negativ retning, men underbygger det å tatovere motivene likevel ved å vise til den symbolikken de selv tilegner tatoveringer og gjennom dette kan de rettferdiggjøre tatoveringene. Lamont (1992) mener at individene skaper symbolske grenser for å differensiere grupper fra hverandre, for å fremme likheter og forskjeller. I møte med en ny kollega vil man kategorisere vedkommende som enten lik eller ulike seg selv. Reaksjonene som Kristoffer opplevde kan tolkes i lys av en slik forståelse, kollegene godtok ikke hans fremtreden som

passende ut fra deres forventninger om hvordan en lærer *burde* se ut. De andre lærerne ønsket å distansere seg fra det budskapet de tolket ut fra fremtreden han. Ved å sette spørsmålsteget med hans yrkesposisjon, posisjonerte de andre lærerne seg selv og sine forståelser av hvordan en lærer *burde* se ut over den forståelsen Kristoffer presenterte i sin egen fremtreden. Selv om tatoveringer som fenomen ikke nødvendigvis utfordrer ens profesjonelle fremtoning, synliggjør dette hvor stor påvirkningskraft motivet kan ha.

Videre er det interessant at kollegene valgte å distansere seg fra Kristoffer for å opprettholde de symbolske grensene de knytter til lærerrollen, hvor slike motiver ikke passer inn. Kristoffer responderte på dette ved å selv distansere seg fra dem, men da med et litt annen utgangspunkt. Han fortolker sin annerledes fremtreden i positive termer. Han er klar over at han kanskje ikke ser ut som en vanlig lærer, men anser det som positivt fordi det er med på å bryte ned de symbolske grensene som han ble bedømt etter i utgangspunktet. Tatoveringene er en måte å skille seg ut på, og da også fra de andre lærerne. Det får en positiv verdi ved å vise elevene at man kan være annerledes og likevel fungere i samfunnet, og bryte ned negative holdninger og fordommer. Tatoveringene får en egen betydning i yrkeshverdagen ved å utfordre forståelser som tilsier at man må se ut på en bestemt måte for å kunne gjøre jobben sin godt. Lamont (1992) mener at det er viktig å etablere kriterier for samhold og en følelse av delt tilhørighet i en gruppe for å skape en kollektiv identitet, men det er også viktig å differensiere seg fra andre i gruppen. Tatoveringene blir en måte for lærerne å differensiere seg selv fra de andre kollegene, mens de skaper tilhørighet til yrkesgruppen ved å fremme et tilnærmet likt verdigrunnlag og faglig kompetansenivå.

De reaksjonene Kristoffer erfarte fremhever hvor sentrale motivene kan være for hvorvidt man fremstår som profesjonell rolle. Med tanke på lærerrollen forteller dette at motiver som kan tolkes negativt eller kontroversielt, uavhengig om dette var den tatovertes intensjon, kan utfordre lærerens profesjonelle fremtoning og kan medføre negativ sanksjonering. Videre er det interessant at Kristoffer har opplevd sanksjoner på den lett-kledde dama, men Kine som har en tilsvarende tatovering har ikke det. West og Zimmerman (1987) peker på at det er ulike forventninger til de ulike kjønnskategoriene mann og kvinne, og av den grunn vil det være ulike grenser for aksept. Kine opplever tatoveringens som uproblematisk kan basere seg på at hun har et motiv av en annen kvinne på kroppen. Siden hun er kvinne selv, tolkes dette mer i retning

av en heder til seg selv og andre kvinner, mens hvis en mann tatoverer et slikt motiv, tolkes som seksualisert og upassende fordi mannen objektiverer det andre kjønn.

Både lærerne og rektorene fremhevet motiv som en viktig dimensjon med tanke på hvorvidt tatoveringene passer overens med lærerrollen. For alle informantene handler det om å respektere og bli respektert i sammenheng med sin posisjon som lærer og rollemodell. For de fleste handler grensene i forhold til motiv at man ikke skal kommunisere budskaper med tatoveringene som har assosiasjoner til negative verdier. Dermed blir grensene tilknyttet motiv en definisjonssak, grensene vil avhenge av hva de andre i interaksjonen tolker ut av tatoveringen, men også hvordan den tatoverte selv tolker budskapet. Det er tydelig at de ulike informantene har forskjellige forventninger og krav til lærerrollen, men det at alle rektorene var enige om hvor de motivmessige grenser gikk viser at det ikke er den tatovertes tolkning av motivet som vil være det avgjørende. I tilfeller hvor rektorene tolker tatoveringene som upassende kan det få konsekvenser for den tatoverte. Dette er ikke nødvendigvis ensbetydende med at vedkommende blir sett på som uprofesjonell, men at læreren kan bli møtt med nye krav til bekledding slik at motivene ikke syntes på jobb.

7.2.2 Plassering og synlighet

Gjennom intervjuene ble det tydelig at det eksisterer grenser for hvor på kroppen det er akseptert å tatovere seg med tanke på lærerrollen. Flestparten av lærerne mente at de ikke hadde vurdert plassering av tatoveringene opp mot lærerrollen, men likevel unnlatt å tatovere seg på de områdene de visste kunne være problematiske. Det viste seg at Marianne er den eneste av informantene som intensjonelt kun har skaffet seg tatoveringer som kan skjules ved “normal” bekledding:

Jeg har jo tenkt litt i forhold til jobben min, hvor jeg skal plassere tatoveringene og den på skulderen syntes jo veldig godt [...] så i undervisningen så kjenner jeg at angrer litt på den plasseringen. Jeg er en litt varm person og liker å gå i singlet, og da er det ikke så lett. Det er først i år at jeg har gått i singlet på jobb og latt den vises mens jeg er på jobb etter å ha jobbet i snart 15 år. Fordi jeg bevisst på det at jeg er rollemodell. – Marianne (lærer)

Marianne har vurdert nøye hvor på kroppen hun er komfortabel å plassere tatoveringene med tanke på hennes rolle som lærer og rollemodell, og har valgt å plassere tatoveringene slik at de

kan skjules. Dette gjør henne til et unntak i forhold til de andre informantene, som ikke skjuler tatoveringene på jobb. For henne handler det om at tatoveringene ikke skal være et fokus i undervisningen og at elever ikke skal bli inspirert til å skaffe seg tatovering fordi læreren har tatoveringer. Hun knytter et krav om refleksivitet til det å skaffe seg tatovering og anser ikke videregående-elever til å ha utviklet en tilstrekkelig kognitiv vurderingsevne til å kunne vurdere dette på en tillitsvekkende måte. Selv om Marianne var den eneste informanten som hadde plassert tatoveringene slik at de kunne skjules på jobb, betyr ikke dette at hun anså synlig tatoverte lærere som dårlige rollemodeller, men heller at hun personlig ikke ønsket å kommunisere dette til elevene.

Derimot var alle informantene enige om at det eksisterer grenser til hvor det er akseptert å tatovere seg og tatoveringer i ansikt- og halsregionen er problematisk:

Inger (rektor): du kan ikke jobbe i skolen med ansiktet total tatovert. Det tror jeg ikke du kan. Du kan jobbe i skolen med ansiktet ødelagt av brannskader eller eksem, alt mulig annet. Men akkurat tatoveringer i ansiktet tror jeg ikke du kan

Henrik (rektor): Nei, jeg sliter med den.

Inger: rett og slett. Hendene tror jeg kan gå ganske greit. At det er en del her [på hånda].

Henrik: det er som du sier, hvis det begynner å komme krypende dyr opp igjennom her [halsen], så kjenner jeg at jeg blir litt ubekvem. Kan hende at jeg er fordomsfull, men kjenner at der går grensen min, anno 2015.

For Inger og Henrik er det tydelig at tatoveringer i ansiktet og halsen er problematisk i skoleverket. En tatovering i ansiktsområdet vil være synlig til en hver tid, som gjør den til en konstant del av aktørens interaksjon med andre. Det er dette aspektet som både rektorene og lærerne tolker som et for ekstremt uttrykk.

Ansiktet er fortsatt allmenn akseptert at det skal ikke tatoveres. De som tatovere seg i ansiktet blir sett på som "freaker", jeg reagerer også på ansiktstatoveringer. For vi er så avhengig av den ansikt til ansikt relasjonen, og når noen klusser med den relasjonen så blir det noe rart i nesten alle settinger [...] Det sier jo noe om at du virkelig ikke bryr deg hva andre mennesker tror og mener om deg, på en måte som nesten tendenserer til en asosialitet. – Sandra (lærer)

Jeg kjenner mange samlere² som har tatovert seg på halsen og jeg syns det er drittøft, men det blir litt for "gangster". Det ser litt kriminelt ut for meg. Jeg har ingenting i mot det, men der går nok min grense i forhold til yrke og kanskje i forhold til det å bli respektert og bli sett på som profesjonell. – Jacob (lærer)

I sitatene til Sandra og Jacob fremgår det en forståelse om at ansikt- og halstatoveringer er upassende som lærer, men også generelt i samfunnet. Sandra argumenterer ut fra en allmenn forståelse om at man ikke skal tatovere seg i ansiktet fordi det tolkes som symboler på anormalitet og har assosiasjoner til det kriminelle miljøet (Funk, Todorov, & Lamb, 2013). Jacob er derimot mer åpen for slike tatoveringer, som fenomen. Muligens fordi flere i hans sosiale nettverk har slike tatoveringer, men også at han tolker slike tatoveringer i en mer negativ retning og derfor det ikke forenelige med lærerrollen. Ansiktet er såpass sentral del i en hver interaksjon og det å "klusse" med denne delen av interaksjonen er det problematiske. Dermed betyr det at slike tatoveringer symboliserer noe mer utad enn bare hvilket motiv man har tatovert.

Lærerne og rektorene konstruerer egne symbolske grenser til det å være tatovert og skaper grenser for hvor det er akseptert å tatovere seg. Dette er interessant fordi det forteller oss noe om hvilken betydning ansiktet har i all sosial interaksjon. Det å endre på ansiktets naturlige uttrykk, spesielt med tanke på lærerrollen, men også generelt i samfunnet, oppleves som en grense for mange. Fordi det knyttes skepsis til aktørs verdier og livsstil hvis aktøren har slike tatoveringer, muligens på grunn av slike tatoveringer tilknytning til kriminelle og andre avvikende miljøer (Funk et al., 2013). Det er derfor problematisk å intensjonelt endre ansiktets uttrykk på grunn av ansiktets sentrale posisjon i enhver interaksjon. Det å tatovere ansiktet tolkes som et ekstremt budskap på grunn av at endringen er intensjonell. Mens en uintensjonell endring, som en brannskade, er uproblematisk fordi den endringen er som oftest utenfor aktørens makt. Herunder er sminke og andre kosmetiske endringer som tatoverte øyenbryn er også en intensjonell endring av ansiktets uttrykk, men disse endringene ansees ikke som like problematisk. Giddens (1991, s. 99-101) mener at aktørens kroppslige fremtreden i større grad er et uttrykk for aktørens sosiale identitet, enn en personlig. Individet vil tilpasse sin fremtreden ut fra hvilke forventninger andre har til dem med tanke på deres posisjon i samfunnet og for å

² Med samler mener Jacob personer som enten samler på tatoveringer i form av ulike motiver og stiler, eller samler på tatoveringer fra forskjellige tatoveringsartister.

sikre at deres kroppslige fremtreden blir tolket som normal. Her er sammenhengen mellom kontekst og grenser sentral. Grensene for aksept vil tilpasses situasjonen man befinner seg i. For mange vil det da være problematisk å endre på ansiktets naturlige uttrykk, ikke bare som lærer, men generelt i samfunnet også. Tatoverer man en tribal-tatovering rundt øyet bryter det med ansiktets opprinnelige uttrykk. Mens ved tatoverte øyenbryn bygger man på og nyanserer ansiktets opprinnelige uttrykk, og derfor ansees slike kosmetiske tatoveringer som uproblematiske.

Ut fra datamaterialet kommer det frem at det diskutabile med tatoveringens plassering i all hovedsak knyttet til tatoveringer som vil være synlig til enhver tid. Dernest er det uenighet blant informantene hvorvidt tatoverte hender passer overens med lærerrollen. Inger påpekte tidligere at hun anså tatoveringer på hendene som relativt akseptert, mens flere av de andre informantene var mer skeptisk:

Det blir jo kalt jobstoppers, det å ta tatovering på hendene. For selv om jeg har på meg hvit skjorte så kan jeg ikke kunne skjule det. Det er jo det første man gjør når man møter nye folk er jo å håndhilse, så vil det vil jo være det første de vil se [...] Så jeg tror det er enda noen år før det er OK [i læreryrket]. – Kristoffer (lærer)

Kristoffer ønsker å tatovere hendene, men opplever at det ikke er akseptert i læreryrket enda. For han handler det om at man burde kunne dekke til alle tatoveringene og hvis man bryter med denne normen kan det bli tolket som noe negativt av andre. Denne forståelsen deler han med fem av de andre lærerne og en av rektorene. Kristoffer selv har tatovert et lite tegn på håndoverflaten, mens Sandra har tatovert hele håndoverflaten og to av de andre informantene har en tatovering på fingeren. Det som er bemerkelsesverdig er at ingen av disse hadde opplevd noen reaksjoner på grunn av disse tatoveringene. Dette kan bety at det muligens begynner å bli en aksept for å tatoverte hendene og at reaksjoner på slike tatoveringer heller vil baserer seg på hvilket motiv som er tatovert, enn det å være tatovert på hendene i utgangspunktet. Uansett viser dette oss at det eksisterer grenser for aksept knyttet til plassering på tatoveringer, men at det ikke er en entydig oppfatning av hvor disse grensene går. Igjen baserer det seg på hvilke subjektive forståelser og tolkninger, men det vil også påvirkes av det kontekstuelle. Likevel fremgår det av datamaterialet at det eksisterer en slags normativ forventning om at man ikke skal tatovere seg på steder hvor man ikke har mulighet til å dekke det til. Dette gjelder ikke bare lærere, men også generelt i samfunnet. Det betyr i så fall at den generelle grensen for

aksept er formet av en forventning om at tatoveringene skal kunne skjules og å utfordre denne normen kan man bli oppfattet som et avvik.

7.2.3 Mengde:

For de aller fleste informantene var de symbolske grensene til tatoveringer kun knyttet til aspektene *motiv* og *plassering*, men for en av informantene var *mengde* tatoveringer et sentralt tema for vurdering. Det er viktig å påpeke at mengden tatoveringer må sees i sammenheng med størrelse. Mange små tatoveringer kan gi andre assosiasjoner enn en stor tatovering.

Silje (rektor): man ser jo at den yngre garden, at det er stadig flere som har mer og mer, og jeg har jo tenkt det at, hvordan fungerer det i skoleverket. Om folk har en liten tatovering på armen, så spiller det ingen rolle. Men hvis du begynner å bli mer tatovert enn det du ikke er det. Så ville jeg reagert på det.

Intervjuer: Noen tanker rundt hva du oppfatter av et slik uttrykk (personer som er mye tatovert)?

Silje: Du tenker jo uvilkarlig på hvilket miljø er de i? Går du forbi en sånn tatoveringsbutikk i byen, så ser du jo at det er en viss type mennesker som du kanskje ikke tenker passer inn i skolen, men man kan ta feil.

Silje assosierer store mengder tatoveringer med verdier som muligens ikke passer overens med det verdigrunnlaget skoleverket er basert på. Mens de andre rektorene tolket ikke mengden som problematiske, men heller motivene.

Den jeg har på armen er "grei", litt liten og sånn, men med en gang det blir massivt, blir det verre på en måte. Jeg tenker at kanskje størrelsen teller og at det er mye svart. Hvis jeg hadde hatt store røde blomster så hadde det nok blitt mer akseptert enn en svart drage. – Johanna (lærer)

For Johanna har mengden, størrelsen og fargekombinasjonen på tatoveringene hatt betydning. Siden tatoveringene hennes er relativt mørke og store har det ført til flere reaksjoner enn hva de kanskje ville ha gjort hvis tatoveringene hadde vært mindre og lysere. Dette er bare en antagelse, men sett i sammenheng med Siljes refleksjoner er det mulig at mengde, størrelse og farger kan påvirke hvilket uttrykk tatoveringene kommuniserer. Dette synliggjør mulige problemstillinger man kan møte som mye tatovert. Det viser også at det finnes fordommer mot

det å være mye tatovert. I studien til YouGov (2013) var det ca 4 % av de tatoverte som hadde ti eller flere tatoveringer. Selv om de fleste informantene mener det er relativt vanlig å være tatovert, spesielt blant de yngre, er det få som faktisk er mye tatovert. Hvordan tatoverte blir tolket avhenger av hvilken referanseramme den som tolker har. I læreryrket vil man møte et mangfold av kolleger, foreldre, elever eller ledere, hvorav noen kan tolke det å være mye tatovert som noe negativt. Som kan resultere i at det kan bli satt spørsmålstegn ved den tatovertes skikkethet i møte med lærerrollen og den tatovertes evne til å utføre sine arbeidsoppgaver på en tillitsvekkende måte. I slike tilfeller kan den tatoverte oppleve å ikke bli anerkjent som en del av lærergruppen. Dermed kan den tatoverte erfare negative sanksjoner, fordi deres fremtreden ikke stemmer overens med *andres* normative forventning til hvordan en profesjonell lærer *burde* se ut.

Det spørs jo veldig på personligheten i tillegg. Altså er det en tatovert person som er super faglig og alt mulig. Så ville du nok spurt "hvorfor i alle dager ser du sånn ut?" Det ville i alle fall jeg har gjort, for det er i litt min natur å gjøre. Å får du en logisk forklaring på det, og personen super på alle mulige måter så ville du ha godtatt det.
– Silje (rektor)

Derimot er det viktig å påpeke at Siljes fokus på mengde tatoveringer ikke nødvendigvis er det mest avgjørende for hvordan hun vurderer læreren. Fremtreden er det første man legger merke, men gjennom interaksjonen er det heller den tatovertes faglige kompetanse, samt sosiale og personlige egenskaper som er det sentrale, og da vil ikke mengden tatoveringer påvirke i så stor grad. Lærerne må ha den faglige kompetansen som etterspørres, samt at læreren må handle i tråd med det holdnings- og verdigrunnlaget som skoleverket og lærerrollen er sentrert rundt. Dette er bemerkelsesverdig fordi det betyr at tatoveringer i teorien kan påvirke hvordan man blir oppfattet som lærer og utfordre lærerens profesjonelle uttrykk. Men i praksis vil dette basere seg på lærerens evne til å formidle sin faglige kompetanse, samt sine personlige og sosiale egenskaper i interaksjonen. Spesielt i situasjoner hvor førsteinntrykket ansett som viktig, eller i situasjoner hvor det er begrenset med tid.

7.3 Når førsteinntrykket avgjør

I løpet av arbeidslivet vil man erfare en rekke situasjoner hvor førsteinntrykket kan være særdeles viktig. Informantene trakk frem flere situasjoner hvor de har opplevd dette. Disse situasjonene kan overordnet deles i to, der den første er relativt formelle situasjoner som

jobbintervju, møter og kurs, mens den andre er situasjoner som har et mer uformelt preg som møte med elever, foreldremøte og –samtale. Samtlige av informantene har erfaringer fra en eller flere av disse situasjonene. De har reflektert rundt hvordan de ønsker å fremstille seg selv og hvorvidt de ønsker at tatoveringene skal være et del av dette uttrykket. Det som er interessant er at informantene forholder seg forskjellig til de situasjonene etter hvorvidt de anser situasjonen som formell eller uformell, og knyttet til et tidsaspekt. Hvorvidt situasjonen være over kort eller lengre tid.

7.3.1 Formelle situasjoner: jobbintervju og kurs

Jeg tenker jo at førsteinntrykket er ganske viktig. Man vil jo gi et godt førsteinntrykk [...] Det har kanskje noe med samfunnets holdninger. Det er jo ikke normalt at folk er tatovert opp og ned på armene, det er ikke ofte man ser det. Spesielt ikke på mennesker som er 40-50 pluss, at man tenker at man blir ekstra beskuet. Jeg merker at jeg er litt splittet, for samtidig tenker jeg "Herregud, hva har det å si, hvorfor har det noe og si, jeg har blomster på armene mine". – Ingvild (lærer)

De få gangene jeg har vært på jobb intervju har jeg vært nøye på å ha langarmer, men ellers er jeg såpass trygg på jobben, med mine kolleger, min sjef, at jeg har på meg t-skjorter når det er varmt. – Rita (lærer)

Både Ingvild og Rita tenker at det er en selvfølge å dekke til tatoveringene ved jobbintervju, der begge knytter det opp mot det å gi et godt førsteinntrykk. Dette viser at det er en bekymring for at tatoveringene i en slik formell setting kan tolkes som upassende og som noe negativt. For eksempel kan det å være tatovert bli ett symbol på uansvarlighet eller uvitenhet, og man blir sett på som uprofesjonell. Derimot dekker de ikke til tatoveringene på jobben, fordi tatoveringene er en naturlig del av deres fremtoning. Ingvild trekker linjer til en generasjonsforskjell som er interessant. Serup et al. (2015, s. 34-36) viser at selv om det er stadig flere individer som skaffer seg tatoveringer, er den største økningen blant unge opp til 29 år. Mens det har forholdt seg jevnt blant de som er 40 og oppover. I tillegg viser den at eldre er mer skeptisk og har flere negative holdninger til tatoveringer enn yngre. Det at Ingvild velger å dekke til tatoveringene ved jobbintervju kan være fordi hun er bekymret for hvordan det kan påvirke førsteinntrykket intervjuerne får av henne, fordi de muligens har en annen referanseramme enn seg selv i forhold til hva det symboliserer å være tatovert. Dette baserer seg på en antagelse om at generasjonsforskjellen mellom henne og de som sitter i tilsetningsrådet er avgjørende for hvordan de tolker tatoveringene og henne som en profesjonell

lærer. Hun antar også at eldre er mer fordomsfulle til det å være tatovert enn yngre. Det å dekke til tatoveringene tolkes som en strategi for å unngå at tatoveringene skal kunne ødelegge for en jobbmulighet, siden det som oftest er eldre personer som har lederstillinger og sitter i slike tilsetningsråd.

I tillegg til Ingvild og Rita har fire av de andre informantene aktivt valgt å dekke til tatoveringene ved intervju, mens to har aldri vært på et ordentlig jobbintervju, og to har tatovert seg etter de begynte å jobbe som lærer. Dermed er det en av informantene som aktivt har valgt at tatoveringene skulle syntes:

*Jeg gjort en sak ut av det å komme i kortermet skjorte, bare sånn at de skal vite hvem jeg er når jeg kommer [...] Men som mannlig lærer på barneskolen, da får du jobb. Så lenge du uttrykke deg godt og klarer å fortelle hvem du er. Også har jeg vel kanskje tenkt tanken med å gå i langermet, men alltid kommet til at det er best å vise hvem man er. Hvis ikke de vil ansette meg bare fordi jeg tatovert så vil ikke jeg jobbe der heller.
– Jacob (lærer)*

For Jacob handler jobbintervjuet om å fremstå som en god kandidat ved å våge å vise hvem man er, med tatoveringer og alt. Det som er interessant er at alle informantene som har vært på jobbintervju etter de hadde tatovert seg har aktivt vurdert hvorvidt tatoveringene burde vises eller ikke. Det indikerer at i slike formelle settinger er det en usikkerhet til hvordan det å være tatovert kan påvirke det profesjonelle uttrykket de ønsker å vise. Rektorene mente at man burde vise tatoveringene i jobbintervju. Tatoveringene kan påvirke det førsteinntrykket man avgir som kan ha negative konsekvenser, men det er også en mulighet at tatoveringene kan bidra til samtaler som fremhever aktørens personlige og sosiale egenskaper, samt hvilke verdier man har og da kan tatoveringene få positive konsekvenser.

Flere av informantene påpekte hvis de skulle på jobbintervju senere i livet ville de ikke skjule tatoveringene. Siden de har lang yrkeserfaring og tiltro til sine ferdigheter som lærer er ikke bekymret for at tatoveringene skal undergrave deres profesjonelle uttrykk. Det rektorene ser etter i en lærer er hovedsakelig den faglige kompetansen, samt de personlige og sosiale egenskapene, og i situasjoner hvor førsteinntrykket er viktig er det sentralt at læreren klarer å formidle disse delene. En nyutdannet lærer har som oftest bare referanser fra praksis og muligens vikarstillinger og vil mangle erfaringsgrunnlaget som setter betingelsene for deres

faglige kompetanse. Mens erfarne lærere kan lene seg på det erfaringsgrunnlaget de har opparbeidet seg. Derfor våger de å vise tatoveringene under jobbintervjuet, fordi de har dokumentasjon på den faglige kompetansen. De nyutdannede velger å skjule tatoveringene slik at det ikke skal bli en del av det inntrykket de aktiv gir, i frykt for at det kan ha negative konsekvenser for deres mulighet for å få stillingen. De velger heller å vise hvem de er uten tatoveringer, for å kompensere for manglende erfaring og for å styre og kontrollere førsteinntrykket de avgir. Det å være ung og tatovert forsterke et uttrykk av manglende profesjonalitet, fordi de ikke har noe særlig annet å bygge inntrykk på enn fremtreden, og dermed blir førsteinntrykket viktigere. I tillegg til jobbintervju kan man som lærer måtte være med på andre formaliserte situasjoner, som kurs:

Hvis jeg skal på kurs eller noe slik i regi av skolen og skal representere min jobb, da pleier jeg også være tildekt den første dagen. Sånn at de ikke får muligheten til å få feil inntrykk av meg. – Kristoffer (lærer)

I situasjoner hvor Kristoffer skal representere skolen velger han å skjule tatoveringene for å fremstå som profesjonell, selv om han har tiltro til sin egen faglige kompetanse. I motsetning til i et intervju, vil det i en slik situasjon være begrenset med tid til å bevise sin faglige kompetanse. For å forsikre seg om at de andre i interaksjonen anerkjenner hans profesjonalitet velger han å dekke til tatoveringene den første dagen for å unngå stigmatisering (Goffman, 1968) på grunn av tatoveringene, siden de andre ikke har innblikk i hans faglige kompetanse. Dette er fordi det er usikkerhet til hvorvidt publikum vil anerkjenne den faktiske identiteten som passende med lærerrollen. I slike situasjoner vil ikke lærerens yrkeserfaring lenger underbygge deres profesjonelle uttrykk, fordi de andre i interaksjonen ikke har tilgang til denne informasjonen.

7.3.2 Uformelle situasjoner: foreldremøte, foreldresamtale og møte med elevene

Som lærer, spesielt hvis man er kontaktlærer vil man ha en sentral rolle både for elevene og foresatte. Flere av informantene mine har vært eller er kontaktlærer og påpeker at det første foreldremøtet er spesielt viktig for å bygge tillit.

Det er førsteinntrykket, så det kan hende at på foreldremøter, første foreldremøtet så tenker jeg mer på hva jeg har på meg og hvordan jeg fremstår. Fordi førsteinntrykket er veldig viktig for å skape en viss tillit i utgangspunktet og der tror jeg nok at hadde

*jeg vist en mengde tatoveringer første gangen tror jeg nok det kunne ha ødelagt en del.
– Johanna (lærer)*

Ved første foreldremøte mener Johanna at det er viktigere at hun dekker til tatoveringene enn ellers i tilfelle noen av de foresatte tolker det som noe negativt og oppfatter henne som uprofesjonell. Det at Johanna reflekterer over dette i så stor grad må sees i sammenheng med at hun har opplevd negative hendelser fra foresatte ved tidligere arbeidsplasser, hvor hun ble stemplet dårlig rollemodell på grunn av tatoveringene. I tillegg til Johanna har Kristoffer gjort lignende valg for å styre førsteinntrykk han gir til elever og foresatte. Kristoffer er bevisst på at motivene han har tatovert på kroppen kan tolkes som kontroversielle og upassende som lærer, og av den grunn er det viktig for han at tatoveringene ikke blir en for stor del av førsteinntrykket han avgir. Det at både Johanna og Kristoffer har opplevd at andre har tolket tatoveringene deres som noe negativt kan ha resultert i at de har endret oppførsel i enkelte settinger, for å unngå fremtidig stigmatisering (Goffman, 1968). Etter det er etablert et tillitsforhold mellom den tatoverte læreren og de andre (foresatte, elever, kursdeltakere osv.), kan den tatoverte vise tatoveringene fordi de andre da har anerkjent den faglige kompetansen. De andre informantene ikke har opplevd slike negative reaksjoner, og har ikke følt et behov for å (re)vurdere fremtreden deres i slike settinger. Det som er interessant er at noen av informantene bevisst lar tatoveringene vises, slik at foresatte som har fordommer mot tatoverte måtte revurdere disse:

*Jeg tar kanskje et standpunkt i forhold til relasjonsbyggingen som er så viktig i all undervisning, med at dette er den jeg er og dette er det jeg gjør. Jeg må ha med den jeg er i det jeg gjør for at jeg skal være flink i det. Litt på samme måte at jeg ønsker å vise elevene at det er helt greit å være den du er, i alle deler av livet ditt, uansett [...] Jeg kler meg helt annerledes enn alle de andre lærerne dine, og det går helt fint. Det er en liten idé om det også [...] det er en normkultur, hvor vi må legge oss bakover for hva foresatte skal forvente at barna deres skal "utsettes" for. Også tenker jeg at det er litt deilig å være den personen som gjør at andre folk må møte sine fordommer i døra.
– Sandra (lærer)*

For Sandra har det å være annerledes fra "alle de andre lærerne" en verdi i seg selv, både i møte med elever og foresatte, fordi det er med på å bevise at man trenger ikke å se ut på en spesiell måte for å kunne gjøre en god jobb. Ved å la tatoveringene være synlige, uavhengig om det er foresatte, ledelse eller elever hun skal møte, forsøker hun å utfordre andres forutinntatte forståelser og fordommer mot tatoverte. Ved å synliggjøre at det å være tatovert ikke er det samme som å være uvitende, ureflektert og uprofesjonell. Samtidig har tatoveringene en

egenskap i relasjonsbyggingen med elevene. Noe som er interessant, sett i sammenheng med både rektorenes uttalelser og St.meld. nr. 11 (2008-2009), er at begge konkretiserer at det å knytte relasjoner til elevene er en av de viktigste egenskapene en lærer må ha, og flere av informantene mener at tatoveringene kan bidra til dette.

Sandra har alltid vist sin identitet gjennom mer “ekstreme” uttrykksformer som piercinger, varierende hårfrisyrer (og hårfarger) og nå tatoveringer. For henne er det uaktuelt å skjule denne delen av sin identitet i yrkeslivet, fordi man i så fall bidrar til å opprettholde og forsterke en forståelse om at det ikke er greit for å uttrykke sin identitet på alle arenaer i livet. En lignende holdning har for så vidt flestparten av de andre informantene også, at det er viktig å vise hvem man er som privat person som en del av en profesjonell identitet, spesielt hvis man jobber som lærer. Åtte av ti informanter ønsket at tatoveringene skulle være en del av deres yrkesidentitet fordi de anser det for å være viktig å dra linjer fra det private inn i det profesjonelle for å kunne være en god lærer.

Som lærer skal du møte alle slags foreldre og da kan du møte foreldre som har behov for å vise sitt engasjement på en ekstrem måte ved for eksempel påkledning, klær og div. Men du skal jo behandle de foreldrene på samme måte som hvilke som helst andre foreldre. Så handler veldig mye om holdninger. Vi kan jo ikke si at for å jobbe på den skolen her så må du være kledd sånn og sånn, det går jo ikke. Vi kan ikke være så firkantet. Det blir galt. – Inger (rektor)

I dette sitatet viser Inger til forholdet mellom lærerne og de foresatte. Skolen gjenspeiler det samfunnet vi lever i. Som lærer vil man møte et bredt spekter av foresatte og man er pliktet til å behandle dem på samme måte som med alle andre. Derfor må skoleverket gå frem som et eksempel. Ved å ikke kreve at alle lærere må uttrykke seg likt eller se ut på en viss måte for å jobbe i skoleverket, men heller arbeide for å internalisere et felles holdnings- og verdigrunnlag. I St.meld. nr. 11 (2008-2009) står det for eksempel ikke noe om hvordan en lærer burde se ut, men at opplæringen skal bygge på grunnleggende verdier som “*respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet*” (opplæringsloven § 1-1 *Formålet med opplæringa*. I Innst. O. nr. 22 (2008-2009) i St.meld. nr. 11 (2008-2009) s. 8). Dette betyr at i skoleverket er det ikke noen fastsatte formelle krav til fremtreden, men at de kravene til påkledning som lærerne opplever heller baseres på subjektive forståelser av hvordan en lærer *burde* se ut.

7.4 Oppsummerende refleksjon

Gjennom datamaterialet mitt kommer det frem at det eksisterer grenser for aksept tilknyttet tatovering i møte med lærerrollen, men disse grensene er kontekstuelle og påvirkes både av hvilken situasjon man befinner seg i og omgivelsene. Derfor er det vanskelig å fastsette nøyaktig hvor grensene går fordi det avhenger av individenes subjektive forståelse og tolkning. Derimot indikerer funnene mine at i sammenheng med dagens forventninger og krav til lærerrollen er det ikke knyttet noen utelukkende negative egenskaper til det å være tatovert i seg selv, men heller til hvilket motiv, plassering/synlighet og mengde tatoveringer. Så fremt lærerens tatoveringer ikke strider for mye med rektorenes grenser kan det å være tatovert lærer fremstå som relativt uproblematisk. Men overgår lærerne disse grensene kan det få konsekvenser både for lærernes tilhørighet innad i lærergruppen, men også for deres yrkeshverdag. Forskjellen mellom rektorenes og lærernes grensedragninger er at lærerne tolker tatoveringene sine subjektivt og danner begrensninger ut fra deres forståelser om grensene for aksept. Mens rektorenes tolker tatoveringene objektivt, hva tatoveringenes tilsynelatende symbolikk er og hvorvidt dette passer overens med deres forventninger til lærerrollen.

Av informantene var det få som hadde opplevd slike negative sanksjoner fra rektorene. Det å være tatovert i en profesjonell yrkesposisjon er ikke nødvendigvis problematisk hvis man har den faglige kompetansen som etterspørres, samt tillitsvekkende sosiale og personlige egenskaper. I tillegg viser det oss at de tatoverte lærerne er bevisst på hvor grensene for aksept går i forhold til deres yrkesposisjon og forholder seg til disse grensene, både bevisst og ubevisst, gjennom sine tatoveringspraksiser. Selv om de fleste informantene påpekte at de ikke har vurdert tatoveringene opp mot yrkesposisjon, vil jeg argumentere for at de faktisk har forholdt seg til disse grensene på et ubevisst nivå. Dernest at de har internalisert deres yrkesidentitets som en del av deres personlige identitet. Av den grunn tar de tatoverte lærerne avstand fra de tatoveringene som kan tolkes som uforenelig med lærerrollen, fordi det da også er tatoveringer som vil stride med deler av deres personlige identitet. Det som er interessant er at de tatoverte lærerne som har opplevd negative hendelser på bakgrunn av tatoveringene har forholdt seg til dette ved å distansere seg fra de andres rett til å undergrave deres profesjonalitet. De normaliserer og rettferdiggjør heller tatoveringene ved å skape et skille til det *de* anser som “ekstrem” bruk av kroppskunsten og hva de selv ønsker å symbolisere gjennom tatoveringene. Selv om dette virker som et tydelig skille for den tatoverte er det ikke sikkert at dette skillet er tydelig for alle.

I tabell 7.1 (se s. 86) viser jeg til identifiserte grensedragninger knyttet til ulike aspekter av fremtreden, både sett ut generell bekledning og tatoveringer i møte med lærerrollen. Ut fra tabellen ser man at selv om grensedragningene for bekledning og tatovering baserer seg på de samme elementene, kommer grensene til syne på ulike måter. Et sentralt poeng i forhold til dette har med bekledningens fleksibilitet og tatoveringens permanente posisjon. Tabellen viser at politiske, religiøse og hat/skremmende budskap baserer seg på motiv og har tilnærmet like grenser uavhengig av om det er på bekledning eller tatovering. Men i forhold til hode og hender er forskjellen mellom bekledning og tatovering tydeligere. Ved å tatovere hodet overgår man grenser for aksept og det vil være vanskelig å skjule, mens overgår man tilsvarende grensen knyttet bekledning er det relativt uproblematisk å korrigere atferden. Samme gjelder for så vidt med seksualisert bekledning og tatovering. Bekledningen kan korrigeres, mens tatoveringene er mer problematiske. Dette anser jeg som den mest essensielle og avgjørende forskjellen mellom grensedragningene til bekledning og tatovering. Utfordrer man grensedragningene for bekledning er det relativt enkelt å korrigere dette, mens gjør man tilsvarende med tatovering er det mer problematisk på grunn av tatoveringens permanente tilstedeværelse. Dette kan både ha konsekvenser for lærerens profesjonelle uttrykk, men også for lærerens generelle yrkeshverdag.

Tabell 7.1. Identifiserte grenser med hensyn til fremtreden

	Bekledning (fleksibel)	Tatovering (permanent)
Hode	Hodeplagg inne er ikke akseptert (caps, luer)	Tatovering på hode- og hals regionen ikke akseptert. Sees på som et ekstremt uttrykk pga. at den er synlighet til en hver tid og permanent.
Hender	Hansker og lignende inne er ikke akseptert	Tatoverte hender, kan tolkes som et ekstremt uttrykk pga. at den er synlighet til en hver tid og permanent. Uenighet blant både lærerne og rektorene hvorvidt dette er problematisk.
Mengde	Være hensiktsmessig kledd i forhold til mengde klær. Det mer akseptabelt med mindre klær på sommer enn vinter, samme gjelder at det er akseptert mindre klær hvis man underviser i gym enn hvis man underviser i historie	Store tatovering, mange tatoveringer og/eller mørke tatoveringer kan ansees som problematisk. Avhengige av hva det helhetlige inntrykket utgjør
Seksualisert	Spesifikke kroppsdeler er for synlig (brystparti, mage, lår, rompe), eller motiv på klær som er seksualisert ansees som problematisk	Tatoveringer som kommuniserer et seksualisert budskap. Kun problematisk hvis synlig. Avhenger av hva som er tatt og hvilket kjønn selv har. Uenighet blant lærerne hvorvidt dette er problematisk, rektorene mener det er problematisk.
Politiske budskap	Motiver og lignende på klær, generelt viktig, men spesielt problematisk med ekstremistiske politiske budskap	Motiver som fremmer politiske budskap, spesielt problematisk med ekstremistiske politiske budskap
Religiøse budskap	Motiver og lignende på klær, spesielt ekstremistiske budskap og negativt ladde budskap	Motiver knyttet til religiøsitet, men hovedsakelig ekstremistiske budskap eller ateistiske budskap
Hat/skremmende budskap	Motiver og lignende på klær, som symboliserer negative budskap eller skremmende budskap	Motiver som assosieres med negative budskap eller skremmende budskap

8.0 Avslutning

I denne studien har jeg undersøkt hvordan det oppleves og oppfattes å være tatovert i møte med en profesjonell rolle som lærer. I dette avsluttende kapitlet vil jeg først og fremst besvare oppgavens overordnede problemstilling “*Hvordan oppleves det å være en tatovert lærer i møte med egne og andres forventninger til lærerrollen og hvilke konsekvenser har tatoveringene for deres yrkeshverdag?*”, samt belyse funn knyttet til mine to underproblemstillinger. Videre vil jeg også ha en teoretisk diskusjon og til slutt vil jeg komme med noen forslag til videre forskning i forlengelse av denne oppgavens resultater.

8.1 Konklusjoner

Gjennom kvalitative intervjuer med lærere og rektorer har jeg belyst ulike aspekter knyttet til forventninger til lærerne som en helhetlig gruppe og hvordan bruk av permanent kroppskunst kan utfordre aktørens profesjonelle uttrykk. Ved å ta utgangspunkt i en gruppe tatoverte lærere ønsket jeg å undersøke hvordan det oppleves å være tatovert i yrkeslivet, så vel som å belyse hvilke grensedragninger som begrenser og muliggjør aktørenes bruk av kroppskunsten. Et viktig funn er at det er tilsynelatende få lærere som er tatovert og i alle fall få lærere som er mye tatovert. Samtlige informanter påpekte at det var få av deres kolleger eller ansatte som var synlig tatovert og dette i seg selv kan være med å innsnevre grensene for aksept fordi normene da muligens dannes av personer og miljøer som selv ikke er tatoverte.

Som lærer må man forholde seg til andre aktører som en del av yrkeshverdagen, enten det er kolleger, elever, ledelse og foresatte. Felles for alle disse ulike aktørene er at de også vil ha forventninger til hva de mener lærerrollen burde inneholde og de kan også ha formeninger om hvordan en lærer burde/ikke burde se ut. Å være tatovert kan få konsekvenser for yrkeshverdagen hvis de andre i interaksjonen tolker det å være tatovert i seg selv som et negativt budskap eller tolker de faktiske tatoveringene som aktøren har som negative. I lærerrollen baserer grensedragningene seg på aktørenes subjektive forståelser om hva det å være tatovert symboliserer og i møte med yrkeshverdagen vil dette påvirkes av andres forståelser. Selv om informantene rettferdiggjør sine tatoverte kropp ut fra elementer som identitetskonstruksjon, mangfold i skolen og personlige verdier, avhenger grensedragningene i like stor grad på andre aktører og spesielt hvordan ledelsen tolker de tatoverte symbolene.

Funnene mine indikerer at det å være tatovert i seg selv ikke nødvendigvis betraktes som noe negativt og vil heller ikke påvirke den tatovertes profesjonelle fremtoning i betydelig grad, men at det heller avhenger av tatoveringenes *form, plassering, synlighet, mengde og størrelse*. Motiver som assosieres med kriminalitet, hat-relaterte symboler og seksualiserte symboler ansees av de aller fleste informantene som upassende for lærerrollen. Dernest er det enighet om at tatoveringer i ansikts- og halsregionen ikke er passende for lærere fordi det signaliserer et mer ekstremt uttrykk som gir assosiasjoner til kriminelle miljøer (Funk et al., 2013). Tatoveringer kan derfor være problematisk i lærerrollen og andre profesjonelle roller hvis tatoveringene kommuniserer et budskap som ikke er forenelig med den yrkesposisjonen man har.

De aller fleste informantene har ikke opplevd nevneverdige negative reaksjoner eller sanksjoner på grunn av deres tatoverte budskap. Det i seg selv kan tolkes på to ulike måter, på den ene siden kan det være et resultat av at tatovering som fenomen er anerkjent som en såpass vanlig uttrykksform i dagens samfunn at det ikke medfører negative responser. På den andre siden kan det også være et resultat av lærernes bevissthet tilknyttet verdigrunnlag og forventninger som andre aktører og de selv har til lærerrollen. Lærerne handler ut fra disse normene fordi de aksepterer normene som mer restriktive, og legger bånd på seg selv og sine tatoveringsvaner, for eksempel begrenser seg i forhold til hvor på kroppen de plasserer tatoveringene. Noe som er interessant og som burde tas til etterretning er at ingen av informantene hadde opplevd at tatoveringer hadde vært et tema i verken lærerutdanningen eller i praksis. Funnen mine indikerer at det eksisterer noen grenser for aksept, og jeg vil argumentere for at dette er noe som burde videreføres som en del av lærerutdanningen, og gjennom dette skape en felles bevissthet til disse grensedragningene.

Rektorene knytter fremtredens grensedragninger til det å være *hensiktsmessig kledd* og fremstå som et forbilde for elevene, som også skaper grenser tilknyttet bruk av kroppskunst. Skoleverket består av et mangfold av både elever og lærere som vil vektlegge ulike deler av lærerrollen som viktigst for å fremstå som et godt forbilde. Både lærerne og rektorene påpekte at profesjonalitet i lærerrollen handler om kompetanse, det vil si faglig kompetanse, samt sosiale og personlige egenskaper som det viktigste. En del av den sosiale kompetansen handler om å klare å rette seg etter de kontekstuelle og situasjonelle grensene tilknyttet akseptabel

fremtreden, og klarer man ikke dette kan det medføre negativ sanksjonering for å korrigere atferden.

Funnene mine synliggjør at det i tillegg til generelle grensedragninger også eksisterer kjønnsmessige grensedragninger i møte med lærerrollen. Disse kjønnsmessige grensene baserer seg hovedsakelig på at det er ulike forståelser om hva som ansees som passende tatoveringspraksiser for kvinner og menn. I henhold til en slik kjønnsdimensjon knyttes dette til opp mot samfunnets normative forventninger til de ulike kjønnene, som medfører at profesjonalitet må forhandles på ulike måter for kvinner og menn. Selv om de faktiske forventningene til lærerrollen er knyttet til kjønnsnøytrale bestemmelser (St.meld. nr. 11 (2008-2009), viser funnene mine at i yrkeshverdagen vil aktørens profesjonalitet bli påvirket av disse kjønnsmessige grensedragninger. Hvis kvinner eller menn “bryter” kvinner med de kjønnsnormative forventningene gjennom sine tatoveringspraksiser kan det medføre at aktøren må forhandle sin profesjonalitet på nytt, og gjennom dette også være med på å (re)definere hva det vil si å være profesjonell i møte med lærerrollen.

Gjennom oppgaven har jeg benyttet meg av flere teoretikere tilknyttet mikrososiologi og spesielt representert bidrag innenfor den interaksjonistiske retningen av sosiologien. Dette teoretiske utgangspunktet har vært spesielt viktig for å forstå og tolke forventningene til lærerrollen, fordi den baserer seg på mellommenneskelige forståelser. Disse forståelsene baserer seg på interaksjonen mellom ulike aktører innad i skoleverket og derfor var en slik interaksjonistisk forståelse hensiktsmessig for mitt forskningsprosjekt. I tillegg har mangfoldet i mine teoretiske perspektiver, fra delvis litt ulike tradisjoner, bidratt til å gi en rikere forståelse av dette feltet. For eksempel er Goffmans (1992) teori sentral for å forstå sosial handling, men ikke til å forklare motivasjonen for å styre inntrykk. Derimot bruker Giddens (1991) de strukturelle rammene i det senmoderne samfunnet for å forstå motivasjonen, men ikke selve handlingen. Ved å kombinere begge perspektivene var det mulig å både belyse hvorfor og hvordan de tatovert lærerne konstruerer sin identitet.

8.2 Veien videre

En av oppgavens tydeligste begrensninger er knyttet til antallet rektorer og lærere i den andre informantgruppen. Det hadde vært ønskelig å ha flere informanter i denne gruppen slik at jeg hadde nådd et tydelig metningspunkt (Thagaard, 2002, s. 56). Det lyktes ikke helt i denne

oppgaven, da jeg av tidsmessige årsaker måtte nøye meg med de informantene som hadde meldt seg innen et visst tidspunkt. Selv om det var et bevisst valg å begrense utvalget, hadde det også vært interessant å intervju andre grupper som har et forhold til lærerne som jeg var inne på i metodedelene, for eksempel å intervju kolleger eller foresatte. Det vil også være hensiktsmessig for å kunne si noe mer om tatoveringens posisjon i samfunnet.

Videre påpekte flere av informantene at de brukte tatoveringene som en del av relasjonsbyggingen med elevene og opplevde at det bidro til å skape positive relasjoner til elevene. Det hadde vært interessant å gjennomført en studie med et slikt fokus, for å undersøke om tatoveringer kan ha positiv effekt på relasjonsbyggingen med elever fra ulike sosiale bakgrunner. Elever fra arbeiderklassen gjør det statistisk sett dårligere enn middelklassen. Ifølge Beck (2012, s. 30) skyldes deres sosiale bakgrunn og det at arbeiderklasse elevene har foreldre med lavere eller ingen utdanning. Forskning på tema viser at elever som har positive relasjoner til sine lærere er mer motivert for å jobbe med faglige aktiviteter enn andre elever, uavhengig av hvilken sosial bakgrunn de har (Drugli, 2013, s. 3). Det er en av årsakene til at relasjonsbygging i skolen ansees for å være en sentral del av lærerrollen. Det er mulig at det å være tatovert kan bidra til å danne slike positive relasjoner. Selv om det er blitt relativt vanlig å være tatovert i deler av middelklassen er fremdeles utbredelsen av tatoverte størst i arbeiderklassen (Serup et al., 2015). Det betyr at flere av elevene, både fra arbeiderklassen og middelklassen, kan være kjent med denne uttrykksformen enten i egen familie eller omkrets. Lærere regnes gjerne som en del av middelklassen, men ved å være tatovert kan dette bidra til å skape relasjoner med elevene fra arbeiderklassen på grunn av at flere av disse elevene mest sannsynlig er kjent med uttrykksformen. Ved å skape denne relasjonen kan de bidra til å motivere elevene å arbeide med faglige aktiviteter, men bryte ned terskelen for å spørre om hjelp og utjevne sosiale forskjeller.

Det hadde også vært interessant å gjennomføre en lignende studie med andre yrkesposisjoner hvor man må representere en rolle og en institusjon på en tilsvarende måte som det lærerne må. Hudspeth (2006) påpeker hvordan sykepleiere må forholde seg til lignende grensedragninger med tanke på fremtiden. Hvordan oppleves og oppfattes det å være tatovert i en slik institusjon ut fra forventninger til den profesjonelle sykepleieren. I tillegg har sykepleierne en standardisert uniform som er ment for å fremme en mer eller mindre standardisert likhet. Det er da mulig at det å være synlig tatovert i lys av slike forventninger åpner for nye problemstillinger i

forhandlingen av profesjonalitet i møte med pasienter, kolleger og ledelse. Akkurat som informantene i denne oppgaven viser hvordan forventningene til *lærerrollen* skaper grenser for deres tatoveringsbruk og videre hvordan lærerne selv redefinere grensene for aksept ved å skape nye forståelser for hva det vil si å være profesjonell (tatovert) lærer.

9.0 Referanser:

- Armstrong, M. L., & McConnell, C. (1994). Tattooing in adolescents : more common than you think--the phenomenon and risks. *J Sch Nurs, 10*(1), 26-33.
- Atkinson, M. (2002). Pretty in Ink : conformity, resistance, and negotiation in women's tattooing. *A Journal of Research, 47*(5), 219-235.
- Beck, C. W. (2012). Sosial bakgrunn - et skoleproblem. *Bedre skole*.
- Becker, H. S. (1963). *Outsiders : studies in the sociology of deviance* (2. utg.). London: Free press of Glencoe.
- Berg, B. L., & Lune, H. (2012). *Qualitative research methods for the social sciences* (8. utg.). Boston: Pearson.
- Bergrem, T. (1994). *Tjener- aldri herre*. Bergen: NLA-forlaget.
- Beuving, J., & de Vries, G. (2015). *Doing qualitative research : the craft of naturalistic inquiry*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Butler, J. (2006). *Gender trouble : feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Carlsen, T. (2004). Tatovering som meningsdannelse. *Tidsskrift for Den norske legeforening, 124*(13-14), 1802-1803.
- Clark, C. M. (1989). Den gode lærer. *Bedre skole, 4*, 17-28.
- Deakin, H., & Wakefield, K. (2014). Skype interviewing : reflections of two PhD researchers. *Qual. Res., 14*(5), 603-616.
- DeMello, M. (1995). "Not just for bikers anymore" : popular representations of American tattooing. *The Journal of Popular Culture, 29*(3), 37-52.
- DeMello, M. (2000). *Bodies of inscription : a cultural history of the modern tattoo community*. Durham, NC: Duke University Press.
- Drugli, M. B. (2013). Relasjoner i skolehverdagen. *Utdanningsdirektoratet, 1-9*.

- Frey, J. H., & Fontana, A. (1991). The group interview in social research. *The Social Science Journal*, 28(2), 175-187.
- Funk, F., Todorov, A., & Lamb, M. E. (2013). Criminal stereotypes in the courtroom : facial tattoos affect guilt and punishment differently. *Psychology, Public Policy, and Law*, 19(4), 466-478.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society : outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity : self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Goffman, E. (1968). *Stigma : notes on the management of spoiled identity*. Harmondsworth: Penguin.
- Goffman, E. (1992). *Vårt rollespill til daglig : en studie i hverdagslivets dramatikk* (Ny utg.). Oslo: Pax.
- Goldman, A. (1962). The group depth interview. *Journal of Marketing*, 26(3), 61-68.
- Grimen, H., Jåsund, K. K., & Ugelvik, I. L. (2000). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hellgren, L. (1967). Tattooing in Sweden : the prevalence of tattooed persons in total populations : association with skin and rheumatic diseases. *An epidemiological survey of skin diseases*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Hemingson, V., & Bielenberg, T.-J. (2011). *Tatovering : designguide : håndbok i kroppskunst*. Oslo: Spektrum.
- Hewitt, K. (1997). *Mutilating the body : identity in blood and ink*. Bowling Green, OH.: Popular Press.
- Hudspeth, R. (2006). Professional boundary crossings and boundary violations and their implications. *Nursing Administration Quarterly*, 30(4), 375.

- Janghorban, R., Roudsari, R. L., & Taghipour, A. (2014). Skype interviewing : the new generation of online synchronous interview in qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 9(1), 1-3.
- Kraft, S.-E. (2005). *Den ville kroppen : tatovering, piercing og smerteritualer i dag*. Oslo: Pax.
- Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2000). *Focus groups : a practical guide for applied research* (3. utg.). Thousand Oaks, CA.: Sage.
- Lamont, M. (1992). *Money, morals and manners : the culture of the French and American upper-middle class*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
- Lamont, M., & Molnár, V. (2002). The study of boundaries in the social sciences. *Annual review of sociology*, 28(1), 167-195.
- Laumann, A. E. (2009). History and epidemiology of tattoos and piercings. Legislation in the United States. I C. De Cuyper & M. L. Pérez-Cotapos S. (Red.), *Dermatologic complications with body art*: Springer.
- Leseth, A. B., & Tellmann, S. M. (2014). *Hvordan lese kvalitativ forskning?* Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Mishna, F., Antle, B., & Regehr, C. (2004). Tapping the perspectives of children : emerging ethical issues in qualitative research. *Qualitative Social Work*, 3(4), 449-468.
- Mühleisen, W., & Bolsø, A. (2015). Framstillinger av kvinner kledd for makt. *Tidsskrift for kjønnsforskning* (03-04), 224-246.
- Nilssen, V. L. (2012). *Analyse i kvalitative studier : den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nilssen, V. L., & Klemp, T. (2014). *Lærerstudenten i møtet mellom teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Romerikets Blad. (2013). Tatoveringene spolerte for jobb. Hentet 11.03.16 fra <http://www.rb.no/naringsliv/tatoveringene-spolerte-for-jobb/s/1-95-6848905>

- Rønbeck, A. E., & Germeten, S. (2014). *Å bli lærer : dannning og profesjonsutvikling*. Oslo: Akademika.
- Sanders, C. (1985). Tattoo consumption : risk and regret in the purchase of a socially marginal service. *Advances in consumer research*, 12(1), 17-22.
- Sanders, C. (1989). *Customizing the body : the art and culture of tattooing*. Philadelphia: Temple University Press.
- Schildkrout, E. (2004). Inscribing the body. *Annual Review of Anthropology*, 33, 319-344.
- Shapiro, E. (2015). *Gender circuits : bodies and identities in a technological age* (2. utg.). Hoboken: Taylor and Francis.
- St.meld. nr. 11 (2008-2009). (2009). Læreren. Rollen og utdanningen. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thompson, B. Y. (2015). *Covered in ink : tattoos, women and the politics of the body*. New York: NYU Press.
- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & society*, 1(2), 125-151.
- YouGov for MetroXpress (2009). Oversigt over udbredelse af tatovering blandt voksne danskere i 2009. København.
- YouGov for MetroXpress (2013). Oversigt over udbredelse af tatovering blandt voksne danskere i 2013. København.

Vedlegg 10.0

Vedlegg 10.1

Informasjonsskriv til tatoverte lærere

Publisert på "Status lærer" og "Jeg er lærer, og jeg elsker det! – La lærere være lærere"

Hei til alle lærere der ute! Jeg heter Marita Løkås og går på siste år som masterstudent i sosiologi ved NTNU. I den forbindelse så er jeg i gang med å skrive masteroppgave og trenger informanter til mitt prosjekt. Tema for oppgaven er hvordan det oppleves å ha synlige tatoveringer for lærere, særlig når det gjelder holdninger, forventninger og reaksjoner fra andre. Jeg er derfor på utkikk etter både kvinnelige og mannlige lærere med tatoveringer som er synlige ved normal bekledning, som er villige til å ha en samtale med meg om temaet. Ta gjerne kontakt hvis du er en av dem jeg leter etter, hvis du kjenner noen som kan og vil delta, eller om du ønsker mer informasjon om prosjektet mitt. Siden jeg bor i Trondheim så ønsker jeg helst informanter fra Trondheimsområdet, men ta gjerne kontakt uansett hvis du syntes dette høres interessant ut. Alle informantene som deltar i prosjektet vil bli anonymisert i selve oppgaven.

Hvis du ønsker, eller kjenner noen som ønsker å delta ta kontakt på

E-post: maritlok@stud.ntnu.no

Du kan også kontakte min veileder ved NTNU, førsteamanuensis Arve Hjelseth, arve.hjelseth@svt.ntnu.no.

Informasjonsskriv publisert på egen facebook-profil

Hei mine flotte facebookvenner! Jeg er i gang med siste året på master i sosiologi og skal begynne å skrive masteroppgaven min. I den forbindelse trenger jeg informanter til mitt prosjekt. Tema for masteroppgaven er hvordan det oppleves å ha synlige tatoveringer for lærere, særlig når det gjelder holdninger, forventninger og reaksjoner fra andre. Jeg er derfor på utkikk etter både kvinnelige og mannlige lærere med tatoveringer (helst av betydelig størrelse) som er synlige ved normal bekledning, som er villige til å ha en samtale med meg om temaet. Ta gjerne kontakt hvis du er en av dem jeg leter etter, hvis du kjenner noen som kan og vil delta, eller om du ønsker mer informasjon om prosjektet mitt. Siden jeg bor i Trondheim så ønsker jeg helst informanter fra Trondheimsområdet, men ta gjerne kontakt uansett hvis du syntes dette høres interessant ut. Alle informantene som deltar i prosjektet vil bli anonymisert i selve oppgaven.

DEL GJERNE ☺ ☺

Tak kontakt på e-post: maritlok@stud.ntnu.no eller du kan også kontakte min veileder ved NTNU, førsteamanuensis Arve Hjelseth, arve.hjelseth@svt.ntnu.no.

Vedlegg 10.2

Intervjuguide for tatoverte lærere

Innledningsspørsmål

- Hvor gammel er du?
- Kan du fortelle litt om hvorfor du valgte å bli lærer?
- Hvor lenge har du jobbet som lærer?
- Hvilket trinn underviser du i?
- Hvilke fag underviser du i?

Generelt om tatoveringer

- Når fikk du din første tatovering?
- Hvorfor valgte du å ta akkurat denne?
 - o Var den planlagt?
 - o Kan du fortelle litt om hvilke reaksjoner du fikk på den?
- Hvor mange tatoveringer har du totalt sett? Kan du fortelle litt om hvor på kroppen disse er plassert?
 - o Kan du fortelle litt om hvilken betydningen tatoveringene har for deg?
 - o Har du noen tatoveringer som betyr mer for deg? Eventuelt hvorfor?
- Hvorfor har du valgt å skaffe deg tatoveringer?
 - o Tenker du at tatoveringene sier noe om deg? Hvem du er? Og eventuelt hvordan?
 - o Hvilke faktorer vurderer du når du skal skaffe deg en ny tatovering?
 - Stikkord: plassering, størrelse, ikonografi (flash vs. custom)
- Har du opplevd å mer reaksjoner etterhvert som du har tatt mer synlige tatoveringer?

Mot til lærerrollen

- Da du fikk din første *synlige* tatovering, hadde du da planer om å bli lærer?
 - o Hvis ja
 - Kan du fortelle litt om hvilke tanker du hadde om hvordan kunne påvirke hvordan folks oppfattelse av deg som lærer?
 - Påvirket dette valg av type, plassering og størrelse på tatoveringene dine?
 - o Hvis nei

- Reflekterte du noe over hvordan dette kunne påvirke hvordan oppfattet deg? (både på generell basis og i møte med lærerrollen)
- Hvis vedkommende fikk sin første synlig tatovering etter han/hun hadde begynt å jobbe som lærer:
 - Kan du fortelle litt om hvorfor du ventet med å få *synlig* tatovering til etter du hadde begynt å jobbe som lærer?
 - Reflekterte du noe over hvordan det kunne påvirke hvordan folks oppfattelse av deg som lærer?
- Opplevde du at det var noen forskjell mellom det å ta “synlige” tatoveringer og det å ta “private/skjulte” tatoveringer?

I møte med lærerrollen

- Kan du fortelle litt om hvilke forventninger du opplever det stiles til deg som lærer? (hva ligger i lærerrollen, profesjonalitet)
- Som lærerstudent blir man gjerne klar over det finnes noen uformelle og formelle normer i henhold til hva som aksepteres av en lærer. Kan du fortelle litt om hvordan du trodde tatoveringene dine passet inn i forhold til slike normer?
- Bruker du å være nøye med bekledning slik at enkelte ikke skal se tatoveringene dine?
 - I så fall hvilke grupper? Og hvorfor?
 - har dette endret seg etterhvert som du har jobbet som lærer?
- Et jobbintervju er gjerne noe formelt organisert. Kan du fortelle om hvilke valg du gjorde i forhold til tildekking tatoveringene? Og hvorfor du valgte slik du gjorde?
 - Hvis vedkommende ikke dekket til tatoveringene:
 - Har du opplevde å få noen reaksjon på tatoveringene da? Hvordan da?
- Kan du fortelle litt om hvilke reaksjoner du har fått på tatoveringene dine fra kolleger og sjefer?
 - Kan du si noe om hvorfor du tror reaksjonene du har fått er slik?
- Kan du si litt om hvilke reaksjoner du har fått fra elevene på tatoveringene?
 - Hvordan opplever du de tilbakemeldingene?
- Opplever du at det er det forskjell i hvilken tilbakemelding du får ut fra deres alder eller kjønn?

- En tatoveringer kjennetegnes av at den hører med til kroppens utsmykning til enhver tid. Kan du fortelle litt om hvordan du håndterer dette, med tanke på at dette er noe som er med både i personlig og profesjonelle roller?

Grenser – grensedragning med fokus på kjønn og samfunn

- Mer tradisjonelt så har tatoveringer blitt brukt av mannsdominerte grupper som sjømenn og kriminelle, men over de siste 40-50 årene har det også blitt mer vanlig at kvinner skaffer seg tatoveringer. I dag er det ikke uvanlig å se både menn og kvinner med store og synlige tatoveringer. Likevel er det muligens en forskjell i hva som regnes som “akseptert” mellom kjønnene. Kan du fortelle litt om hvordan du opplever dette?
 - o Hvilke grenser opplever du at det er? Og hvorfor?
 - o Kan du fortelle litt om hvorfor du tror det er slik?

For de kvinnelige informantene:

- Har du noen gang følt at du har blitt behandlet annerledes enn menn?
 - o Hvilken sammenheng?
 - Privat eller på jobb? Av kjente eller fremmede?
 - o Hvordan reagerte du på det da?
 - o Hvorfor tror du at det er slik?

For de mannlige informantene:

- Har du selv opplevd at du har blitt behandlet tilbakemeldinger enn kvinner?
 - o Hvorfor tror du at det er slik?

Samfunnsfokus

- Opplever du at det er noen grenser for hva som kan regnes som “normalt” eller “allment akseptert” i forhold til tatoveringer? Kan du si litt om hvor disse grensene går? (noe i forhold til yrkesposisjon og slikt)
 - o Hvorfor tror du grensene er slik de er?
 - o Hvordan tror du disse grensene vil utvikle seg i fremtiden?
- Mer generelt hvordan opplever du holdningene til tatoveringer er i dag?
 - o Hvordan tror du det vil utvikle seg videre?
- Hvorfor tror du at enkelte betrakter det å være tatovert med noe negativt?

Vedlegg 10.3

Informasjonsskriv til rektorer og andre ansatte

Forespørsel om deltakelse i prosjektet “Den tatoverte lærer, grenser for aksept?”

Jeg er student i sosiologi ved NTNU og skriver den avsluttende masteroppgaven om synlige tatoveringer. Prosjektet er basert på en generell interesse for hvordan tatovering som fenomen har utviklet seg fra å være en form for kroppsutsmykning som hovedsakelig ble brukt av sjømenn og menn med lav sosial status, til å bli en del av populærkulturen. Fokuset på lærerne kommer av at det stilles en rekke krav og forventninger til lærerrollen, ikke bare i form av kunnskap og formidlingsevne, men også i form av fremtoning.

Formålet med prosjektet er å belyse hvordan det oppleves å ha synlige tatoveringer for lærere. Jeg ønsker å undersøke forholdet mellom kroppsutsmykning og lærerrollen, hvordan de påvirker og påvirkes av hverandre og hvordan tatoveringer forstås forhold til mer påvirkbare sider ved ens fremtoning (for eksempel klær). Tatoveringene kan ikke forstås som isolert fenomen, men må sees i sammenheng med andre deler av ens fremtoning. Disse problemstillingene ønsker jeg å belyse med utgangspunkt i perspektivene til to sett av aktører, nærmere bestemt lærere med tatoveringer og ledere eller andre ansatte ved skoler. Dette for å kunne gi et mer nyansert bilde av både opplevelsen, men også oppfatningen av det å være tatoverert.

Jeg er derfor på utkikk etter 3 til 4 informanter i den sistnevnte gruppen som har mulighet til å være med på en gruppesamtale om temaet. Det er ønskelig at informantene har hatt noen erfaring med tatoverte lærere, men ikke absolutt nødvendig. Formålet er å klargjøre hvilken plass tatoveringer har i den helhet som forventninger til lærerrollen utgjør

Antatt tidsbruk vil være inntil en time. Selve gjennomføringen av samtalen kan gjøres når og hvor etter hva som passer best for dere, jeg vil holde kontakten med aktuelle informanter slik at vi får avtalt tid og sted, etterhvert som jeg får strukturert responsen. All informasjon som framkommer vil bli behandlet konfidensielt og det er kun jeg som vil ha tilgang til personlysningene. For lettere å kunne bearbeide og analysere materialet, ønsker jeg å ta

lydopptak av samtalen. Alle innsamlede opplysninger anonymiseres og lydopptak slettes senest innen 31.05.2016. Prosjektet er meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Marita Løkås på maritalks@stud.ntnu.no (tlf. 97973445) eller med du kan også kontakte min veileder ved NTNU, førsteamanuensis Arve Hjelseth, arve.hjelseth@svt.ntnu.no (telefon 97603162).

Vedlegg 10.4

Intervjuguide for gruppeintervjuet

Innledningsspørsmål:

- Kan dere fortelle litt om jobben dere har i dag? Hvilke årstrinn er det ved deres skole? Hvor lenge har dere vært i stillingen og hva er deres arbeidsoppgaver?
- Hvor mange år har dere jobbet på skolen?

Nå skal vi snakke litt om det å ansette nye medarbeidere:

- Kan dere fortelle litt om hvilken praksis dere har fra utlysning av stilling til ansettelse?
- Hva er deres rolle i en ansettelses prosess?
- Kan dere fortelle litt om hva dere forventer av en kandidat ved et intervju? (kvalifikasjoner, fremtreden, sosiale egenskaper, erfaring)
- Hva viktig er for at dere skal få et godt første inntrykk?
- Kan dere fortelle litt om situasjoner hvor dere ble overrasket over en kandidats fremtreden? (bekledning, kroppslige utsmykninger som tatoveringer, piercinger osv)
 - o Hva var det som gjorde at dere ble overrasket?
 - o Opplevde dere at kandidaten ikke fremstod som passende i forhold til deres forventninger til lærerrollen?

Nå skal vi snakke litt om forventninger til lærere og lærerrollen.

- Hva legger dere i begrepet “profesjonalitet” i forbindelse med læreryrket? Hva er avgjørende?
- Kan dere fortelle litt om hvilke krav som stilles lærerens fremtoning? Og hvorfor anser dere disse for å være viktig?
- Tatoveringer som synes under vanlig bekledning, blir gjerne en del av lærerens fremtoning i møte med elever, andre ansatte og foresatte. Kan dere fortelle litt om hvordan dere opplever dette?
- Har dere selv noen erfaring med tatoverte lærere? Enten i et jobbintervju eller som ansatt?
- Kan dere fortelle litt om hvordan dere opplever tatoveringer som del av en læreres fremtoning?

- Opplever dere selv at det er noen grenser for hva som kan regnes som akseptabelt i forhold til tatoveringer? (her tenker jeg spesielt på: mengde, motiv, plassering)
- Er det noen andre ting ved forventninger dere vil trekke frem, i forhold til lærere og lærerrollen?

Reaksjoner

- Kan dere fortelle om noen situasjoner hvor dere har diskutert selv, eller fått tilbakemelding fra andre, hvor tema har vært en læreres fremtreden?
 - Hvordan håndterer dere slike tilbakemeldinger?
 - Hva tror dere ligger til grunn for slike tilbakemeldinger?

Del 2:

Påstander:

- “Rett” bekleddning er sentralt for å kunne fremstå profesjonell.
- Tatoveringer kan svekke ens profesjonelle fremtoning.
- Hvilket motiv man har tatovert er avgjørende for hvorvidt det oppleves som akseptert.
- Det er grenser for hvor det oppfattes som akseptert å plassere en tatovering
- Store tatoveringer oppfattes som et maskulint uttrykk.

Del 3:

Se vedlegg 10.5

Noen som dere reagerer på og hvorfor?

Vedlegg 10.5

Beskrivelse av bilder til del 3 av gruppeintervjuet

Det er gjort et bevisst valg i utvelgelsen av bildene at det skulle være noen lik fordeling av menn og kvinner, og at mengden tatoveringer skulle være lik i forhold til mannen og damen, i den forstand at når jeg plukket ut en mann med begge armene full og tatovering på hender og eller hals så skulle det være tilsvarende i mengde på av bildene av en dame.

Bilde 1 – er en mann med en halv sleeve, der motivet er svart/hvitt, med en stor hodeskalle dekorert med blomster, det er også roser over og under hodeskallen. Det er lite luft i motivet, noe som betyr at det er mange gråtoner i tatoveringen.

Bilde 2 – er ei dame med hel sleeve på begge armene, samt tatoveringer på håndflate og hals. Her er det en noe luft mellom enkelte av tatoveringne, stort sett bare svart og hvitt men også litt farger. På ene armen har vedkommende forskjellige motiver, men for det meste forskjellige roser og blomster, men noen små halvportretter av personer. På den andre armen er det også en del blomster men det største motivet er en 60 talls “pinup” aktig portrett av ei dame i skjørt og bluse. Vedkommende har en rose på halsen som syntes veldig godt og tatovert håndflate på ene hånden og skrift på fingrene på begge hendene.

Bilde 3 – Dame som har en hel sleeve. Det er luft mellom tatoveringene. De største motivene er et hjortehode, en ugle og noen roser med farge. I tillegg er det noen skrift nederst på armen.

Bilde 4 – En mann med fulle sleeves på begge armene, disse sleeveene går helt ned til håndoverflaten og fortsetter ned på fingrene. Det er lite luft mellom tatoveringene. Hovedsakelig svart hvit men noen rødtoner på noen av tatoveringene. Det er vanskelig å skille nøyaktig ut hva vedkommende har tatovert siden tatoveringene er mørke og går inn i hverandre. Men skrift på håndoverflate med gråtoner rundt, samme gjelder på fingrene.

Bilde 5 – En mann med full sleeve på ene armen. Det er lite luft mellom tatoveringene og tatoveringen går ned slik at noe av tatoveringer er på håndoverflaten. Hovedmotivet er noen tannhjul maskineri, skrift, et løvløst tre og ei dame i en hvit kjole som står litt sånn ikonbilde av Marilyn Monroe. et hvitt kors og skrift på håndflaten.

Bilde 6 – Ei dame med full sleeve på ene armen. Det er lite luft i tatoveringer, med mange linjer i forskjellige gråtoner igjennom hele tatoveringen. Hovedmotivet er blomster på oversiden i farger (rød, gul og noe grønt) og en hodeskalle som er pyntet med blomster. Tatoveringen stopper ved skjorteermet.

Bilde 7 – Ei dame med halvsleeve. Det er en tatovering på overarmen som starter på baksiden med noen blomster som strekker seg oppover armen. Det er mye luft i tatoveringen og blomsterknoppene har farger, de er rosa, lilla og mørkelilla. Stilkene er tynne og er mørkegrå.

Vedlegg 10.6

Samtykkeerklæringsskjema

Samtykkeerklæring/informert samtykke

Masterprosjektet for Marita Løkås

Jeg vil delta på en kvalitativ undersøkelse basert på et intervju med Marita Løkås angående temaet «Tatoverte lærere, grenser for aksept?».

Jeg har fått informasjon om prosjektets innhold og hva mine opplysninger skal brukes til. Jeg vet at jeg har rett til å trekke tilbake denne erklæringen eller la være å svare på spørsmål hvis jeg måtte ønske det. Jeg har blitt informert at studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Jeg er klar over at personlige opplysninger om meg som navn og navn på min arbeidsplass vil bli anonymisert i prosjektet. Denne informasjonen vil i tillegg bli holdt adskilt fra resten av prosjekt-materialet og dette, alle innsamlede opplysninger anonymiseres og lydopptak slettes senest innen 31.05.2016.

Dato: _____ Underskrift: _____

Vedlegg 10.7

Godkjennelse NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hørlfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr: 985 321 884

Arve Hjelseth
Institutt for sosiologi og statsvitenskap NTNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 13.11.2015

Vår ref: 45040 / 3 / LB

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 07.10.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

45040	<i>Opplevelsen og oppfattelsen av å ha synlige tatoveringer for lærere</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Arve Hjelseth</i>
<i>Student</i>	<i>Marita Løkås</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillende kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lene Christine M. Brandt

Kontaktperson: Lene Christine M. Brandt tlf: 55 58 89 26

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO NSD: Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM NSD: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyre.svarsa@hvl.ntnu.no
TROMSØ NSD: SVT, Universitetet i Tromsø, 9007 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsd@uaiksvt.uib.no